

Franjo DERANJA
RIKIJEV Ponedjeljak

Nakladnici

Naklada Kvarner d. o. o. Novi Vinodolski
Ogulinska 17, 51 250 Novi Vinodolski
e-mail: naklada.kvarner@ri.t-com.hr

Gradska knjižnica Crikvenica
Vinodolska ulica 1, 51260 Crikvenica

Za nakladnike

Franjo Butorac
Irena Krmpotić

Urednik

Franjo Butorac

Naslovnica i grafičko uređenje

Tempora, Rijeka

Tisak

AKD d. o. o. Zagreb

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem 141107043.

ISBN 978-953-8315-09-1

Franjo DERANJA

RIKIJEV PONEDJELJAK

Naklada Kvarner d. o. o. Novi Vinodolski
Gradska knjižnica Crikvenica

Novi Vinodolski, 2020.

*Često
nemamo
vremena za naše
prijatelje, ali sve vrijeme
na svijetu za naše neprijatelje!*
Leon Uris

*Prijatelje uvijek
drži blizu!
Neprijatelje još
bliže!*

(* * *)

Uvod

Kada bi bilo prema onoj da je šutnja zlato, Henrik bi danas bio bogat čovjek! Već cijelu godinu nije prozborio ni riječ!

Došlo je to odjednom, kako to već biva s bolestima i nesrećama.

Prvo se, toga jutra, sada već zaista davnoga zimskog dana, zbog iznenadne i očite činjenice da se s njim nešto događa, zabrinulo jedino čeljade koje je u posljednje vrijeme s njim i živjelo – njegova Zita.

– Riki! Riko moj, što se događa? Što je to? Što je to s tobom, reci mi! – bila je uspaničena u prvom trenutku. I dugo još nakon tog šokantnog otkrića. Nastojala se pribрати, misleći da bi mu mogla nekako pomoći. Uskoro je uvidjela da se ništa ne mijenja. Muž joj je i dalje sjedio i tupo gledao u pod. Nije reagirao ni na kakav njezin poziv, niti na bilo koji upit...

Uskoro je pozvala sinove – Marina u Zagreb i Vinka u Rijeku. Marino, stariji od dvojice sinova, već je imao svoju odvjetničku kancelariju, a Vinko je još stažirao u odvjetničkom uredu cijenjenog pravnika koji mu je, prema svemu sudeći, bio dobar mentor.

– Rino! Koko! Ne znam što se dogodilo s tatom!?! Jutros sam ga našla kako sjedi na rubu kreveta i samo gleda preda se... Tako sam ga zatekla kada sam se probudila. Nije mi mogao ništa reći. Ne znam od kada je to tako, možda od noćas?! Još nije progovorio ni riječ! – govorila je obojici sinova odjednom, na duo-poziv s mobitela, a u glasu joj se, uza svu smetenost, jasno čula zabrinutost.

» » »

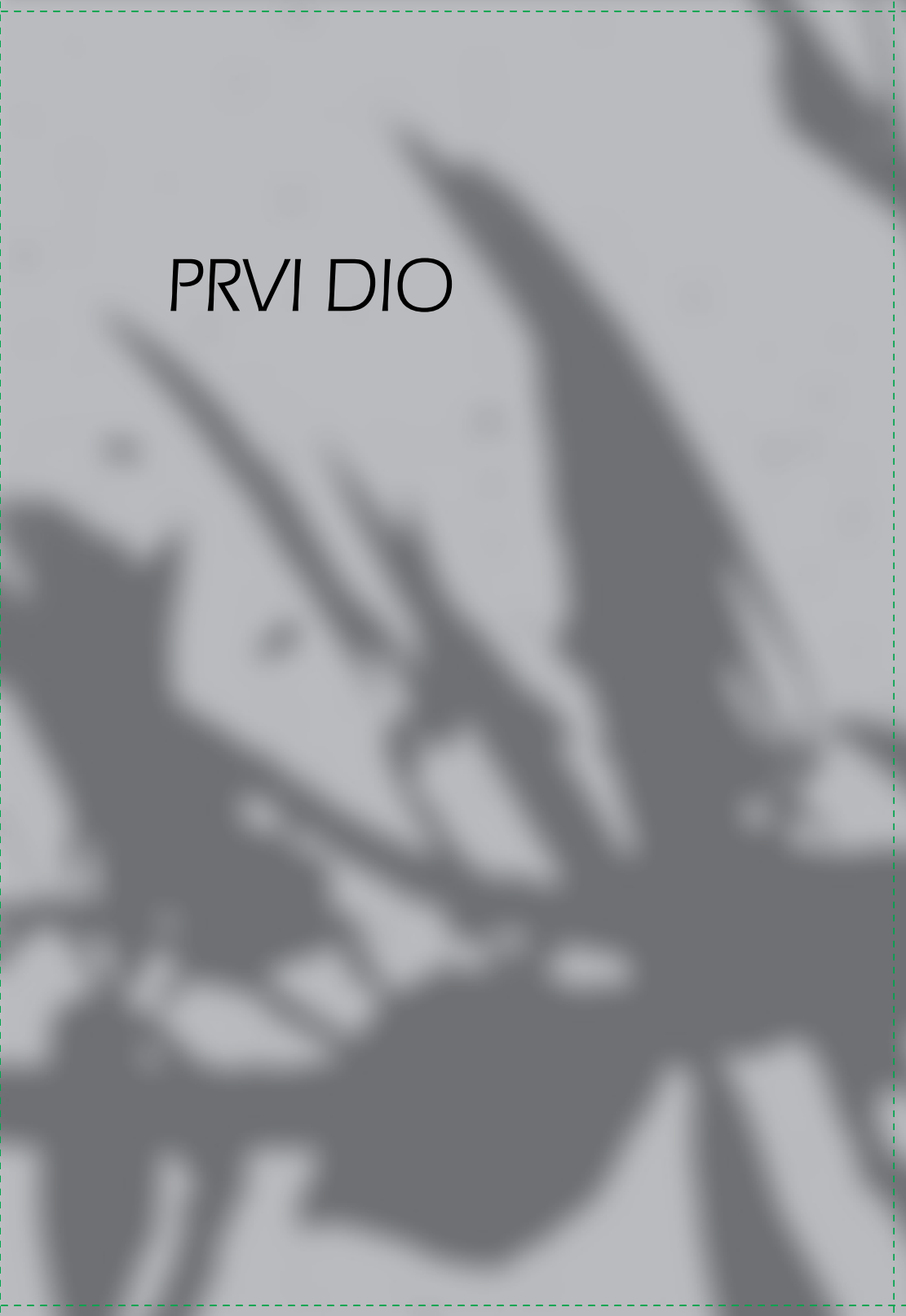
Henrik Melnić rođen je u znaku ovna, u nevelikom ribarskom Vincu. Prvo čega se sjeća bilo je ljuljuškanje barke, nošenje u sigurnosti.

nom naručju i odlazak na ribarenje s ocem Petrom. Mnogi njegovi vršnjaci vjerojatno su se bolje sjećali majčina ljuljanja u kolijevci. S Henrikom mnogo će toga biti drugačije, ili će barem izgledati drugačije...

I s imenom je bilo tako. Drugačije. Njegovi vršnjaci nasljeđivali su imena svojih očeva ili djedova, pa su u Vincu bili uglavnom mladići s imenima Ivan, Milan, Mirko, Miljenko, Milivoj, Marko, Josip, Jakov...

Henrika je krstio djed Vladimir koji je najveći dio života bio pomorac. Dopalo mu se to ime s kojim se susreo na brodu na kojem je jedan član posade, Nijemac, bio upravo Henrik. Saznao je tada, kasnije Henrikov djed, Vladimir-Vlatko, mnoge a možda i sve značajne pojedinosti o dobrim varijacijama u značenju tog imena staronjemačkog porijekla.

PRVI DIO

I.

Henrik je rođen i stasao, i to zaista u pristalog momka, u nevelikom Vincu, primorskom mjestu što je prve turiste ugostilo potkraj 19. stoljeća, razvijalo se sporo u sjeni obližnjih većih gradskih aglomeracija – Cilinice i Zdola – a u pedesetima prošloga stoljeća bilo poznato po mnogobrojnim informbiroovcima, ali – još otprije – i po darovitim rukometašima.

I jedni i drugi, i informbiroovci i rukometaši, učinili su Vince drugačijim mjestom od drugih: poznatijim i vrijednim posebne pozornosti. Uz prve, vezivalo se svojevrsno čuđenje, odakle takva masovnost u toj pojavnosti – simpatijama za nekadašnjeg ruskog čelnika – a za druge bilo je samo simpatija i tvrdnji kako i malo mjesto može biti rasadnik dobrih sportaša. Simpatije su se s malim zakašnjenjem počele uočavati i za ove prve, informbiroovce, kada se uvidjelo da su to uglavnom sve bili dobri i poštteni ljudi, koji su – nakon povratka s višegodišnje robije na Otoku – odradili svoj preostali dio radnoga vijeka korektno, uključeni u život mjesta.

Ono, oko Staljina, ionako je bilo delikatno i za same Ruse koji su mu bili najbliže, osobito one koji su živjeli i radili u njegovoj neposrednoj blizini. Pogotovo kada mu se primakao konac životnog puta. A to nisu smjeli ni naslutiti aluzijama a kamoli reći...

Lijepo je to nešto kasnije rekao Hruščov: – *Onaj tko prvi kaže da je Staljin gotov – istoga je trenutka mrtav! Onaj tko to kaže treći – zakasnio je! Ja sam nastojao biti – drugi!*

Henrik je još kao dijete susretao te ljude, svoje sumještane, koji su slovili za poštene Vinčane, ali se o jednom razdoblju u njihovu životu, o onom na robiji na Otoku, nije govorilo naglas. Bilo je to uobičajeno i stoga postalo – normalno.

Emil je tako svako jutro s kraja, s vrha rive lovio ribu. Znalo se da je profesor povijesti, ali je – nakon povratka s robije na Otoku – već nekoliko godina bio bez posla.

Andrija je nakon poduljeg razdoblja bez ikakva prihoda, također nakon povratka s Otoka – a prema školovanju stomatološki tehničar – dobio posao portira u Domu zdravlja.

Vinko je, nakon najdulje kazne što ju je dobio od svih Vinčana, po povratku nedavno dobio posao knjižničara, a Mladen je postao službenik u Mjesnom uredu.

Henrik nije shvaćao što se to sve dogodilo i kako su ti ljudi preživjeli sve to, ali se kasnije divio njihovom korektnom ponašanju i mirnoći u trpljenju svega što su preživjeli a nitko od njih nije se izrodio ni u pijanca niti u nekog rogovatnog buntovnika ili osvetnika!...

Neke od njih, možda čak i većinu, susretao je ujutro na putu u školu. Znali bi doći u središte Vinca ili navratiti do ribarnice.

U te rane jutarnje ure bilo je tu i onih mještana koji iz bilo kojeg razloga nisu mogli dulje spavati. Neki su bili notorni alkoholičari. Pijanci, koji ni zbog čega nisu imali opravdanja a niti objašnjenja za tu svoju ovisnost, za taj porok. Domaći liječnik, Jurica Milečić, pomirio bi kritičare svih tih ovisnika dijagnozom kako je to bolest. – *Alkoholizam je bolest*, – rekao bi doktor Jurica. Malo tko bi dometnuo kako je tu bolest i tu ovisnost prouzročio pacijent sam sebi, prvo vlastitim egoizmom i komocijom, da popije kada hoće i kad god poželi, a da mu to čini ugodu.

Alkoholičara nije bilo među onim bivšim robijašima s Otoka, a moglo ih je biti, mislio je Henrik, kasnije, kada je već stasao u momčića.

Sad je još bio na ribarnici, prije odlaska u školu, gledajući srebrnomodre srdele kako se ljeskaju u kašetama na kamenim klupama,

dok kućanice i poneki postariji mještani dolaze i kupuju obrok za taj dan. Prema količini ribe što bi ju naručivali moglo se odrediti koliko ih je u obitelji.

Srdela, takozvana socijalna riba, bila je uvijek pristupačna. Kupovali su je oni kojima je meso u mesnicama, zbog skupoće, bilo manje dostupno. Tek je kasnije došlo do spoznaje kako je to bila i zdrava hrana.

U tim jutrima Henrik je upoznao i dio svakodnevice svojeg Vinca koji je možda drugima u to doba, pogotovo njegovim vršnjacima, bio manje znan. Ili, barem, manje dostupan. Iza ribarnice, u onim prostorima što ih se nazivalo priručnim skladištem, vidio je postarije žene, ili su samo ostavljale takav dojam zbog svoje jednostavne i zagasite, sive i crne odjeće, pa onda i glavā pokrivenih tamnim maramama, kako se omataju svjetlosmeđim i bijelim trakama kojima su im na leđima bile pričvršćene košare. U njih bi im ribari istresali iz kašete one iste srdele što su bile ponuđene i na kamenim stolovima ribarnice u prednjem prodajnom prostoru.

Henrik je tada saznao da će te žene poći sada, s tim teretom na leđima, u unutrašnjost, u mjesta više kilometara udaljena od njegova Vinca, da bi tamo prodale dio ulova domaćih ribara. Najčešće su na taj put odlazile po dvije ribarice. Žene, prodavačice ribe. Hodajuće ribarnice.

– *Ala, judi, ribeee! Ala, ribe, judi! Evo friške ribe*, – izvikivale bi po mjestima u koja bi došle, a ljudi bi izlazili i kupovali svježu ribu, socijalnu ribu, kad im se već nudi na kućnom pragu.

Te žene, ribarice – hodajuće ribarnice – bile su majke ili žene ribara, udovice ribara ili pomoraca. Pomoraca je uvijek bilo nekoliko u mjestu, ali ribara znatno više.

I, kada bi se oslobodile tog tereta na plećima, vraćale su se puna srca i radosti, jer su opravdale trud svojih najbližih, a i zaradile za poneki obrok. Najčešće, opet, obrok ribe...

Bolja, bijela riba, skuplja riba – brancin, orada, zubatac – nije se ni dospjela pojaviti na kamenim klupama ribarnice, pa tako ni u košarama ribarica. Bila je namijenjena boljim kupcima i počesto odlazila ciljano u njihove kuće.

Poneki kilogram bijele i oborite ribe bio je rezerviran i za – doktora. Poneki kilogram oborite ribe i za – generala.

Tako bi poneka veća orada ili brancin, pa često i ljepši i veći oslići dospjeli u obitelj doktora Jurice. – *Tko zna kada će nam Jurica trebati?* – bilo je razmišljanje posve razumljivo i opravdano, vezano uz mjesnog doktora. Trebao je doktor Jurica Vinčanima i za sretan porod i za tužnu smrt. Nitko drugi godinama nije primio na svijet novorođeno dijete u mjestu a niti potvrdio o smrti nije mogao napisati nitko drugi nego doktor Jurica.

Bilo je različitih načina kako se i gdje se dolazilo na svijet, ali su ti porodi mladih, pa i manje mladih Vinčanki uglavnom bili slični. Bilo da je novorođeno dijete začeto i trudnoća iznesena u braku, izvan braka, ili je otac bio nepoznat. Jedino bi ponekad neka trudnoća, ali zaista rijetka trudnoća, što se nije uočavala a dijete bilo nepoznatog oca, pa onda i porod takve mlade majke, iznenadila mjesto i mještane.

Bilo je tu i neobičnih ishoda ponekog primjera s izvanbračnim rođenjem djeteta kojeg biološki otac nije htio priznati a kamoli prihvatiti ga, jer je možda bio već oženjen. Premda su najčešće svi znali sve pa tako i to tko je u mjestu bio Mandina kratkotrajna ljubav, ili samo epizoda, da se ne rekne – avantura. Dijete bi dobilo materino prezime. A ako bi se epilog, jednoga lijepog dana, okrenuo u korist i na sreću samohrane majke, pa bi ju otac djeteta ipak oženio, dijete bi i dalje zadržalo majčino prezime. I dalje su, opet, svi znali sve ali ni matičar, niti svećenik, nisu ništa mijenjali u svojim knjigama...

I uz ime generala vezivalo se ono mudro: – *Tko zna kada bi nam general mogao trebati?*

General Matija bio je jedini tako visoko rangirani časnik u Vincu. Naizgled isključen iz običnih lokalnih zbivanja bio je za mnoge i nekako nedodirljiv, ali je svoju dobru stranu pokazao one legendarne *sedamdesetprve* kada je pomogao nekolicini lokalnih političkih djelatnika da ne nastradaju kao navodni nacionalisti. Bilo je mudro poneki izljev mogućeg kliskog nacionalizma u ovdašnjim lokalnim okvirima proglasiti lokalpatriotizmom ili, možda, čak i domoljubljem, što je bila – ta bravurozna ekskulpacija potencijalnog grješnika – izravna manifestacija onog načela kako je politika umijeće mogućeg!

Mnogi su Vinčani, komentirajući kasnije te dane – kada je general izvukao neke, i to lijep broj domaćih političara, te *sedamdesetprve* – kako bi možda bio spasio i neke od informbiroovaca da je to bilo moguće. Ali tada, tih ranih poratnih godina, general je bio na nekim drugim prostorima bivše države za koju se u to vrijeme ni trenutka nije moglo dovesti u pitanje koliko će potrajati i kako će se jednom ipak gromoglasno urušiti, pa na koncu i raspasti uz grmljavinu ružnoga, razarajućeg, tragičnoga rata.

Odlazak s ovoga svijeta, pak, bio je uvijek i najčešće neočekivan. I tu je doktor Jurica bio nezaobilazan akter.

Ironija sudbine htjela je da se doktor i general susretnu, i to samo jednom, ali u posve oprečnim ulogama: samo je jedan od te dvojice u tom susretu bio živ?!

Povod: iznenadan! Neočekivan!

Upravo tako je, naime, i bilo – neočekivano i iznenada – kada je general bivše vojske bivše države, Matija Martušić, počinio samoubojstvo. Ustrijelio se svojim trofejnim pištoljem koji je godinama, otkako je bio umirovljen, bio spremljen u njegovu noćnom ormariću.

Žena mu, Andrina, znala je za taj njegov pištolj, ali kako ga on – tako je barem mislila Andrina – gotovo nikada nije vadio iz ladice, bila je pomalo i zaboravila na tu pucaljku. Pitala se ponekad može li

uopće taj pištolj i opaliti? Ali kada je Matija saznao za svoju bolest, pa još i to da mu je rak gušterače inoperabilan, prekratio je sebi i muke i život, znajući nešto o toj bolesti.

Očito, bio je siguran da je pištolj ispravan. Kriomice, od Andrine, Matija ga je i redovito čistio...

Herojstvo u mirnodopsko vrijeme, komentirali su ovaj čin mještani koji su ga znali.

Konstatiranje prostrjelne rane u desnu sljepoočnicu bilo je jedino što je preostalo u opisu uzroka generalove smrti.

Kakogod bilo, od tada je bolja i najbolja riba, od vremena do vremena, odlazila samo doktoru Jurici...

Pokop generala Matije bio je najveće okupljanje naroda na području Vinca i okolice, u takvom ili u bilo kojem drugom, ne samo sličnom povodu. Dotad još nije bilo ničeg sličnog kada je, općenito, posrijedi masovnost puka.

Bilo je nešto nalik na to okupljanje, ali s drugačijim povodom, i to kada se jednom prigodom, a bila je riječ o nekakvom datumu povezanom uz narodnooslobodilački pokret trebala otkriti spomen-ploča na kući nedaleko od gradske luke. Trebalo je trajno obilježiti obljetnicu osnivanja mjesnog narodnooslobodilačkog odbora. Okupilo se mnoštvo naroda Vinca i okolnih mjesta. Čekalo se početak svečanosti koja nikako da počne.

Kada je već svima postalo neobično, pa onda i čudno, zašto se otkrivanje spomen-ploče toliko odgađa, došla je poruka kako se svečanost odgađa za dan-dva. To je pobudilo još veću znatiželju što je razlog tom neobičnom odgađanju, a onda se u narodu pročulo kako spomen-ploča nije smjela biti otkrivena jer je organizatoru promakla greška: na ploči je stajalo ime jednoga Vjekoslava-Vjeke, koji jest sudjelovao u osnivanju dotičnog odbora lokalnih antifašista, ali je kasnije završio na Otoku. To što je prvi podatak, Vjekino ime na

ploči, bio točan, nije bilo dovoljno jak argument da se izbriše druga činjenica kako je bio robijaš zbog simpatija iskazanih prema Staljinovom režimu. A možda mu je to netko i neutemeljeno prišao da mu se zbog nečeg posve privatnog osveti? Jer, i toga je bilo.

Upravo taj Vjeko ispričivjedaio je djelić atmosfere iz toga vremena kada se jako lako dospijevalo na Otok. – *Ako tog dana, tada kada je to bilo jako važno, nisi bio u mjestu, u birtiji, ako nisi čuo radijske vijesti, nego si otišao na počinak s uvjerenjem kao i dotad da je ruski režim i njegovo vodstvo i dalje u điru, drugi dan – ako te je netko rano ujutro upitao jesi li za Staljina – a ti odgovoriš potvrdno, eto te na Otoku.*

Uz te događaje i ljude na Otoku vezan je i jedan, valjda samo jedan pomalo duhovit i neobičan detalj, jer takvih gotovo i nije moglo biti, a taj je kako su jednog riječkog kulturnjaka, Remu, nakon što se pokazalo da i nije bio neki veliki politički grješnik, poslali kući. Istoga dana, predvečer, nakon što se u Rijeci nije mogao odmah snaći za smještaj, vratio se na Otok i tamošnje šefove zamolio bi li mogao prespavati u kaznionici samo još jednu noć!?

Na pokopu generalu Matiji bili su valjda svi živi i pokretni Vinčani i mnogi iz susjednih mjesta.

Supruga Andrina bila je potresena, što se moglo lako vidjeti, a sin, Vojmir, nastojao se držati hrabro. Valjda i za sebe i za svoju majku.

Matija i Andrina sina Vojmira dobili su dok je Matija još kao potpukovnik službovao negdje u nekom garnizonu na srpsko-crnogorskoj granici. S imenom Vojislav upoznao se nekako u to vrijeme i to mu se dopalo, a onda i u njegovu kraju bilo je otprije i Vojkâ i Vojmirâ, koje su često od milja zvali i Vojo i Miro...

Matija je kroz to sinovo ime htio pokazati i svoju odanost vojsci, armiji: Vojo, Vojko, vojska, vojnik... A korijeni svega vrlo su prozaični i vezuju se na posve praktičnu odluku roditelja da se njihov sin, Matija, školuje što jeftinije, u vojnim školama, a nakon toga da ima i siguran posao.

Kasnije se Matija zavjetovao kako ni za živu glavu neće dopustiti svome djetetu da pođe njegovim stopama, a pružit će mu sve što mu bude u moći kako bi ga školovao do što je moguće viših i kvalitetnijih akademskih razina u građanskom, a to će reći – civilnom društvu.

U pogrebnoj povorci, negdje odmah nakon najbliže rodbine, bili su Vojmirovi vršnjaci i prijatelji, pa je tu bilo mjesto i Henriku.

Tada se Riki prvi put u svojem mjestu i zavičaju susreo i s počasnim vodom u svečanim odorama čiji su pripadnici ispalili nekoliko plostuna u počast generalu.

II.

U Vincu je bilo samo jedno, i to neveliko igralište. U krševitom kraju nije ni bilo mjesta za veći sportski teren. Primjerice, za propisno velik nogometni stadion, pa je ovaj koji su imali bio i za mali nogomet i za rukomet.

Po nekom nepisanom pravilu što je postalo i tradicijom, u Vincu su već godinama stasali daroviti rukometaši. Od malih nogu Henrik i njegovi vršnjaci, na putu za osnovnu školu, zadržavali bi se uz rub igrališta i gledali starije mladiće kako treniraju, igraju.

Nedjeljom su se na tom istom igralištu održavale službene utakmice domaćeg rukometnog kluba koji se ravnopravno nosio s ostalim susjednim mjesnim klubovima. Bio je to nekakav niži rang. Ondašnji podsavez.

Nekolicina Rikijevih vršnjaka redovito je dolazila na te utakmice. Bili su, naravno, u publici...

Došlo je vrijeme da su se Henrik, Vojmir i njihovi vršnjaci počeli pojavljivati i na mjesnom igralištu za male sportove, i to ne kao dotad, samo kao posjetitelji nego upravo na terenu, kao igrači.

Koliko god se već u razredu, u osnovnoškolskoj dobi, moglo nazrijeti kakav je tko prema naravi i karakternim osobinama, u sportu se to razaznavalo još bolje.

Henrik je bio sa svojom iznadprosječnom visinom dobar obrambeni igrač, a Vojmir sa svojom također atletskom građom tijela i jakim šutom svojom desnicom, dobar ljevokrilni napadač.

Henriku je, činilo se tako, djed prorekao neke dobre osobine. Osim skladne vanjštine, lijepe fizionomije i dobre građe tijela, bio je i ustrajan, premda manje temperamentan već više flegmatik.

Vojmir je u ponečemu bio pomalo suprotnost Henriku: nevelika rasta, više piknik-tip, ali čvrste atletske stature i sportske natjecateljske inteligencije, a prema naravi kolerik. Pravi prgavac. Valjda pomalo i razmažen ali ne zbog roditeljske greške u odgoju nego stoga što je znao tko mu je otac. Znao je i to da su i drugi bili svjesni te činjenice.

Tako da bi se u najkraćem za ovu dvojicu vršnjaka i prijatelja – očito, različitih prema mnogočemu – moglo reći kako je jedan, Henrik, stasit, a Vojmir naprasit!? I, tko bi ih tako opisao, ne bi pogriješio. Barem ne bi puno promašio.

Srednjoškolsko, gimnazijsko vrijeme, proveli su i Riki i Vojmir uglavnom u bezbrižnom odrastanju i formiranju u mladiće vrlo različita svjetonazora, preokupacija i ambicija.

Ponešto od svega toga moglo se naslutiti i u slobodno vrijeme, primjerice, subotom, na plesnjacima u lokalnim klubovima, u *Ribi*, *Tramontani*, *Markanteni*...

Dok je Vojmir oblijetao djevojke koje su ga uglavnom nastojale izbjeći, Henrik je na šanku ispijao, ili bolje je reći – pijuckao, pivo, raspravljajući s ponekim zahvalnim sugovornikom, vršnjakom, o skoroj desetoj obljetnici slijetanja Amerikanaca na Mjesec, ili o intrigantnom Fibonacciju i fenomenu *Zlatnog reza*.

Bili su to povijesni događaji, to osvajanje Mjeseca, a Henrik je bio svjestan da je sreća i u tome što su on i njegovi vršnjaci bili suvremenici i svjedoci nastajanja i afirmacije također povijesnih *Beatlesa* ili, primjerice, *Rolling Stonesa*.

Smrt generala Matije Martušića i okolnosti pod kojima se to dogodilo pogodila je Vojmira. Henrik je mislio da će se barem malo promijeniti, i to nabolje, naravno, ali činilo se da neće biti tako. Štoviše, kao da je postao još prgaviji, isključiviji, još naglašenije samoživ.

Nevjerojatno, pomislilo bi svatko tko ih je poznao – Henrika i Vojmira – kako dvojica mladih ljudi, koji su obojica, svatko u svojoj obitelji, sinovi jedinci, koji su odrastali u istom podneblju i uglavnom u sličnim obiteljskim i ostalim okolnostima, s tim što je jedan, Vojmir, imao oca visoko pozicioniranog časnika, a drugi, Henrik, kako se to rekne, za roditelje obične male ljude, zanatlije – oca ribara i majku kućanicu, mogu biti toliko različiti. Ali, naravno, i to se zna, kako nije sve samo u genetici, u okruženju, onom obiteljskom ili izvanjskom, zavičajnom, već je ponešto, pa i mnogo više, i u vlastitom karakteru, naravi, u osobnom stavu, u nečem što se sve ponekad ni ne može posve sagledati.

Vojmir je postao još rabijatniji u srednjoškolskom ambijentu i na sportskom terenu. Još nametljiviji u odnosu prema djevojkama.

Henrik je to osjetio i osobno, jer su se njihove ljubavne staze, dakako svakoga zasebno, ispreplele na pojedinim mjestima i u ponekom primjeru.

Dok je Henrik, flegmatik, uglavnom čekao da mu se prva približi neka od mnogobrojnih djevojaka, vršnjakinja, pa i starija koju godinu, Vojmir ih je oblijetao poput bumbara.

Kada su se, napokon, pak, isprepleli prvo pogledi, pa onda i simpatije između Henrika i Lare, a uskoro došlo i do prvih bliskijih razgovora, pa onda i prvog poljupca, Henrik se sudario s iznenađujućom stvarnošću. Lara mu je u jednom trenutku povjerala svoje nedavno ružno iskustvo s Vojmirom.

Želio ju je imati za djevojku, i to po svaku cijenu, pa i na silu.

– *Vidi ti njega, vražjega Vojka!* – zaključio Henrik. – *U što se to on pretvara? Što će se iz toga sve izroditi?* – pitao se.

A što se njegove sreće tiče, Henrik je počeo uviđati da se, ipak i možda, sreća ne čeka nego se za njom treba tragati.

Nije znao za slučaj Hruščova, ali se i on u ovom svojem primjeru našao na *drugom* mjestu, pa onda još i u posve drugačijem povodu i

nikako svojom voljom, pogotovo ovaj put i u posve drugim okolnostima. Prije bi, nasuprot pristalom i apolonski građenom Rikiju, Hruščovu mogao biti nalik onakav piknikovski tip poput Vojmira, uzimajući u obzir da je i Nikita nekada imao više kose nego u izdanju što ga je za njegova političkog života znao čitav svijet.

– *Vojko je možda bio vjerovao da je on novi doktor Živago, pa će Lara ludovati za njim*, – mislio je o svojem nepredvidljivom prijatelju Henrik, a njegova veza s Larom pretvorila se u liječenje njezinih prvih djevojačkih trauma što joj ih je nanio nadobudni Vojmir.

Henrik i Vojmir dobili su pozive za regrutaciju.

Bilo je to i očekivano. Vršnjaci su. A i tinejdžersko vrijeme primaklo se kraju.

Neočekivano je bilo to da je Henrik na regrutaciji prošao, dobio je rod inženjerije, a Vojmir je odbijen. Oslobođen je služenja vojske?!

Istih su godina, u istom vremenu djetinjstva, preležali sve dječje bolesti. Bili među ponajboljima u domaćem rukometnom klubu – Henrik zbog visine a Vojmir zbog okretnosti i ponekad dobrodošle grubosti – ali, eto, jedan od njih dvojice ipak nije prošao regrutaciju?!

Koliko god je to bilo iznenađujuće, pa i začuđujuće, za Henrika, primjerice, Vojmir baš i nije pokazivao da mu je taj epilog bio neočekivan.

U svojoj naivnosti Henrik nije mogao ni naslutiti da u tome možda ipak ima upliva netko iz sustava u kojem je Vojmirov otac još nedavno bio utjecajan časnik, general. Ili se tako još uvijek samo mislilo?...

Henrik je odslužio vojni rok u istoj kasarni u kojoj je neku raniju vojsku – u nekoj davnoj državi što je prethodila bivšoj! – služio njegov otac. Tko bi rekao da će – dok je svojedobno povremeno slušao očeve pripovijesti o služenju vojske – doći upravo u onu istu kasarnu usred Karlovca!

Prve zime, dok je bio na straži, a straža zbog jake studeni skraćena s uobičajenih dva na jedan sat, Henrik je stajao i smrzavao se ispred ulaza u garnizonsku komandu. Pogleda na termometar u portunu i još se jednom skameni: minus jedanaest! – *E, ovo ću upamtiti dok sam živ*, – mislio je, čudeći se i studeni i sebi. – *Primorac, koji iz dna duše mrzi zimu, mirne duše stoji na polarnoj studeni a nema se kome ovime pohvaliti!*

Najznačajniji doživljaj – dok su nekima od vojnika koje je poznao dolazile u posjet djevojke i žene – bilo mu je nedjeljom, dok su gradske ulice bile obojene sivomaslinastim odorama, poći u gostionicu što je jedina u gradu nudila pržene srdelice, papaline. Polako bi jeo i uživao u obroku prženih ribica, kilometrima udaljen od kuće. Bio mu je to, nakratko, odlazak u zavičaj, kući.

Taj bi osjećaj potrajao još neko vrijeme, a onda je ponovni ulazak u kasarnu bilo surovo prizemljenje, grubi povratak u stvarnost...

Sedamdesetdevetu-osamdesetu obilježili su dvadeseti rođendani Henrika i Vojmira, bijeg šaha Pahlavija iz Irana i povratak Ajatollaha Homeinija, pa onda i odlazak s ovoga svijeta Josipa Broza Tita. Malo je tko mogao naslutiti da će svoju priliku – u novim konstelacijama odnosa, ovdje dakako, na ovim balkanskim prostorima – uskoro vidjeti i prisvojiti neki novi igrači? Pretendenti! Neki za koje se dotad još nije ni moglo čuti.

Vojmir je odmakao Henriku u školovanju jer nije morao u vojsku, pa je nekako odmah, nakon što je Henrik postao redov, počeo studij menadžmenta, a Henrik je tek po povratku s odsluženja vojnog roka upisao pravo.

U Vincu je i dalje ostalo u kolektivnom pamćenju kako se radi jasnoće nečije sudbine treba reći kada je netko i kako je netko odslužio – ali što? Robiju ili vojsku! Nije bilo svejedno je li netko bio na Otoku, pa odslužio robiju za koju često nije ni znao zbog čega ju je dobio. Ili je odslužio vojni rok, kao Henrik. Premda je od vremena robijanja na Otoku prošlo već gotovo tridesetak godina, a

na Otoku se u međuvremenu bila razvila i nekakva gospodarska djelatnost. Uglavnom s kažnjenicima koji su se ogriješili o neke novovjeke zakone građanskoga društva. Šefovi i poslovođe bili su im ljudi s kopna, a ponekad i poneki bivši robijaš iz vremena informbiroa. Život je nepredvidljiv: ponekad, pa i počesto, ispiše i poneku nevjerojatnu crticu što bi bila ravna i plodu najzaigranije imaginacije!?

Jednom je Henrik, tako, pijuckajući pivo na ljetnoj terasi *Markantene*, nedaleko od obale, došao u prigodu da podulje porazgovara s Jožom, postarijim sumještanimom o kojem nije mnogo znao a dotad ga je susretao tek u prolazu. Ovaj mu je nakon drugog piva počeo govoriti stihove Puškina. Zvučalo je to uglavnom korektno, koliko je i Henrik poznao Puškinov opus... – *Ne pjevaj draga dok si sa mnom gruzinske pjesme pune tuge*,... – slušao je Henrik Jožu. – ...*U sjećanju mi bude tamnom daleki kraj i dane druge*...

U nastavku tog susreta Henrik je saznao da je Joža, premda po struci zanatlija, pročitao kompletnog Puškina služeći sedmogodišnju kaznu na Otoku.

U novom, tada aktualnom i, kako se to zna reći, realnom vremenu, Henrik i Vojmir su studenti. S tim da je Vojmir krenuo s ranije startne pozicije...

No, uskoro će se pokazati da je kolerik i prgavac iz Vinca, očekivano, bio nestašan i neredovit student, pa ga je Henrik sustigao. Diplomirali su nekako istodobno. U istoj godini. Viđali su se povremeno, ponajviše vikendom. Bilo je to bezazleno i bez nekih obveza. Bez ikakvih određenih interesa. Prijateljstvo među vršnjacima obično i biva takovo.

Traženje posla i njihovo prvo zapošljavanje odvijalo se na posve različitim i udaljenim mjestima, a gotovo nitko nikako nije mogao naslutiti da će im se i životni i profesionalni putevi susresti a onda i ispreplesti!..

III.

Prvo radno mjesto – a tek će se kasnije pokazati da će ujedno biti i posljednje – za Henrika bilo je u velikom građevinskom sustavu što je nosilo naziv prema imenu kvarnersko-istarskoga heroja Dalibora Tangora. Stanovit broj značajnih i istaknutih Istrana bio je u trenutku osnivanja tvrtke u metropoli i već godinama u vrhu vodstva, pa nitko nije dovodio u pitanje njezin naziv. Kasnije je ono pomalo postalo i zaštitnim znakom čitavog sustava.

Henrik je bio najbolji na aplikacijskom intervjuu, a povjerenstvo je bilo korektno i nije popustilo intervencijama sa strane da se zaposli neki sin poznatoga političara, predlažući da Henrik samo odradi pripravnički staž i provede u *Daliboru Tangoru* tek nekoliko mjeseci, s ugovorom na određeno vrijeme.

Prve godine bile su razdoblje pune Henrikove afirmacije. Stekao je simpatije i naklonost svojih starijih kolega, a pravna služba tvrtke *Dalibor Tangor* obavljala je i uslužne pravne poslove i za nekoliko manjih poduzeća i agencija. Henrik je radi toga povremeno odlazio i na službena putovanja.

Jednoga proljetnog dana, u turističkoj agenciji u Puli upoznao je Zitu. Bila je to na početku samo kava, a Henrik nije u tom gotovo slučajnom susretu vidio, a niti doživio, ništa drugo i ništa više od ugodnog razgovora i dobrog raspoloženja, bez ičeg obvezujućeg.

Nakon nekog vremena poželi čuti Istranku Zitu, djevojku riđe boje kose što joj je pokrivala uši i dobar dio čela. Nije se odmah mogao sjetiti naziva agencije u kojem je Zita radila, ali je svojem nadređenom predložio, kada se bude trebalo opet ići u Pulu, da njemu omogući taj službeni put. Na njegovu žalost to službeno putovanje preduhitrio je mobilizacijski poziv.

To se već neko vrijeme moglo naslutiti.

Odziv na mobilizaciju bio je iznimno visok, više od devedeset posto. Henriku nije palo na pamet da se izvuče od te obveze...

Vojmir nije ni dobio poziv. Nije ni služio vojni rok u državi što se urušavala, pa taj poziv nije ni očekivao...

Jutro je osvanulo vedro. Dan je obećavao, premda se nije moglo znati što. Svatko sebi kroji i dan i sudbinu. Barem do neke točke – življenja?! Ili vrenja!

Henrik osjeti u sebi neki nemir. Takvo čuvstvo još nije stekao u svojem iskustvu. Uvijek je nečemu prvi put, pa i takvom osjećanju. Prvi put takvo raspoloženje u njegovu životu, u doduše nevelikom iskustvu.

Pomisli što bi tome mogao biti uzrok...

Henrik, dotad osvjedočeni flegmatik, odlučio je i uspio doći do telefonskog broja turističke agencije što je poslovala nedaleko od Arene. Odjednom nije mu bilo svejedno. Neće odgađati to što je naumio. Nazvao je.

Prema boji glasa znao je da je dobio djevojku nevelika rasta – kao da ju i sada gleda pred sobom! – ali se njemu nakon proteka stanoovitog vremena, od one kave i onog ugodnog razgovora, činila i viša i još privlačnija. U njegovoj tankočutnosti, u toj neobjašnjivoj zagonetki novostvorene fantazije, njezine su plave oči sjale još jače nego onda. Prodorno ali ugodno.

U kratkom razgovoru, kratkom zbog toga što je Zita upravo imala nekoga pred pultom, razaznao je da je i njoj drago što ga čuje. Da je već ranije poželjela novi susret uz novu kavu i da joj je onaj njihov kratki *appuntamento* ostao u živom sjećanju.

Razgovor jest bio kratak, ali istodobno – Henriku se učinilo i bio je siguran da je to uzajamno – nabijen nekom neobjašnjivoj energijom. Simpatijom. Emocijom.

Završio je na način na koji se Henriku činilo da jedino može završiti, a morao je biti što jezgrovitiji, jer je Zita bila na poslu. I Henrik je također bio na radnom mjestu, ali je osigurao nekoliko minuta mira za taj razgovor. Bio je u stanovitoj prednosti, što se okolnosti tiče, a bio je obazriv prema njoj i njezinim uvjetima.

– *Bella, ciao!* – rekao joj je na kraju i, prije nego se ona snašla, poklopio slušalicu.

Henrik je na ratištu proveo pola godine.

Imao je sreće. U tom razdoblju nije bilo većih pogibelji, niti jačih okršaja.

Svejedno, svijest o tome da može smrtno stradati, biti ubijen, pa makar i od zalutalog metka, ili – nije znao što je gore?! – morati ubiti nekoga, pa ostatak života živjeti s tim, to nikako nije mogao primiti. Tu dvostruku, uzajamno suprotstavljenu činjenicu kao neurotičnu nužnost.

Činilo mu se kao da se netko, i to često, gotovo redovito na vrijeme pobrine pa se unaprijed, znatno ranije, dođe do obavještajnih podataka o mogućim napadima s druge strane...

U vrijeme opuštanja pušile su se cigarete i popilo poneko piće. Dolazilo je to u donacijama.

Tu je Henrik došao u prigodu da s vremena na vrijeme dođe do gitare što ju je dobro znao svirati Lučano, Riječanin, koji je do poziva za mobilizaciju imao i svoj vokalnoinstrumentalni sastav. Uputio je Henrika u nekoliko akorda i poučio kako se s nevelikim teorijskim znanjem može zasvirati i popratiti na gitari poneki

napjev, popularnu pjesmu... Samo tiho, ispod glasa: *sotto voce*... I to, samo onda ako su dojave s prve crte bile povoljne!? Zapravo, ako nisu bile zloslutne...

Lučano je više pazio na svoju gitaru nego na kalašnjikov, premda je ovo oboje bilo stalno uz njega.

– *Za vsaku dobru reč kaj reči si mi znala...* – moglo se čuti iz grla nekolicine uokolo posjednutih branitelja Domjanićeve stihove na glazbu Vlahe Paljetka. Ili: ... *Adio Mare, adio, moja lipa Mare...*

Uskoro se Henrik našao u stožeru. Bila je to lokalna logistička formacija a nekolicina časnika činila je vodstvo postrojbe što je bila raspoređena na terenu. Veza između bojišnice i pozadine. Ključni vodeći ljudi bili su u nekim višim instancama i središnjem stožeru, odakle su dolazile sve značajnije a posebice one najznačajnije zapovijedi.

Premda nije bio rođen za heroja a nije bio niti nekakva osvjedočena kukavica, Henrik je u toj pozadinskoj varijanti branitelja bio mnogo mirniji.

Tu je dočekao i dvije najveće vojnoredarstvene operacije – *Maglenicu* i *Tajfun* – pa onda i konac rata.

Prvo što je učinio kada se razdužio s uniformom i osobnim naoružanjem te stigao u svoj grad, pošao je u *Melodicu* i karticom, na rate, kupio klasičnu gitaru.

Na vratima kuće dočekala ga je mati radosna, jako ugodno iznenađena ali i začuđena što to nosi u rukama. Otac je ležao. Bio je to početak njegova kraja. Bolest je bila nemilosrdna, a otac – kao i uvijek, još dok je ribario s kolegama iz zadruga – nije brinuo za zdravlje, trošeći i do tri pa i četiri kutije cigareta dnevno...

– Što ti je to u vreći, Riki? – upita ga majka.

– Gitara, majko, – odgovori joj.

– Nisam znala da umiješ svirati, – nastavi ona.

– Tko kaže da umijem? – na to će Riki.

Mati se nasmije i počne mu spravljati objed.

Jeli su njih dvoje za stolom u kuhinji, a ocu je mati odnijela ručak u sobu. Jeo je u krevetu, uspravljen na dva-tri jastuka, s tanjurom ispred sebe postavljenim na servirku. Malo jest jeo, ali nije pojeo ni trećinu nevelike porcije blitve i kuhane junetine. Više je to jelo gutalo njega nego što je on jeo taj objed.

– *Bojim se da se ovaj put neće izvući,* – reče mati Rikiju dok je donosila iz sobe tanjur na kojem je bilo gotovo više hrane nego što je odnijela u sobu. – *Neće dugo, kako se čini. Strah me!* – reče potihlo Rikiju.

IV.

Novost je odjeknula mjestom kao grom iz vedra neba: umro je Drago! I to – u snu!

Njegova žena rekla je, kada se pribrala od šoka, a nakon što je došao liječnik kojeg je sve takva, prestravljena, izgubljena i nesretna, uspjela noćas dozvati, ali je bilo kasno: – *Kao da se zagrcnuo. Spavao je na leđima*, – govorila je Tonka.

Mnogi koji su poznavali Dragu teško su se mirili s tom viješću i činjenicom da se to zaista i dogodilo. Na neke smrti, na nečiju smrt, ljudi se nastoje priviknuti što brže, pa onda i prihvatiti taj događaj kao nešto što se u pravilu ne može predvidjeti, a kamoli očekivati, pogotovo ako čovjek prije toga nije bolovao. Treba, ipak, proći dan-dva i sve se nekako smiri i posloži po nekom pravilu što ih te neumitnosti nose sa sobom, pa onda i za sobom.

Najteže bit će Draginoj najužoj obitelji – njegovoj supruzi Antoniji-Tonki i kćeri Višnji.

Ipak, danima su se Dragini prijatelji, pogotovo oni s kojima je prošao Domovinski rat, prisjećali i prepričavali njegove karakterne osobine, njegovu dosljednost, ljudske kvalitete i integritet. Školovao se u nekadašnjoj vojsci, u vojnim školama bivše države, pa onda, na vrijeme, čim je počeo rat, prešao u Hrvatsku vojsku.

Kao razmjerno mlad umirovljenik nastavio se angažirati u dijelu grada, u kvartu u kojem je stanovao. Bilo je to sve volonterski. Na visinu mirovine nije se žalio, premda nikome nije u to vrijeme bila ni dovoljna a kamoli visoka. Nije tražio nikakve beneficije niti neki dodatni plaćen posao, a bio je angažiran, volonterski, oko smještaja velikog broja prognanika kojih je još bilo ostalo i nakon završetka rata.

U sjećanju Draginih znanaca i prijatelja ostao je i događaj kada je njegovog kolegu, također umirovljenog časnika bivše vojske a onda i mobiliziranog branitelja u vojsci nove hrvatske države, bio u nekoj birtiji napao neki pijani pi-ti-es-pi-jevac, prijeteci mu pištoljem iz neposredne blizine. Drago se, srećom, našao posve blizu i staloženo smirivao situaciju ne dopuštajući nikakvo neurotično ponašanje ove dvojice, napadača i napadnutog, i razoružao – više riječima nego nečim drugim – ovog, kako je izgledalo, opasnog napadača.

Dragu je posebno pogodila smrt maloljetnice, prognanice iz nekog slavonskog sela, koja se otrovala tabletama za spavanje. Pogodilo je to mnoge, svakoga tko je tu djevojku poznavao, premda ti koji su je znali nisu bili mnogobrojni, ali srce je zaboljelo svakoga, a osim njene majke, udovice poginulog branitelja, osobito Dragu koji je u to vrijeme obilazio objekte u kojima su u gradu bili smješteni prognanici. Nastojao je biti im na usluzi, tamo gdje se to moglo i gdje im je to trebalo. Ponekad se sve uglavnom svodilo na njegovu psihološku pomoć tim nesretnim ljudima, a poneki njegov savjet znao im je biti naprosto ljekovit.

Neki su ga poslušali i počeli raditi u struci u kojoj su bili obučeni, makar samo volonterski kao što je to činio i on, a neki su počeli raditi na prikupljanju dokumenata radi odlaska u inozemstvo, u neke europske ali i udaljenije zemlje svijeta.

Posebno mu je teško pala ta smrt mlade Slavonke i danima se pitao što je tome moglo biti uzrok, a onda i zašto se netko – pa možda i on – nije u tim trenucima našao blizu da ju odvрати od tog nauma?! Nastojao je – koliko je to uopće bilo moguće – pomoći njenoj nesretnoj majci narušenog zdravlja, koja je zbog svega i sama uzimala tablete za smirenje...

– *Da je barem netko bio u blizini*, – razmišljao je tada Drago.

Ponekad je to upravo tako: ako se netko nađe u tim kriznim trenucima blizu takvog pojedinca, možda ga odvрати od tog nauma i ovaj više nikad ni ne pomisli na takovo nešto.

Nije istina, mislio je tada i znao reći Drago, kako će takav pojedinac koji ima suicidalne namjere kad-tad ostvariti svoju nakanu, a to su znali reći i psiholozi i ostali stručnjaci u tom području. Bio je uvjeren kako su to samo prolazna krizna stanja kod senzibilnijih ili depresivnijih ljudi.

Na Draginom pokopu bilo je mnoštvo ljudi od kojih neke Henrik dotad još nikad nije vidio, a u ispraćaj su bili uključeni i pripadnici počasnog voda koji su u zrak opalili nekoliko plotuna. Častan oproštaj od čovjeka koji je tako i živio – časno!

Doduše, bilo je i onih za koje je Drago do posljednjeg trenutka bio i ostao *onaj, iz onog sistema*, ali tu se nije moglo ništa. Tko misli, ili tko ima čime misliti, već je dotad shvatio što je trebalo znati o takvim ljudima... A sličnih, ali prema mnogim osobinama sasvim drugačijih nego što je bio Drago, *onih, iz onog sistema*, bilo je u najvišim institucijama i na najvišim državnim dužnostima!

Valjda je to ta nužnost u postojanju stanovitog kontinuiteta ali, nažalost, često s negativnom selekcijom ljudi.

V.

Zita je Henriku danas izgledala drugačija. Vedrija nego ikada dosad. Njezina lepršavost u ponašanju i optimizam što je zračio iz njezinih riječi, njezin pozitivan stav, pa već i sama intonacija u govoru, potaknuli su Henrika na sličan odgovor u izražavanju, na njegovu uzajamnost u komunikaciji s njom.

Šetali su obalom.

Premda je za glavu, pa i više od toga, niža od Henrika, za njega je ravnopravna i jednako velika, ako već nije jednako visoka.

Zita se pored Henrika, ili bolje je reći: uz Henrika, osjećala sigurnom, a on se osjećao zaštitnički. Osjećao je da ima ulogu njezina zaštitnika.

Bila je to neka neobjašnjiva naklonost kakva se osjeti kada se nađu dvoje koji su sličnih naravi, duša. Možda bi moglo zazvučati malo patetično, ali Henrik bi se suglasio s tvrdnjom, što bi se mogla vezati uz njih i njihovu vezu, da su oni – *dvije srodne duše!*

Nakon pola sata šetnje obalom, uz more, došli su i do Vespazijanova zdanja.

– Ovo je pravo čudo, – reče Riki.

– Imaš pravo, – nadoveže se na ovo Zita. – I jest čudo. Znaš da se ovo zdanje u narodu već od davnina naziva Divić-gradom.

– Nisam to čuo, – uzvratila Riki. – Zna li se štogod više o tome?

– Do danas nije razjašnjeno zašto su Rimljani uopće u Puli odlučili izgraditi ovakvu, zaista monumentalnu građevinu, – nastavila je Zita. – Navodno je car Vespazijan dao sagraditi amfiteatar u čast svojoj ljubavnici Antoniji Cenidi koja je u Puli imala svoje posjede.

– Bogami, bila je to vraška počast, – uključi se opet Riki. – Jer, da bi se našao s njom, nije mu trebala tolika i takva kamena palača! Očito ju je želio impresionirati.

– Vjerojatno, – odgovori Zita. – Sve nas kasnije – sve koji su mogli svjedočiti gradnji, od druge polovice prvog stoljeća pa onda i nakon što je izgrađena, arena zaista impresionira. Tako je to kada se, kako tvrdi legenda, u gradnju uključe vile!

– Da? Čuo sam nešto o tome, – na to će Riki. – Je li legenda uhvatala korijenja i ovdje? Vjerojatno, jer je odavde i krenula...

– Pa, da! U davno doba Istru su nastanjivale vile. Noću bi ih se čulo, a moglo ih se i vidjeti, jer bi se ponekad i ukazale običnim ljudima, kako plešu po šumskim proplancima i livadama. Nikada nikome nisu učinile ništa loše i ništa našao. Naime, vile iz ovdašnjih, istarskih legendi, navodno, mogu samo čovjeku podariti sreću a često su bile i graditeljice. Tako je do danas ostala vrlo živa legenda da su vile u Puli gradile Arenu. Cijelu noć nosile su kamenje s Učke, slažući ga uokrug i tako je tijekom te jedne jedine noći nastajao njihov grad. Divić-grad!

– Zašto Divić-grad? – prekine ju Riki.

– Čudo se na staroslavenskom naziva tako – divić, – odgovori mu ona.

– Postoji li tu, možda, neka veza i s talijanskim izrazom divina? Božanska? Nebeska?

– Možda!?! Moguće? Pitanje ti je na mjestu, – odgovori i prokomentira kratko Zita. – Problem je bio u tome što su vile noćna stvorenja, pa su graditi mogle i smjele samo dok se ne začuje pijetao. Čim je prvi pijetao kukurijeknuo morale su napustiti grad u gradnji i pobjeći da ih ljudi ne opaze. Tako je Divić-grad ostao nedovršen. Bez krova! A širom Istre, od Učke sve do mora, ostalo je razasuto ogromno kamenje što su ga vile nosile da ga ugrade u Arenu. Vile

su ga nosile da ga ugrade u svoj grad, Divić-grad, Arenu, ali su ga morale ispustiti iz ruku i ostaviti na mjestima gdje ih je zatekao prvi pjev pijetla.

– Vjeruje li itko da je, osim što je ovo s vilama graditeljicama zaista legenda, da je Arena mogla ili da je zaista trebala imati krov? – upita pomalo naivno Riki.

– Legenda je, prije svega, vjerojatno nastala iz strahopoštovanja što ih je kod svakoga, a pogotovo kod novih došljaka u Istru pobuđivala Arena. Tako su ju i Hrvati držali za čudo. Zbog toga je Arena i dobila taj naziv, Divić-grad, čudo od građevine, čudo od grada i nije povezano uz moguću korijen i čakavsku riječ, imenicu: divica, dje-vica, ili vila, – pojasni mu Zita.

– A, ono, ... mislim, ... ono s krovom? – upita opet Riki.

– Zanimljivo je da su stvarni rimski graditelji na četiri tornja postavili uređaje za zatezanje takozvanog velarija, platnenog krova koji je gledatelje štitio ljeti od prejakog sunca.

– Znači da ono o pokrivanju Arene kakvim-takvim krovom, o čemu se redovito i povremeno čuje od zgrade do zgrade, ipak nije bila samo šala?

– Očito, nije samo šala, – suglasi se Zita i oni uđu u Arenu.

Hodali su, držeći se za ruke, prema središnjem dijelu ogromnoga zdanja. Kada su došli prema Rikijevoj procjeni nekako na sredinu, on se zaustavi ne ispuštajući iz ruke njezinu ruku.

– Dođi, – rekne joj tiho ali odlučno i privuče ju k sebi držeći ju drugom rukom oko struka. Poljubac koji je uslijedio bio je dug. Dokle god su mogli ostati tako, ne dišući...

Kameni blokovi ugrađeni u impresivno zdanje staro gotovo dvije tisuće godina stvarali su dojam o neprolaznosti vremena, a njihovi drhtaji upućivali su ih na uzajamnost osjećaja za koje su željeli

vjerovati kako su – ili bi mogli biti – također jači od vremena! Sve to zajedno, taj zagrljaj usred impresivnog zdanja, duge sjene sunca na zalasku, pod njihovim nogama isprepletene njihove sjedinjene sjene i istodobni drhtaji protkani zajedničkim i nezatomljivim otkucajima srдца što su ih oboje mogli čuti u sebi, učinilo je taj trenutak izvanvremenskim! Sjevremenskim!

VI.

Damjan Viljević odložio je spis nasred stola. Dotad mu je, kao često proteklih dana, bio u rukama. Omotnica žute boje bila je tipična za takozvane predmete klasičnog kriminaliteta. Oni zeleni bili su za spise iz područja gospodarskog kriminala. Plave omotnice bile su znak da su unutra još nerazvrstani spisi, papiri još neimenovanih slučajeva, slučajeva za koje se ne može određeno reći, niti označiti ih, kamo bi mogli biti raspoređeni. Dotiču se i *klasike*, kako to kažu u žargonu ljudi ove struke, ili se protežu i u gospodarstvo, što će reći, u gospodarski kriminal.

Na svima, na svim tim spisima što su mu na stolu, još se radi. Svi su slučajevi još uvijek otvoreni. A ima ih! I bit će ih. Takav je ovaj svijet, – znao je pomisliti Damjan.

I kada nije tako mislio, a gotovo nikada to nije rekao naglas, uvijek mu je ta pomisao bila u primozgu, ako već nije bila izdvojena u prednji režanj korteksa, kao prioritet svijesti. Bila mu je, ipak, neprekidno u podsvijesti.

Ovaj spis nasred njegova stola bio je žut, ali bi uskoro mogao još više požutjeti. Od godina. Damjan ga je naslijedio od svojeg prethodnika, Ranka Međimurca, cijenjenog mentora, koji ga je o ovom poslu naučio mnogo čemu, a koji je od prošloga Božića u mirovini.

Bio je on – taj, Ranko Međimurac – čovjek koji je bio iskusan i, istodobno, čovjek kojega je pomalo već bilo pregazilo vrijeme.

– *Neke se stvari nikako ne mogu naučiti na akademiji. Praksa je nešto sasvim drugo*, – često je govorio stari šef, Ranko. Ranko Međimurac. Ostalo je ne samo to nego i još mnogo njegovih dobrih savjeta što ih je upamtio Damjan. Ipak, bivši šef, Ranko, bio je, kako se to kaže, stara škola, a to se moglo vidjeti – pogotovo u posljednje vrijeme –

prema njegovu gledanju na neke pojedinosti iz specifičnih slučajeva. Slučajeva s novovjekim nadnevkom. Na događaje od kojih se poneki još pamte...

Ionako je u životu dobro znati kamo želiš i dokle želiš stići, ali također nikada ne treba smetnuti s uma odakle si i krenuo, znao je to Damjan. Biti sabran i znati što želiš, neke su od temeljnih životnih poruka što ih je Damjan u svakom trenutku bio svjestan, a o sustavnosti pristupa svemu što radiš, pa onda i u svemu u čemu želiš ostvariti određeni rezultat bilo je ono elementarno što se podrazumijevalo i o čemu se već odavno nije trebalo govoriti naglas nikome iz njegove neposredne radne blizine. Zaista nikome, pa ni najbližim suradnicima, tajnici Lauri u Damjanovu kabinetu, koja je tu već godinama – još iz ranog razdoblja bivšeg šefa Međimurca i uskoro bi mogla također u mirovinu – a niti njegovu pomoćniku, novopečenom inspektoru, mladom Goraninu Miljenku.

Damjan se proćuo – a neki bi rekli: proslavio, no on o tome nije razmišljao na taj način niti je taj slučaj tako gledao – kada je nakon duge i preduge istrage, a slučaj je naslijedio od bivšeg šefa, riješio ubojstvo stomatologa kojeg je ubio jedan od braće blizanaca.

Imali su isti DNK, bili su u svemu identični, a jedan je – kako su mislili pa onda to i smislili – trebao osigurati alibi za obojicu. Koristili su oni tu svoju *dvostrukost* i ranije. Još dok su bili na privremenom radu u inozemstvu. Zbunjivali su udovice i iskorištavali njihovu naklonost prema jednome, misleći kako je jedan i jedinstven, kako je super-mužjak i tako redom, a onda – kada bi se domogli većih novčanih iznosa zlorabeći njihovo povjerenje, objašnjavajući to iznenadnim potrebama nekih svojih navodno teško bolesnih rođaka, nestajali bez traga.

Slučaj je povezan uz njihov povratak iz inozemstva i bio je naizgled kompliciran. Jedan od te dvojice blizanaca – a oni su bili Leo i Livio – ubio je nožem, ubodom izravno u srce, mjesnog stomatologa. Motiv je mogao biti iznuđivanje ili dužnički spor. Obojica

blizanaca, kako je to bilo prikazano, po povratku financijski su pomogli Serđovo otvaranje privatne stomatološke ordinacije...

Jedan od blizanaca bio je u vrijeme počinjenja zločina u šetnji sa svojim rasnim kuvasom, i to, u to ljetno predvečerje, jednom od najprometnijih gradskih šetnica. Imao je barem tridesetak svjedoka.

Drugi je bio u kinu. Postojala je sačuvana karta i svjedok, prodavač na blagajni kina i još poneki od kupaca kino-karata u tim trenucima.

Bivši šef, Ranko, uhvatio se u začarani krug i nije imao ideju kako riješiti problem.

A problemu je Damjan doskočio odmah nakon nekoliko dana pošto je Ranko otišao u mirovinu. Nije želio odmah izići s time među kolege i pred svojeg nadređenog, ravnatelju Ureda za isledjivanje klasičnog i gospodarskog kriminaliteta, iz posve kolegijalnih razloga, da ne dezavuirao novopečenog umirovljenika, donedavnog šefa Ranka Međimurca. A nedugo nakon novogodišnjih blagdana došao je svojem ravnatelju s tim svojim viđenjem rješenja: imao je ne samo jedan nego dva ključna momenta kojima je došao do rješenja...

Nadređeni se suglasio, prihvaćajući Damjanov ključ rješenja i otad je ovaj postao kandidat za promociju u višeg inspektora za klasični i gospodarski kriminalitet.

Nije Damjan bio više niti u cvijetu mladosti. I on je imao već dobra iskustva, premda se nije hvalio. Hvalila su ga njegova djela. Riješeni mnogi i raznovrsni slučajevi. Godinama je živio i radio u sjeni šefa Ranka. Nije mu to teško padalo. Štoviše, bilo je u tome i nekih malih prednosti. Primjerice, jest da je Ranko bio spreman pokupiti sva priznanja što su ih svojim kvalitetnim rezultatima kojekakvih pa često i vrlo zamršenih slučajeva ostvarivali Rankovi podređeni, pa među njima i Damjan, ali je Ranko primao, i to vrlo kolegijalno, i sve kritike za povremene pa i česte neuspjehe, za krive procjene, za greške i promašaje, za preduge istrage bez rezultata.

Upravo u tim mislima, nakon što je odložio taj spis – o slučaju blizana – u sobu mu uđe mladi kolega.

– Šefe, je li slobodno, – rekne Miljenko prije nego je kročio kroz vrata.

Damjan se još navikavao na takvo oslovljavanje jer se i on godinama, još donedavno, tako obraćao Ranku.

– Recite, kolega, – uzvratu mu Damjan.

Miljenko je kratko oklijevao, a onda ipak progovori, doduše potihom:

– Molio bih vas nekoliko..., zapravo, dva-tri slobodna dana, ako je moguće? – izusti mladi inspektor stažist.

– Miljenko, pobogu: ni nekoliko, a ni dva-tri nisu određen broj. Recite koliko vam treba: dva, tri ili više! Budite jasni, kolega, je li?

– Ma, dobro, onda, ... – nastavi mladi Goranin, – molit ću vas tri dana, – i ostane stajati ukočeno nasred ureda.

– Još kad biste mi rekli zašto vam, kolega, trebaju ta tri dana... nije da me zanima, ali moram nekako opravdati taj vaš izostanak, bilo bi mi sve puno jednostavnije, je li?

– Ma, imam zaruke, a djevojka mi nije odavde..., – izusti potihom Miljenko a Damjan uoči da ovih nekoliko odgovora mladi kolega redovito počinje na isti način.

– Ma..., ma nemoj, – nastavi Damjan. – Pa moraš k njoj, je li? – sada će Damjan, prelazeći na ti s mladim kolegom, Goraninom Miljenkom. – A ne bi ona malo došla k tebi, ovamo, ha? Je li uopće bila u glavnom gradu?

– Jest. Je, bila je jednom... Ne, bila, je dvaput, – odgovori Miljenko, – ali još studira, a baš ovih dana ima i ispite, pa, onda..., znate, iz Rijeke putovati... Ali nije ni to razlog... – nastavio je zamuckivati mladić.

Damjan na ovo ne rekne ništa, samo pogleda u mladog kolegu pa spusti pogled prema njegovim rukama. Odavao je sliku nervoznog mladića koji ne zna kamo bi s rukama...

– Hajde, reci! Reci još koju i sve će biti u redu, momčino, – poticao ga je šef kojem se mladi Goranin još do nedavnog Božića obraćao s *gospo* Damjan.

Nastao je tajac, a Damjan ga je pustio. Pustio je da taj tajac malo potraje.

Čim je Damjan podigao pogled s onog gotovo dvostruko požutjelog spisa opet prema Miljenkovim očima, ovaj tiho progovori:

– Šefe, trudna je.

Damjan nije želio da mu se u izrazu lica primijeti bilo kakva promjena, pa ni tračak osmijeha, već mu jednostavno reče:

– Uzmi pet dana i riješi to što moraš. Ne trebaš se više javljati. Sve će biti u redu.

Miljenko se okrene gotovo na peti jedne noge i krene prema vratima. Upravo kada je htio za sobom zatvoriti vrata Damjanova ureda ovaj ga zaustavi:

– I, moraš znati... moraš uvijek znati što želiš, razumiješ? Što želiš, kamo ćeš i kako ćeš tamo stići, je li? – rekao je Damjan sada više ne gledajući za njim nego preda se, prema stolu i spisima pred sobom. Gledao je prema žutim, zelenim i modrim omotnicama mnogobrojnih spisa.

– Hvala vam, šefe! – odgovori mladac i zatvori za sobom smeđa tapecirana vrata.

Damjan premjesti onaj gotovo dvostruko požutjeli spis na rub stola, a kasnije će ga proslijediti u arhivu...

Nije to bio baš ni tako jednostavan problem.

Blizanci su rijetko počinitelji nekog nedjela. Nekog zločina. Zapravo, rijetko su osumnjičeni. Pogotovo blizanci koji su po svemu, gotovo u svemu, isti. Jednoajčani. Tako je bilo i s ovima. Imali su iste otiske prstiju, a nije bilo nekih karakterističnih madeža koji bi ih mogli učiniti raspoznatljivijima. DNK, što je također provjereno, bio im je isti. Ti tragovi pronađeni na mjestu počinjenja zločina nisu mogli nedvojbeno uputiti na jednog počinitelja. Na jednog od dvojice, a obojica nisu mogli robijati za jedan zločin. Bili su pušteni da kao osumnjičenici čekaju na slobodi dovršenje istrage.

Damjan je došao do saznanja, prateći neka iskustva s blizancima, kako se u stanovitom postotku, kod njih ipak mogu razviti neke i posve određene razlike. To je bilo ključno za rješenje slučaja.

Naravno, prethodno je trebalo posložiti neke očite elemente koji su im sustavno obarali njihov naivno pripremljen alibi.

Trebalo je, prvo, doći do sigurnog saznanja da samo jedan, redovito i isključivo samo jedan od dvojice blizanaca odlazi s kuvasom u šetnju. Bio je to Leo. Damjan je došao do tog podatka ispitujući ljude i vlasnike kafića u koje je ovaj šetač psa rado navraćao.

Drugo: kupac kino-karte, a bio je to također Leo, privezao je kuvasa ispred nedalekog kafića, da bi izgledalo kako kartu kupuje drugi brat-blizanac, a kasnije ovaj drugi nije ni pošao u kino. Nijedan od njih dvojice. Taj dio alibija oboren je jednostavno. Kino-gledatelji na susjednim mjestima u istom redu u kinodvorani posvjedočili su da je to jedno mjesto cijelo vrijeme bilo prazno.

Mislili su njih dvojica, dvojica *identičnih*, da su sve to dobro smislili i da će svi, svi koji to trebaju, misliti kao i oni!? Loša procjena!

Damjanova ideja – zajedno s pitanjima za nastavak istrage – bila je sljedeća: koji je razlog da isključivo Leo odlazi u šetnju s njihovim kuvasom. S psom dvojice mladića bez obitelji, povratnika iz inozemstva. Damjan je došao do saznanja – proučavajući znanstvena postignuća o blizancima – da jedan od dvojice identičnih, jedno-

jajčanih blizanaca može steći alergiju, a drugi ne mora. Također, došao je do podatka koji je bio jednako tako značajan, pa i još značajniji: da jedan od dvojice blizanaca može biti – ljevak!

Posjeo je u istu prostoriju svojega ureda u Remetinečkom gaju svu trojicu: i Lea, i Livija, i kuvasa između njih na pod. Nije prošlo ni nekoliko minuta a jedan se od njih dvojice jednoajčanih počeo preznojavati.

– Molim vas..., – obrati se ovaj Damjanu.

– Reci! – na to će Damjan.

– Možete li izvesti Snješka iz prostorije, – upita taj, jedan od dvojice braće, sada već očito blijed.

– A tko ti je taj Snješko? – upita Damjan.

– Naš kuvas, naš pas. Zovemo ga tako zbog bijele dlake, – odgovori ovaj blijedi i znojni braco.

– Aha! Možemo, kako ne! A ti si, ti si – je li? – Livio, zar ne? – odmah je ukopčao Damjan.

Pokazalo se to točnim.

Zatim, Damjan je već ranije zatražio supervizorski nalaz obdukcije i došao do činjenice da je ubod nožem u srce stomatologa bio zlodjelo ljevaka.

U ovom susretu, u uredu, nakon što je rekao mladom kolegi Miljenku da odmah izvede psa izvan prostorije, Damjan je pred obojicu stavio papir na kojem je bilo napisano kako su zadovoljni načinom na koji se s njima postupalo u ovom kratkom razgovoru, te da će nakon toga moći slobodno i mirne duše poći kući.

Učinili su to bez krzmanja i odgađanja, s tim da je Leo papir potpisao desnicom, a Livio držeći kemijsku olovku lijevom rukom.

Poklopilo se sve što je trebalo i što je Damjan očekivao, predvidio. Sve je bilo u tim dvama bitnim detaljima: alergija počinitelja i ubod nožem ljevaka.

Sumnja, i to osnovana sumnja bila je zbog pronađenih tragova DNK na mjestu zločina povezana otprije s tom dvojicom. Sada je, s novim pojedinostima, optužujuće i ključne dokaze Damjan kroz besprijeekorni istraživački lijevak usmjerio na jednoga od njih dvojice, na ljevaka Livija. Livio je nožem usmrtio stomatologa Serđa.

Ravnatelj je prosljedio nalaz s konačnim statusom spisa i njegovom ovjerom na višu instancu a Damjan će – ne samo zahvaljujući ovom slučaju nego i mnogima otprije – ali posebice nakon ovoga slučaja, nakon nekog vremenskog odmaka, ponajviše zbog toga da se malo zaboravi kako je spis dugo stajao kod Ranka, postati viši inspektor. Kolegijalno, korektno a onda, ipak, i profesionalno. Ne postoje neki rokovi za ovakve, kompliciranije slučajeve a, ako ponekad istraga i potraje, uvijek je lako reći novinarima, ili bilo kome drugome: – *Slučaj je i dalje otvoren. Radimo na tome.*

U ovom primjeru, za ovaj slučaj, moglo se najzad mirne duše reći: – *Slučaj „Blizanci” je zatvoren! Riješen!*

VII.

Grad je ispunjen ugođajem i bojama rane jeseni. Početak je listopada.

Dan je siv. Oblačno je.

Lišće na ulicama, tamo gdje god je bjelogorica, brže padne nego što ga čistači uspiju ukloniti. I to je dekor godišnjeg doba u kojem još samo zakašnjeli turisti, koji odgađaju povratak kući, podsjećaju na tek minulo ljeto. Tamo gdje je prevladavajuće zelenilo zimzelenog drveća izgleda kako jesen još malo kasni.

Rijetki zaljubljenici u kišu možda ju jedva i čekaju.

Henrik i Zita samo su zaljubljeni! Jedno u drugo. I ne primjećuju ove mijene u vanjskome svijetu. Njima su pune grudi njihova svijeta u kojemu su jedno drugome središte svih dobrih zbivanja i još većih planova. Očekivanja od svijeta i života. Ni ne pomišljaju na to kakav svijet zna biti. A tek život?! O tome ni ne razmišljaju.

Henrik je na ručku kod Zite i njezinih roditelja.

Za stolom vlada dobro raspoloženje, koliko god su mladi, oboje – i Henrik i Zita – malo zakočeni. Ona se prva oslobađa. Uostalom, kod kuće je.

Atilio, Zitin otac, bivši pomorac a sada službenik u Ispostavi lučke kapetanije, pripremio je bijelu ribu na gradele, a majka Emanuela-Ema, sve ostalo. Od riblje juhe do deserta.

Orada je bila spravljena upravo onako kako i treba, a uz to i škampi na pariški bili su prava poslastica za ljubitelje takvog ribljeg jelovnika. A Henrik je odrastao na ribi, pogotovo na plavoj ribi.

Često bi se sjetio Andrije, nešto starijeg susjeda, kojemu je kao i Henriku otac bio ribar, a koji je često pripovijedao kako se nikada u djetinjstvu nije najeo dobre ribe. Otac bi redovito, govorio je Andrija ponekad o tome, boljoj ribi odrezao glavu, od čega bi mati skuhalo juhu. Riba – bolja riba, bijela riba – odlazila je na ribarnicu.

Ili – doktoru!

Zbog toga mu je ova juha, sada kod Zitinih, juha od oradine glave i rakovih klijesta, ljuštura škampa, prijala na poseban način – i podsjećala ga na Andriju.

Za ručkom razgovor. Ispočetka, spontan i pomalo ukočen, a potom i malo slobodniji, otvoreniji.

Nakon prve čaše malvazije Atilio se raspričao o svojem zvanju pomorca i življenju na brodovima u lukama svijeta. O olujama i strahovima, pitanjima hoće li se preživjeti još jedno slično nevrijeme, pa onda utiha, bonaca, kao da ništa nije bilo!...

Henrik ga je pratio, slušajući i povremeno uskačući s ponekim kraćim komentarom.

– Znaš, mladiću, ako se želiš naučiti moliti Boga, onda samo pođi u pomorce, – rekao mu je u jednom trenutku Atilio, osrednjeg rasta u odnosu prema Henriku – normalna rasta, kako bi se često na svoj račun našalio Riki – proćelav i sijed, crvenih obraza i lica s povećim nosom ispod čijeg su visokog čela valjda uvijek – a ne samo nakon druge čaše malvazije – sjale velike i blage, zelene oči.

Ema i Zita bile su jedine koje su se tijekom objeda kretale. Donosile i odnosile tanjure i pribor, jelo, porculanske zdjele...

Atilio i Henrik na trenutke gotovo ih nisu ni zamjećivali.

Na spominjanje vina domaćin je tiho rekao Henriku: – Znaš, fanat, da san ja već zdavni popil svoju kišu. Sad mi je jedna čaša skoro dosta, a druga čak malo i previše.

A onda je na stol došao desert.

Henrik se okrene prema Ziti i tiho ju upita: – Što je ovo?

– Ovo je limunova pita, – odgovori ona. – Nadam se da će ti se dopasti.

– Nije mi poznato. Nisam još bio u prilici kušati ovo.

– Izvoli, uzmi! – potakne ga Zita i doda mu na tanjuriću krišku pite. – Vjerujem da će ti se dopasti, – rekne još jednom.

I bilo je tako. Henriku se dopao taj osvježavajući kolač. Štoviše, oduševio se ukusom, kremastom teksturom.

– Jako je dobro! – reče tiho Ziti, a onda i ponovi glasnije: – Kolač vam je izvrstan, gospođo Ema, – rekne domaćici.

– E, to je recept moga Atilija, – na to će Ema. – Donio ga je s nekog od svojih putovanja.

– *E vero*. Je, tako je, – nadoveže se Atilio. – Bilo je to negdje u Americi, u nekoj luci, gdje smo ostali nekoliko dana, pa sam bio u više restorana i u jednom hotelu. Raspitali smo se gdje se mogu dobiti dobri kolači, pa sam došao do jedne pristojne slastičarnice i do ove pite. Limunove pite. *Lemon pie*, – kako kažu, zapravo, kako pišu Merikani, ha? – doda još Atilio.

Nakon ručka, Henrikova i Zitina šetnja gradom potrajala je i bila je ugodna. Pošli su dijelom obale kuda dosad još nisu išli zajedno.

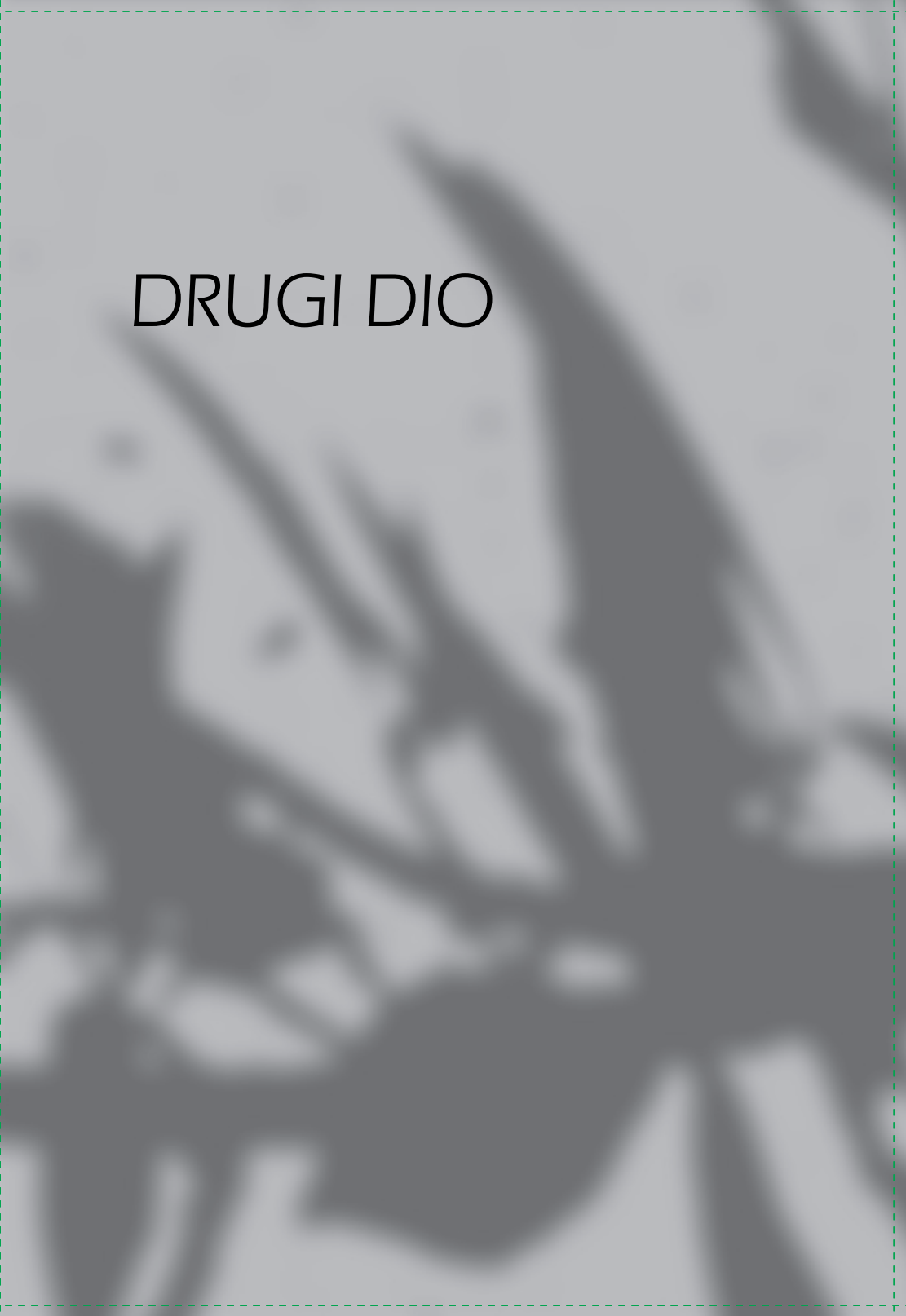
U prolazu čuli su ljude kako komentiraju teško vrijeme i utjecaj juga na raspoloženje, o čemu ovo dvoje mladih u ovim trenucima nisu uopće razmišljali, a kamoli da bi na to obraćali pozornost.

Kada su se vratili bilo je već vrijeme za poslijepodnevni čaj. Henrik je poželio još jednu krišku limunove pite.

– Odmah, Riki, – vedro će Zita. – Bit će drago mojima. Bit će im jako drago da ti se dopao očevo kolač.

DRUGI DIO

VIII.

Pročulo se – doduše, potihlo – po čitavom kraju da bi mogla propasti Filumena banka!?

Bilo je to dovoljno da štediše krenu po svoj novac!

Henrik nije brinuo za svoj novac jer nije ni imao ušteđevine. Misli su mu bile upućene prema Ziti i na njihove susrete. Nalazili su se uglavnom – zapravo, redovito – kada je on imao neka od sve češćih službenih putovanja prema Istri.

Neke od ovakvih događaja, na općem planu, poput teškoća u poslovanju pojedinih banaka ili propasti nekih donedavno uspješnih tvrtki, Henrik možda nije registrirao ukorak s tim događajima, ali ih je osvijestio nedugo nakon tih sve češćih gospodarskih potresa. Postali su pomalo sastavni dio svakodnevice.

Netko ih je povezivao s upravo završenim ratom, a neki su bili skloniji tvrdnjama da bi do toga bilo došlo i bez obzira na nedavni rat, čije su se završne operacije još uvijek sporadično odvijale ali na udaljenijim područjima od priobalja.

Filumena banka imala je respektabilan broj štediša, osnivače banke, i to respektabilan za novu i donedavno nepoznatu, privatnu banku. Povjerenje je stekla možda upravo stoga što je bila nova i privatna u svijetu bankarstva mlade države u narastanju, a promidžbu je imala u inozemstvu među našim ljudima koji su tamo radili već desetljećima.

Upravo među tim našim ljudima glasina se pročula vrlo brzo, a uskoro se pokazalo da to i nije samo glasina. Zapravo, tanka je linija između efekta glasine i utjecaja istinitog glasa, vijesti. Učinak jednog pa drugog, posve je isti: štediše su nahrupile, i to sada već

opravdano, da bi podigli svoj novac i spasili, najčešće teško stečenu, uštedevinu.

Banka je obustavila isplate, zatvorila vrata! Na dulje vrijeme!

Darko i Manda bili su u šoku!

Dvadeset i sedam godina rada u Njemačkoj, upoznavanje u stranoj zemlji i na radu u istoj firmi, pa snalaženje u podstanarskim uvjetima prvih godina, kupovina stana u predgrađu Münchena, bilo je pretočeno u uštedevinu položenu i oročenu u banku kojoj sada prijeti propast?!

Pokazalo se, također, da su glasine, što su trebale za neke biti pravodobna i upozoravajuća novost, bile nažalost prespore?! Banka je propala i prije nego što je glavnina štediša uspjela doći do svoga novca.

Među njima bili su i Darko i Manda.

Kao što se moglo i očekivati, nakon ovih događaja, neočekivanih financijskih potresa za njihov desetljećima teško stjecan obiteljski budžet, izišli su s ozbiljnim zdravstvenim posljedicama. Pogotovo, što se i očekivalo, nisu mogli izići neokrznuti. Darko je počeo piti. Manda je bila ispočetka sve rastrojena.

Njemu su nedugo nakon svega dijagnosticirali ozbiljne probleme s povišenim tlakom i bolest srca a ona, pak, nije mogla živjeti bez sedativa.

A, nekada, u njihovim planovima, sve je izgledalo drugačije.

Darko, rođen na otoku svojega djetinjstva, kada je nakon završene srednje škole elektrotehničara odlazio od kuće u svijet, govorio je kako će se vratiti. Samo da zaradi novac i da sagradi kuću. U staroj kamenoj kući ostali su mu roditelji, brat i sestra. Na prijateljsko odvrćanje od tog plana i na spominjanje mogućnosti da će s tom uštedevinom moći kupiti kuću ili dobar stan u bilo kojem gradu na kopnu, a otok i trajekte da dođe do kuće ako nije prejako jugo, neka

zaboravi, odgovarao je jednostavno i s uvjerenjem: a tko bi onda ostao na otoku kada bismo svi otišli? Kada bi svi otišli s otoka na kopno, u gradove!

I, sada, odjednom, raspad sustava. Pojedinačnih snova, planova udvoje, maštanja i želja mnogih obitelji! Jer, dolazili su im u te strane firme i kuće emisari govoreći da će njihova uštedevina biti dobro oplemenjena visokim kamatama a novac plasiran u poratnu obnovu zemlje! Mislili su naši gastarbajteri da će na taj način pomoći ratom ranjenoj državi, svojoj domovini.

Pojedinci koji su željeli saznati nešto više o tome kako se to dogodi da neka banka odjednom postane nesigurna, a živjeli su dotad u zemljama u kojima su novčarske kuće stabilne i imaju stanovita jamstva uz nadzor svojih državnih institucija, nikako se nisu mogli naviknuti na ovdašnja iznenađenja u takvim ustanovama sklonim potresima.

Darko je pred rat bio počeo na svojem otoku graditi kuću. Trebalo je još samo dovršiti pročelja i još ponešto dotjerati iznutra. Planirao je uskoro, kupiti i nov automobil, nakon što je više od dvadeset godina vozio *mitsubishija*.

Sada, odjednom, sve je stalo. Sve se izjalovilo. Jednoga vrelog ljetnog poslijepodneva Darka je njegova Manda našla u sjeni masline iza kuće. Ležao je postrance kao da spava. Liječnik je uskoro – koliko mu je trebalo da dođe iz mjesne ambulante – mogao samo utvrditi da je to tijelo beživotno. Manda se od svega toga, a pogotovo nakon Darkove smrti, nikada nije oporavila.

Tih dana, kada je propadala Filumena banka i kada su se mnogi pitali kako to banka koja ima novaca može propasti, čulo se i da je vlasnik i osnivač, direktor te banke, Miroslav Martinko, uhićen.

Čulo se i za mogućnost da neka krtica iz bančinog ustroja, ili s nekog drugog utjecajnijeg mjesta, možda iz politike, može lansirati vijest da bi određena banka mogla doći u poteškoće!?

Martinko je osuđen na višegodišnji zatvor, a žena mu – koja je sve to primila iznimno emotivno, s mnogo osobnih psihičkih potresa – pronađena je u podrumu njihove obiteljske kuće – obješena!

Drugačija i malo slobodnija mišljenja i odgovori na pitanje kako to može propasti i jednostavno nestati takva banka, išla su i za tim kako se može dogoditi smišljena destrukcija takvog novčarskog sustava i iznutra, ali i izvana. Poznato je bilo, naime, kako je država bila najveće domaće banke prodala inozemnim vlasnicima, a Martinko se nije uklapao u taj model.

Odolijevao je i pomalo, na svoj način, prkosio sustavu.

Martinko se, očito, nije dao!

A, reći će opet mnogi, sustav ga možda upravo zbog toga nije volio!?

Ili netko iz tog sustava?

IX.

Slavlje za stolom Melničevih: Marino je diplomirao. Zita i Henrik ponosni su roditelji a Vinko se može ugledati na starijeg brata. I, zaista, jest tako. Mlađi brat potiskuje onu zdravu, poticajnu zavist prema novopečenom pravniku, ali nastoji ugledati se u Marina i slijediti ga.

Na stolu je juha od mlade junetina, pečena purica i, za desert, zna se – limunova pita!

Danas je nedjelja, pa je svečanost, prvo, u Marinovu domu, a sutra će Henrikov i Zitin prvorodenac počastiti kolege s kojima je proveo dobar dio studentskih dana. Te su veze među kolegama na fakultetu ipak nešto slabije od onih u srednjoj školi, pa se broj bliskijih znana i kolega svede na možda svega desetak. U srednjoj školi, primjerice, ti su kontakti jači i dulje opstaju, pa je Marino nakon gimnazije ostao u kontaktu gotovo sa svim vršnjacima iz toga razdoblja. Bili su se i okupili u povodu prve petogodišnjice mature.

Henrik nastoji uživati u ovim trenucima zajedničkog ručka. Takve su se prigode – da se svi četvero, ovako, kao sada, nađu na okupu – u posljednje vrijeme bile prorijedile. Gleda u Marina, pa u Vinka. Kao da se želi uvjeriti da je ovo istina. Ovo što se događa. I da nije tome samo svjedok, nego i sudionik. Protagonist. Jedan od ovih, svojih, njegovih. Marinov i Vinkov, Zitin. Njihov, za stolom.

Dobro pamti kada je Zita rodila Marina. Nije išlo lako ni s trudnoćom, a pogotovo s porodom. Onako krhke tjelesne građe, sve je bilo praćeno teškoćama. I trudnoća i porod. Ali sve je, na koncu, i dobro prošlo.

S Vinkom je bilo još teže. Pri drugom porodu bila joj je pukla simfiza. Dijete je bilo također krupno, kao i pri prvom porodu

Marino, ali ovaj put još veće. Rijetko se događa da tako krhko žensko čeljade, nižega rasta rađa tako veliku novorođenčad.

Pred očima su mu još one slike iz posjeta rodilištu. Svetački blijedo Zitino lice. I njezin osmijeh kada je vidjela da joj je donio buket bijelih ruža iz Rinkove cvjećarnice. Još se otvorenije nasmijala kada je vidjela u buketu umetnutu karticu cvjećarnice s onim tada već popularnim *Rinko's white roses*.

Nakon prvog poroda pomalo je bila ustala s kreveta a malešni je upravo tada spavao.

Nakon drugog poroda i onih poteškoća ležala je i sve tako, u bolovima zbog ozlijeđene simfize, smiješeći mu se, i dojila Vinka.

Kada je, kao i prvi put, iza leđa pokazao buket ruža, osmijeh joj je postao širi i još ljepši, vedriji, najvedriji osmijeh mlade majke i žene, te mu rekla, pitajući: – *Jesu li i te Rinkove?*

Odgovarajući potvrdno, Henrik joj je položio ruže uz desni bok, na rub postelje, i nježno ju poljubio.

Ako i postoje, a zaista postoje, mnogi oblici poslijeporođajnih tegoba u mladim roditeljima, kao što ih je, eto, nakon drugog poroda imala i Zita, ali postporođajni osmijesi roditelja, pa onda i postporođajni poljupci, zaista su nešto što se upamti za cijeli život!

Henrik je na trenutke pogledao u Marina, pa u Vinka. Obojica su bili stasom na njega, ali, prvi, svijetlije kose, dok je Vinkova kosa bila također svijetla ali tamnije nijanse. Po tome su, stasom i bojom kose, bili na njega, oca.

Bilo je pojedinosti u njihovoj fizionomiji što ih se moglo povezivati sa Zitom i njezinima, ali to su već zaista samo pojedinosti. Henrik je bio uvjeren da se od svih tih listića genealoškog stabla stvara osebujan izdanak koji postaje i neovisan i samosvojan. To je ipak najpravednije, mislio je.

U Vincu, kada bi Zita i Henrik došli sa svojom obojicom sinova, stariji mještani, pogotovo žene, znale su se zadržavati pri slučajnom susretu i, odmjeravajući lica njih svih četvero, nagađati i odgonetati tko od njihovo dvoje djece više sliči na koga, posebice na Henrika i na njegove roditelje, pa i još više u dubinu – na djedove i bake. Slično se događalo i kada bi šetali Pulom, samo što je tada ogledni uzorak bila Zita i njezini stariji, osim roditelja također njihovi stari. Sve to Henrik je uzimao gotovo na rubu zabave, ali nije smio na taj način reagirati niti to pokazati.

I sada, dok ih gleda, zajedno sa Zitom, nastoji iz slika sjećanja potisnuti te usporedbe i pojedine varijacije o svemu tome. Svi troje njegovi su, premda ih je – njih, dvojicu sinova – Zita rodila. Vjerojatno je majčinski instinkt i ovdje najjači, pa je i majka – kolikogod bila altruistična, što je malo ljepše reći nego da je posesivna – u ovim trenucima razmišljala na sličan način, kada je riječ o njezinoj djeci. – *Zajedno smo ih donijeli na svijet, premda ih je ona nosila i rodila, ali danas bi se bespogovorno – kada bi to trebalo – za njih i žrtvovala!* – razmišljao je Henrik. U nastavku tih misli možda je bilo prikriveno i pitanje je li njegova uloga pomalo sve manje značajna i gdje mu je danas mjesto?!

Uključivanje u razgovor za stolom potisnulo je takva Henrikova razmišljanja, a teme o Marinovim planovima što su se upravo razmatrale, zasjenile su, pa i posve potisnule, njegove dotadašnje misli.

Zita je bila ushićena. Prvo time što su svi četvero za stolom, a onda i povodom u kojem je ovaj zajednički ručak ostvaren.

– Tata će nastojati, Rino, nadam se da hoće, da nađeš dobru firmu u kojoj bi mogao stažirati, ha? – rekne Zita i pogleda u Henrika.

– Pusti, mama! Pusti to! Tata se ni dosad nije miješao, što mi je danas drago, eto..., – na to će Marino.

– Ne treba misliti ni na kakvu firmu, – uključi se najzad Henrik koji bi najradije izbjegao izravne razgovore o toj temi. – Pogotovo

ne bi bilo dobro da mi se sin pojavi u mojoj firmi i da pokraj mene stažira kao novopečeni pravnik. Možeš samo zamisliti kojekakve komentare!

- Znala sam da ćeš tako reagirati, – odvrati mu Zita.
- A da vi to prepustite Marinu, – doda Vinko na ovo njihovo.
- Sve će biti dobro, – pomirbeno će Henrik. Ako mene pitate, a moglo bi se štogod i mene pitati – ha?! – najbolje bi mu bilo da staž obavi u nekom sudu, općinskom sudu. Tamo se najbolje i najbrže uči. Takvo stažiranje najkvalitetnije formira mladog čovjeka, pravnika. Vidi se izbliza svašta, a i sve ono što valja znati o funkcioniranju pravosuđa, je li?

Sada je Zita gledala u svoj trojac. S njom su bili njezini Riki, Rino i Koko.

Čini se da je ovim riječima glave obitelji bila zaključena tema što ju je bila potaknula mati, a na red je došao desert – limunova pita.

Ali, prethodni razgovor dobio je odjednom i svoj nastavak. Zaključni nastavak. Henrik progovori, tiho, kao sebi u bradu. Kao da govori sam sobom: – Tu bih mogao nešto, – rekne i zastane. A onda nastavi još tiše:

- Mogao bih ti predložiti s kim bi bilo dobro razgovarati, na sudu, naravno. A ti ćeš onda poći i obaviti taj razgovor, je li? Slažemo li se u tome svi? – pogleda u svoje za stolom.

Odgovori, premda prešutni, bili su – kako se moglo steći dojam – potvrdni.

X.

- *Kako ćemo, Rukfa?!* – upita Milica dok joj je suprug, sjedeći za stolom, tupo gledao preda, u tanjur iz kojega se još pušila kuhana raštika. To je, uz komadić jučerašnjeg kruha, bio sav ručak. Nije bilo ni prženoga jaja, ni srdele. To se nastoji osigurati djeci, osnovcima – Alenu i Harisu. Živi se iz dana u dan sve skromnije. Rate kredita pomalo su počele sve osjetnije nagrizati obiteljsku lisnicu.

Kada je svojedobno, sredinom osamdesetih, Faruk, kojega su prijatelji premetaljkom prekrstili u *Rukfu*, bio došao odnekud iz središnje Bosne, izgledalo je da će one države biti dovijeka. Zauvijek.

Firma je bila dobra. Jedna od triju-četiriju najboljih u državi u toj gospodarskoj grani. Drvoprerađivači su se proćuli kao kvalitetni proizvođači poluproizvoda a sirovine je bilo u blizini, u obližnjim šumama, gotovo u izobilju. Izvozilo se za Italiju i još kojekud... Jest, kupovalo se istodobno od tamo gotove proizvode, pokućstvo, izrađeno od tih istih naših poluproizvoda, ali na to se već bilo naviklo.

Faruk je počeo kao skladišni radnik a nakon nekog vremena dospio je u pilanu.

Firma je davala kredite radnicima, došljacima poput Faruka, a oni su – znajući da je posao dugoročno stabilan i radno mjesto sigurno – uzimali dugoročne kredite i gradili obiteljske kuće.

Tako je bilo i s *Bosancem*, kako su ga zvali, pa je nakon nekoliko godina i podstanarskog razdoblja, pa onda vjenčanja s Milicom uslijedilo i Farukovo kućenje.

Čitavo jedno stambeno naselje niknulo je na rubu grada, a u žargonu dobilo je i naziv: *Dodoši*. Uskoro je, naravno, nakon više godina,

taj žargonski toponim stekao i puno pravo građanstva, kao što su se i njegovi stanovnici, uglavnom svi, pomalo uključili u život grada, pa je ponekome pokatkad i na kuverti pisma adresiran kao nadimak: *Dodoš*. Ili, ako pošiljatelj nije znao točnu adresu, naslovio bi pismo na ime i prezime, za grad se znalo da je Cilinica, a umjesto preciznije naznake ulice i kućnog broja dovoljno je bilo napisati: *Naselje Dodoši*.

Milica je također nekoliko godina radila među drvarima. Bila je u ekipi žena koje su sortirale frezu, poluproizvode od parene bukovine za kasniju izradu parketa. Nakon što je rodila prvo dijete, Alena, prestala je raditi i posvetila se podizanju prvijenca u obitelji. Nedugo nakon toga došao je i Haris. Tada je povratak na posao postao još manje izgledan. Milićini roditelji bili su već vremesni a pomalo i boležljivi pa ih Milica sa svojim Farukom nije željela opterećivati još i da im pomažu u podizanju djece.

Faruk bi potegnuo malo više pa je češće ostajao na poslu, kada je u pilani trebalo pripremiti povećane količine dasaka i fosni za izvoz brodovima u Italiju.

A i izvan firme nastojao je naći dodatnoga posla. Imao je dara za uređivanje okućnica a to je uvijek trebalo ljudima koji su imali kuće i apartmane izgrađene za dodatnu zaradu u turizmu. Bilo je već otprije mnogo a u posljednje vrijeme i sve više i vikend-sugrađana koji su došli iz obližnjih većih gradova i izgradili kuće za odmor u pitoresknoj Cilinici.

Na početku rata javio se, kao lojalan građanin ove države, u branitelje, i to prije nego što je dobio poziv za mobilizaciju. To se cijnilo i ostalo je u dobrom dijelu kolektivne memorije njegovih Cilinićana.

Djecu je s Milicom odgajao najbolje što je umio, a poučen iskustvom iz vlastite velike obitelji i djetinjstva s trojicom braće i sestrom, te sjećanjem na ulogu roditelja u tome, a koje je iznimno poštivao, imao je odakle primijeniti ponešto iskustva.

Za obojicu svojih sinova bio je uzoran otac.

U posljednje vrijeme, dok su još na nedalekoj ličkoj bojišnici trajale završne vojnoredarstvene operacije čišćenja terena od ostataka agresorskih postrojbi, u firmu je došla neka ekipa koja je trebala obaviti stanovite, običnom puku zamršene interne operacije sređivanja stanja u poslovanju. Situacija je neko vrijeme bila za radnike posve nedohvatljiva, nespoznatljiva, pa onda zagonetna, a plaće su počele kasniti. Ionako se radnike posljednjih godina pitalo sve manje, ali je barem posao išao.

Sada je sve zapelo.

Nakon još ponekih mjesec-dva proćulo se da će svi radnici biti pušteni kućama, ali da će im se isplaćivati plaća. Tako je i bilo, ali je uskoro došlo i do nove varijacije o istoj temi i u istom povodu: ostali su radnici kod kuće ali su počeli primati minimalne isplate plaća?!

Kada se, pogotovo u naselju Dodoši, mislilo da već ne može biti gore, došla je vijest da se od idućeg mjeseca plaće neće više uopće isplaćivati ali da će im se – kada budu *bolja vremena* – isplatiti svi zaostaci...

Gradom se proćulo kako je to nekome iz vlasti bilo stalo da se kombinat uništi a taj teren koji se protezao slikovitom dolinom prenamjeni za gradnju apartmanskih vila, ili za golf-igralište, što li? Najgore od svega je to, mislilo se istodobno, kako će se takve glasine nakon nekog vremena, nažalost i naposljetku, ipak i obistiniti!?

– *Jebala ih ta njihova, kako ono govore, pretvorba i privatizacija*, – odgovori Faruk na ono Milićino *kako ćemo, Rukfa*.

Proćulo se uskoro da će cilinićki DIK u likvidaciju.

Donedavni usputni radovi na uređivanju okućnica bili su Faruku postali jedini izvor prihoda za život, ali oni su bili samo sezonski. Samo s proljećem se otvore a potkraj proljetnog razdoblja i pred početak ljeta sasvim presahnu. A proljeće je samo jedno od četiriju

godišnjih doba. Ljeti svi misle samo na more i na kupanje. Ujesen pada lišće u svim tim vrtovima u kojima je bila Farukova ruka, a zimi i u vrijeme jakih bura, škurih bura i juga, ne radi se ništa. Faruku, osim toga, nije bilo teško prihvatiti se i posla pomoćnoga radnika u građevinarstvu, ali i to je bilo sporadično.

Sve je teže mogao zamisliti kako će njegova obitelj funkcionirati bez njegovih donedavnih prihoda od stalnog zaposlenja u drvopreradivačkom kombinatu i tek s ponekim manjim dodatkom od njegovih povremenih poslova!? Užasavala ga je pomisao da bi mogao doći kući bez kruha za svoje: za Milicu i dvojicu sinova!

Ali, kako nesreća ne dolazi sama, ovu obitelj – koja je dijelila sudbinu sličnu mnogima iz te nedavno propale tvrtke – zadesilo je nešto još mnogo gore, najgore što se moglo dogoditi!

Jednoga dana, kada je najavljeno da će talijanski teretni brod doći po zakašnjelu isporuku rezane jelove građe, što je mjesecima čekala uskladištena, a po kućama su se obavještavali radnici likvidirane tvrtke, ako žele, da dođu na jednodnevni utovar u luku, javio se i Faruk. Sindikat radnika drvne industrije, DIK-ov Ogranak sindikata u mirovanju, prihvatio se te akcije i najavio žurnu isplatu dnevnice svakome tko se odazove.

Bio je to koban dan za jednoga iz ekipe dojučerašnjih skladišnih radnika ciliničkog DIK-a, koji su sada bili na utovaru u luci.

U jednom trenutku, Farukovi kolege samo su iz dubine brodske štive čuli tup udarac. Nitko nije vidio što se u tom trenutku, maločas, zapravo dogodilo. Tek kada su pogledali, da bi odgonetnuli izvor toga nejasnog zvuka i njegov uzrok, uvidjeli su i što se to dogodilo: na dnu brodske utrobe u koju su upravo dizalicom počeli spuštati građu a kasnije će slagati daske, ležalo je već obamrlo Farukovo tijelo. Bila je to visina od nekih šest-sedam metara. Kada su se spustili do njega bio je već na izdisaju. Kasnije je ustanovljeno da je slomio vratnu kralježnicu.

Milica i djeca bili su u potpunom šoku, i to danima, a grad je Faruka oplakao i dostojno ga ispratio.

Milićini roditelji došli su živjeti s njom i njezinim sinovima, Alenom i Harisom, koliko god će ubuduće ona više pomagati njima nego oni njoj, ali su barem bili nova obveza i koliko-toliko utješna preokupacija udovici. Jedini izvor novca bila je sada mirovina njezina oca.

Vrijeme, ipak, ne liječi rane, kako se to svejedno rado kaže. Za Milicu i njezinu djecu rana je ostala. I dalje pekla.

U gradu, među Farukovim znancima i ponekim prijateljem, kada se sve stišalo a o njemu ostala tek dobra sjećanja, znalo se čuti i poneku dosjetku, tek toliko da se olakša sjeta i tuga što su ih poticala sjećanja na taj događaj. – *Nisu trebali Bosanca pustiti na brod!* – reče jedan od tih. – *Nema to veze, bolan!* – odgovori na ovo drugi Bošnjak. – *I admiral Šimić bio je Bosanac, i to rođeni Bišćanin, pa vidi dokle je bio dogurao! Zvali su ga 'admiralom sa Une'.*

Da su znali što je Faruk rekao svojim sinovima dan prije događaja, možda bi takav razgovor tekao obojen sasvim drugačije: – *Slušajte mamu, djeco! Ona vas voli najviše na svijetu! Budite joj uvijek dobri!*

Tada je već u njemu sazrela odluka. Konačna odluka! Odluka o vlastitoj konačnosti!

Možda se nadao – makar pomislio netko o tome i zlurado – da će mu obitelj dobiti neku pomoć, nakon što on ode na onakav način. Ali, teško da je bilo u njega toliko predumišljaja, jer firme više nije ni bilo da bi se iskazala u tim trenucima, a gradski fondovi ne poznaju takvu pomoć niti taj oblik solidarnosti.

Prevladao je u njega onaj užas od pomisli da sutra neće moći djeci, svojoj obitelji, kupiti i donijeti kući komad kruha!

XI.

Henrik je odlučio prošetati uz more. Sam. U toplo srpanjsko jutro. Upravo to mu treba: sat-dva samoće. Osamljenosti.

Na poslu nakupilo se mnogo toga, a ova je subota došla kao naručena za opuštanje i oporavak. Osvježavanje i tijela i duše.

Nakon višednevne anticiklone sinoć je u tv-dnevniku čuo kako će okrenuti na jugo, ali još je vedro. Na modrom nebu tek ponegdje poneki oblačić a more se ziba gotovo neprimjetnim ali razvučenim valovima. To su najave skore južine. Nikada nije imao poteškoća s utjecajem vremenskih prilika na raspoloženje. Zaista, dosad nije primijetio da bi slične meteorološke promjene – promjena vremena, pogotovo s anticiklone u ciklonu – kod njega prouzročile neke tegobe, recimo, glavobolju. Ipak, rano jutros, kao da je osjetio nekakvu najavu stanovite težine u glavi, najavu nečega sličnog boli u sljepoočnicama. Ne pamti da mu se to dosad događalo. Zita se znala potužiti upravo u ovakvim trenucima, u ovakvim razdobljima, kada je anticiklona ustupala mjesto cikloni, kako ju muči glavobolja, ali Henrik je to povezivao s njenim povremenim alergijama na neko od mnoštva raslinja, posebice na ambroziju.

Dubokim udisanjem vjeruje da će unijeti u pluća i ponešto zraka priobalja, ljekovitog aerosola i mirisâ obližnjeg bilja.

Hodajući šetnicom uz more Henriku su gotovo do nogu, do struka, grmovi tamarisa. Tim je grmovima već u proljeće prošlo vrijeme cvatnje purpurno crvenkastim cvjetovima a sada se razgranao svojim igličastim zelenim listovima. Drvo nije izbirljivo kada je riječ o kvaliteti tla pa raste uz more gotovo iz stijene.

Henrika je zanimalo ponešto o priobalnom, mediteranskom raslinju. Više na razini informacije, a posebice su ga zanimala boje. Zita

se tu dopunjavala s njegovom površnošću, jer je prije svega voljela cvijeće, a onda, pak, bio je tu u drugim varijacijama i njezin hendikep: bila je osjetljiva na mirise. Odatle i predodređenost za njezinu sklonost alergijama.

Eto, da je sada s njim – ali upravo je jutros želio biti sam – Zita bi znatno prije njega uočila, svega nekoliko koraka od ruba stjenovite obale, vrt nečije osamljene kuće za odmor, i na zidu nekoliko kamenih posuda s posađenom *čuvarkućom*.

Tko zna je li vlasnik tog malog ovozemaljskog rajskog vrta upoznat s time od kada se sadi ta biljka i da je još Karlo Veliki bio naredio da se *čuvarkuća* nasađuje radi njezine ljekovitosti. Otad se raširila po cijeloj Europi. Henrik je to znao, jer su mu i roditelji imali tu biljku južnoeuropskih kamenjara u njegovu rodnom Vincu a činilo mu se da je u njihovu dvorištu *čuvarkuća* bila oduvijek. Vjerovalo se da štiti od udara munje. Znalo se i to da sok te biljke rastvara i cerumen u uhu i smanjuje uhobolju. Sok i čaj te *čuvarkuće* dobri su protiv upala.

Henrik je to znao a naučio je nešto – i još ponešto o ostalim mediteranskim biljkama i cvijeću – od svojih roditelja, zapravo od majke, međutim nikada nije ubrao cvijet i donio ga Ziti. Ona bi to – kada je poželjela – učinila sama.

Henriku je bilo žao otrgnuti maljušni cvijet. Zgražao se nad bahatim pojedincima koje je u sebi počesto opisivao kao one kojima je glava u oblacima a gaze po cvijeću!

Vrijeme je cvatnje smilja.

Pažljivije pogleda uokolo i prepozna žute cvjetove te višestruko zanimljive biljke, grma. Zapravo, polugrma iz obitelji glavočika, rekli bi botaničari.

Smilje, primorsko smilje, u koje upravo gleda i čije žute cvjetove dodiruje, raste u njegovu rodnom gradu ali i u više mediteranskih zemalja, Osim ovdje, kod nas, kod njega, još i na Cipru, u Grčkoj,

Italiji, Francuskoj, Španjolskoj, pa u Alžiru, Maroku. Najpoznatije nalazište je na Korzici a, onako, dođe mu kao usputna asocijacija, najpoznatiji Korzikanac je Napoleon Bonaparte koji je rođen u korzikanskom Ajacciu, razmišlja Henrik dok se odmiče od povišeg žutozelenog grma, pitajući se kako to da ovaj još nisu pronašli lovci na bilje što ga rado otkupljuje i dobro plaća kozmetička industrija?!

Je li se itko ikada zapitao – razmišlja u ovim trenucima Henrik držeći među prstima žuti cvijet smilja – i čini li se to još nekome, kao njemu: kao da je veliki vojskovođa i francuski car krenuo u dobrom dijelu u osvajačke pohode, šireći svoje carstvo, upravo po zemljama u kojima se s njegove rodne Korzike proširilo i smilje. Bilo ga je i kod nas. Napoleona. Bio je oduševljen hrvatskim vojnicima u redovima svojih postrojbi. – *Hrvati su najbolji vojnici na svijetu!* – rekao je oduševljeno jednom zgodom. Ne zna se što bi na to rekli Srbi?!

Nakon potpisivanja mira u austrijskoj carskoj palači Schönbrunu dobio je naše pokrajine Istru, Henrikov zavičaj Kvarner, Gorski kotar, Liku, Dalmaciju i krajeve južno od Save.

Ostalo je od velikoga Bonaparte i ponešto kod nas, i to sve do danas, mislio je Henrik, dok je odlazio od grma s cvjetovima smilja. Ostala su neka prezimena i nadimci, neke je od njih, neke ljude s tim prezimenima i nadimcima, poznavao i Henrik, a tu su još i dandanas ceste, poput one nedovršene serpentine na Biokovu, zvane *Francuskom cestom*, iznad Brela.

Na to pitanje ne postoji odgovor, a Henrik još dosad nije ni čuo takvo pitanje – je li zaista Bonaparte kojim slučajem u nekom snoviđenju, ili u bunilu, došao na pomisao, pa onda i na ideju da bi i on mogao, kada je već jedan ljekoviti cvjetić s njegova otoka osvojio tolika prostranstva, ostvariti to isto! Pa još i više!

Nije Bonaparte to sanjao ni došao u bunilu na takvu ideju, pa niti poželio ništa što bi sličilo na nekakvo širenje prostranstvima poput

jednoga malešnog cvijeta s njegova otoka, zaključiti Henrik, nego je rastom maleni Korzikanac, naprosto, htio biti veliki osvajač. Često nemilosrdni i beskrupulozni osvajač tuđih teritorija. Veliki Francuz ostao je poznat i po građanskom zakonu što je donesen u vrijeme njegove vladavine. Bio je to takozvani *code civil*, o čemu je Henrik i kao pravnik znao nešto više od mnogih drugih koje to nije trebalo osobito zanimati. Ali mu omanji Francuz i veliki osvajač ni prema čemu drugome nije mogao biti uzorom. Jedino – doduše, samo jedno – jest, moglo bi se uzeti u svemu tome nešto, ali samo to: upornost, ustrajnost, nepokolebljivost.

No, ako mu počneš nabrajati vrline, pa tražiti korijene nekima od njih, te cjelovito analizirati neke od osobina takve ličnosti, mogao bi se zamrsiti u kućine poput Ericha Fromma koji je analizirajući i psihoanalizirajući jednoga Adolfa, zamalo upao u zamku da ga pomalo i – opravda!? A ovoga potonjeg – objasniti donekle, možda, ali opravdavati ne bi smio nitko nikako i nikada!

Ni oprostiti a niti zaboraviti – nikada!

Dobro je rekao Primo Levi, da bi zaboraviti moglo značiti i da se oprostilo!

Misli mu u ovom fragmentiranom razmišljanju protkanom raznobojnim asocijacijama odlutaju u doba prošloga rata na ovim prostorima i na najrazličitije sudbine ljudi koji su se našli u tim zbivanjima. Od onih kojima je taj rat trebao, zatim onih kojima je taj rat dobro došao do onih koji su s pravom mogli reći kako to nije njihov rat! Ali sve ih je zahvatio svojim prvo zloslutnim pa onda i prekrrio tmastim crnim oblakom. Neki nikada nisu izišli iz njega, dok su se neki sretno a drugi spretno izvukli. Nažalost, mnogi nedužni – koji tom okrutnom ratu na nekim područjima nisu ničim pridonijeli, niti su to zbog svoje dobi uopće i mogli – nisu imali sreće. Pogotovo, pritom Henrik i ovaj put pomisli na djecu.

Posebno mu se u sjećanje urezala ona tragična nesreća djevojčice u Prijedoru, u dotad popularnom *crvenom soliteru*, o čemu je sve opisano u knjizi Darka Cvijetića (*Schindlerov lift*; Buybook, 2018.). Noćima zbog tog događaja nije mogao mirno usnuti.

Pred očima mu je bila ta profinjeno stilizirana posmrtna posveta kojom taj čovjek od poezije i teatra govori o onima kojih više nema. Tako i o djevojčici koja se jednoga dana igrala u liftu, i to upravo u neboderu u kojem je živjela u svojoj i s mnogim drugim obiteljima, u toj golemoj zgradi koju autor naziva vertikalnim selom. To je urbano vertikalno selo bilo sastavljeno od različitih žitelja, stanara, heterogenog nacionalnog sastava, različitih obrazovnih i dobrih značajki. To mnogoljudno susjedstvo činili su ljudi i njihove obitelji, radnici okolnih tvorničkih postrojenja i nastavnici obližnjeg srednjoškolskog centra. Iz toga vertikalnog sela često se u neka ranija vremena čula cika zaigrane djece, pjesma okupljenih i međusobno dobrih susjeda. A onda je rat sve to poništio.

Ona, već spomenuta djevojčica, o kojoj i sada razmišlja Henrik, igrala se u liftu kojem su bila razbijena stakla. Netko je pozvao lift, i to u trenutku koji je bio tragičan za djevojčicu. Lift je krenuo i djevojčici odrubio glavu!...

Autor se dugo vremena pitao – osim što je također dugo bio pod dojmom te užasne nesreće – tako, eto, pitao se nešto što je možda bilo i manje značajno ali, svejedno, pitao se: tko je baš tada pozvao lift?! Dugo nije dolazio do odgovora, a onda je saznao da je taj lift, upravo u tom trenutku tragičnom za nesretnu djevojčicu, pozvao baš njegov, autorov, Cvijetićevo otac!

Ako i jest točno, premda već potrošeno kao fraza, da život piše romane, ali jest zaista točno – i nikada potrošeno kao činjenica – da ratovi donose stvarne, doslovce užasne tragedije, i to posvuda pa i daleko od bojišnice, – zaključiti i ovaj put Henrik.

Čovječanstvo napreduje unatrag. Popravljamo svoju prošlost, tko to može ostvariti i tko je u prigodi, na poziciji na kojoj to može činiti. S obzirom na to da u pravilu povijest pišu pobjednici, nije teško proniknuti u sve te zamke u koje svjesno ili nehotice upadaju povjesničari. *Povjesničari koji se brinu za budućnost naše prošlosti*.

Čudesni intelektualac i pisac, George Steiner, imao je oca koji je bio uvjeren, a to je uvjerenje prenio i na svoju djecu, da su Židovi kao vječiti bezdomnici stalno ugroženi gdje god se nalazili pa je stoga inzistirao na širokom obrazovanju svoje djece, posebice na znanju jezika. To je temeljno sredstvo integracije gdje god budu tražili svoje mjesto pod suncem, smatrao je otac. George je tako već u mladosti savršeno ovladao francuskim, engleskim i njemačkim jezikom ali se, tijekom cijelog života, u kulturološkom značenju, osjećao pripadnikom francuskog duhovnog naslijeđa. Kada mu je bilo šest godina otac ga je naučio starogrčki kako bi u originalu mogao čitati *Ilijadu*.

Za neke od svojih knjiga Steiner, kakav jest, dosljedan, zabranio je prevodenje na njemački i na hebrejski jezik, a za neke i na hrvatski. Kartografija holokausta – kada je riječ o ovome potonjem, prijevodu na hrvatski jezik – uključuje značajno mjesto i za ustaški Jasenovac, pa su objašnjenja njegove zabrane suvišna.

Pojašnjavajući motive za pisanje gotovo kulturnog djela pod naslovom *Knjige koje nisam napisao* naglašava kako bi te knjige, da ih je o određenim temama zaista i napisao, već bile zaboravljene, koliku god da bi pozornost možda i privukle i unijele svjetlo u tamu naše civilizacije. Ovako, ostaju značajne i zanimljive, a možda i utjecajne, kao teme, premda su ostale – nenapisane!

Rijetki su intelektualci, poput ovoga, koji uspiju odoljeti opsjednutosti akademskim karijerama i materijalnim probicima. Tek kada ga se pročita, i to od korica do korica, takvog autora – kakav je George Steiner – upoznaje se u pravom i punom svjetlu, a to je znao i Henrik kojemu se posebno dopala ova njegova knjiga, djelo pod naslovom *Knjige koje nisam napisao*...

Rijetki su ovakvi, hrabri ljudi, kao što je George Steiner koji se usudio izreći dvije, za mnoge – prema sadržaju i poruci – heretične tvrdnje, i to kritički upućene upravo svojim sunarodnjacima. Prva je ta da je holokaust *omogućio* Židovima da se nasele na području Palestine; germanofobija bila je tada još jako prisutna i očita, dok je, usuprot tome, judeofilija bila globalna. A – druga je njegova tvrdnja – da bi vodstvo Izraela trebalo pripaziti da svojim aktivnostima nalik na akcije državnog terorizma ne okrene simpatije javnosti protiv njih, njihove države i čitavoga njihova naroda.

Nenapisana knjiga više je od praznine. Poput aktivne sjene, ironične i tužne u isti mah... Ona je jedan od života koji smo mogli odživjeti, jedno od putovanja na koje nismo otišli... Možda je upravo knjiga koja nije napisana mogla nešto promijeniti. Možda je čovjeku mogla omogućiti da bolje promaši. Ili možda nije, - `vrtio` je u sebi Henrik svoju simpatiju, Steinera.

Sjećao se i prisjećao – zahvaljujući svojem fotografskom pamćenju – Henrik Steinerovih riječi. I, naravno, kakav jest i kako ga asocijacije nikada ne puštaju na miru, misli mu odlutaju do Dževada Karahasana i one njegove: *Ako pogodiš cilj, promašio si sve ostalo!*

Henrik je u ovu jutarnju šetnju pošao rano, za njega na vrijeme, pa je preduhitrio prve joggere koji rado koriste upravo ovu šetnicu.

Automobilima ovuda nije dopušteno, a i ptice su utihnule, valjda neposredno prije jačanja juga.

Je li ovo samo tišina ili i u tišini ima još nečega?

Dobrodošli u svijet Johna Cage, pomisli Henrik, i sjeti se ovog američkog skladatelja, glazbenog teoretičara i pisca koji je i autor najkontroverznije skladbe svih vremena. Naslovio ju je jednostavno 4'33". Zadatak izvođača je samo u tome da ne koriste instrumente 4 minute i 33 sekunde.

Koliko je simfonijâ i, uz njih, poneka opera skriveno upravo u ovim trenucima, u ovoj tišini što se upravo prostirala predjelom kojim se kretao Henrik?!

Kamo se može dalje s eksperimentima od ovog što ga je ostvario Cage?

Nikamo, pomisli i odgovori na to Henrik. Može se samo natrag, u melodioznu glazbu u kojoj su uživala protekla stoljeća. Slično kao i s modom. *Nosiva moda i moda za modne piste?! –* krstio bi te modne pravce Henrik, premda mu se čini da je tu podjelu negdje već čuo.

– *Dobro je rekao neki rok-publicist, – zaključio Henrik – da `budućnost je mrtva` i da `retro je budućnost`!*

Značajke ovog vremena, koje bi neki nazvali post-postmodernom a poljski sociolog Zygmunt Bauman *tekućom modernošću*, očito su obilježje najrazličitijih umotvorina i intelektualnog materijala što sve čini privid u jedinici vremena kako je scena kojoj nazočimo dinamična, ali je posrijedi, zapravo, posvemašnje – mirovanje!

Screening je potisnuo *mainstream*!

Demokracija?! – bila je nova Henrikova preokupacija u fragmentiranom gledanju na svijet, na prošlost, na prošlost u aktualnoj svakodnevnici, na sadašnjost prožetu tradicijama i najrazličitijim tradicionalizmima.

Kolika je tumačenja, pa onda i primjena doživio taj starogrčki pojam za antičko dostignuće u uređenju vladavine naroda, pa onda – stoljećima kasnije, u ovo doba – i novovjeke varijacije!

Danas taj je model vladavine vrlo često samo privid narodne vlasti, a češće dobra izlika i podloga za najrazličitije manipulacije ljudima i narodom u režiji vlasti i vlastodržaca.

A put dolaska na vlast najčešće je popločen populizmom.

Posrijedi je novi oblik *Kompleksa Pepeljuge!*

Populizam, omogućen pa uzgojen na prividu demokracije, moglo bi se opisati pojmom i primjerom cipele koja ne odgovara niti jednoj radničkoj nozi, ali opravdava vlast onih koji su je na takav način, populističkim obmanjivanjem glasača, doveli na poziciju!

Demokracija je svojevrsan paravan i u zemljama što gaje još uvijek autoritaran oblik vlasti ili nastoje tu autoritarnost omekšati prividom demokracije a, zapravo, dirigitane demokracije. A što je više takve, dirigitane demokracije, to je u određenom društvu manje demokracije!

Nažalost, ali najčešće, sve to sliču stadi kojem bi dobar pastir trebao biti dobar čuvar, ali se izrodi u stvarnost u kojem stado vodi preruseni čoban. Jer, pravi pastir nikada ne može zaklati ni ovcu a kamoli janje...

Koliki su takvi vođe, preruseni čobani, odveli svoja stada, svoje narode, u sulude i suviše, nepotrebne ratove!

Nevjerojatna je lakoća kojom takva vlast hini svoju demokraciju. A jednako je tako nevjerojatna lakoća kojom ju narod prihvaća. I tu himbu i takvu vlast!

– *Vrlo često, priznali mi – ili ne priznali – takve slike, takve pojave oko sebe, stvarnost je ono što se ne vidi golim okom,* – pomisli Henrik.

U tom trenutku Henriku u džepu vjetrovke zazvoni mobitel i prekinu ga u ovim razmišljanjima. Pogleda na ekran i vidi da mu je broj nepoznat. Neće se javiti. Vjerojatno već tako rano počinju nazivati prodavači kojekakvih proizvoda široke potrošnje, ili preporučiti za dodatak prehrani?... Njegov broj je na pretplatničkim internetskim stranicama, pa se ne smije previše žaliti. Može ga nazvati tko god hoće.

Vraća se prema kući. Zita je vjerojatno već skuhalo kavu.

Dan, njihov dan, početak će tek sada. Jutro je bilo samo njegovo.

XII.

Neki se kontrasti oko nas poslože posve spontano, reklo bi se: prirodno, premda iz svega toga ništa ne mora izići ni skladno niti dobro?! Ali je životno, iako često i okrenuto usuprot upravo tom životu!

Eto, vrijeme je kao stvoreno za kupanje. More je toplo, gotovo dvadeset i tri stupnja Celzija, zrak je prešao trideseticu, ali je metalcima studen oko srca, u grudima! Zebnja u duši!

Na prinudni će godišnji odmor! Mogli bi i na kupanje, ali nije im do toga?!

Čuje se da im u njihovoj donedavno dobro organiziranoj tvrtki nešto ne valja. Premda se tek ušlo u drugu polovicu godine došlo je već u pitanje ostvarenje ovogodišnjeg programa proizvodnje.

Doduše, bili su svjesni novonastalih okolnosti: raspadom bivše države izgubili su dobar dio nedavnog tržišta, premda su zadržali izgled i na domaćem tržištu, pogotovo izradom metalnih ograda za autoceste i vijadukte, te za priključna poljoprivredna vozila, prikolice.

Pravnik Pave je sjedio na mjesto dosadašnjeg direktora Ljube a stručni kolegij je razvlasten. Uvedena je tiha prinudna uprava.

Trojica iz dojučerašnjeg a sada odjednom bivšeg stručnog kolegija – Mirko, Joso i Danijel – još se uvijek ne snalaze. Pitaju se što se događa.

– Kažu da Pave ima nekoga gore. Blizak je vlasti i ima neke velike ovlasti, razumijete li? – otvori temu Mirko.

– Pitaj Boga tko tu više pije a tko plaća?! – na to će Joso, dugogodišnji zaposlenik i tehničar metalske struke, koji je zbog svega toga bio uključen u stručni kolegij.

– Zna se dobro tko plaća, – uključi se Danijel. – A tko sve pije, možda nećemo nikada znati.

– Ali, da nama a pogotovo ljudima u proizvodnji netko pije krv, očito je, i to svaki dan sve više, – opet će Mirko.

– Kako god bilo, izgleda da ono vrijeme kada smo radili u dvije smjene i povremeno morali ubacivati i treću, s posuđenim radnicima iz brodogradilišta, neće tako brzo opet doći, a? – opet će Joso.

– Ma, da mi je samo znati tko je taj tko je Pavu instalirao na ovo mjesto? Na mjesto direktora. Čujem da je taj – taj zagonetni, iz sjene, koji odnekud vuče konce – naš, Primorac, i da je rođen tu negdje blizu? – nastavlja Dane.

– Mudro. Bogami, mudro! – sad će, pak, malo potanje Dane. – Čovjek očito poznaje prilike, podneblje, mentalitet naših ljudi, a ako je stručan možda nas zajedno s Pavom i izvuče iz govana u kojima smo se, kako izgleda, nekako prebrzo našli? Što mislite, je li to uopće moguće? – bio je sada malo složeniji Mirko.

U projektni biro metalske firme, u kojem su sjedili Mirko, Joso i Danijel i za vrijeme marende komentirali novonastalu situaciju u firmi, uđe Pavina tajnica Lucija. Trojac naglo umukne.

Lucija, bez pozdrava i bez osvrtnja na ove ljude u birou, prođe preko čitave prostorije, uzme jedan od mnogobrojnih registratora s police iza Mirkovih leđa i odmah iziđe. I taj odnos prema done-davnim suradnicima, s kojima je sjedila na više sastanaka svakog mjeseca kada je bilo riječi o novim poslovima, bio je znak nove atmosfere u firmi. Trojac se samo šutke međusobno pogleda. Mirko povuče dim iz gotovo dogorjele cigarete i ugasi čik u pepeljari nasred stola.

– Ali, odakle sad te procjene o stanju u firmi, kad nikoga nismo vidjeli da se malo ozbiljnije pozabavio situacijom u kojoj smo se navodno našli preko noći? – i dalje je bio sumnjičav Joso.

– Možemo mi, ljudi moji, raspravljati koliko god hoćemo, ali ono što se negdje naumilo to će se i sprovesti, – bio je zagonetan ali i zdvojan, skeptičan Dane.

– Meni se čini da netko ovdje ima plan s ovim zemljištem na kojemu su ove tri-četiri firme, – proširi temu Dane otvaranjem mogućnosti i o teoriji zavjere.

– Ali, ako nas likvidiraju, kamo će svi ovi ljudi od kojih je više od polovice zaduženo dobrim i pozamašnim kreditima? Znae već kako se danas živi? Malo tko nema kreditno zaduženje! Tko će to vraćati ako ne bude posla i ako ljudi ne budu radili i zarađivali?

Pitanje je ostalo u zraku, bez odgovora, jer je opet u biro ušla Lucija. Stala je na vrata i samo rekla tiho, ali i odlučno: – Dolazi Pave!

Trojcu je to bila i informacija i opomena. Ustanu i krenu prema istim vratima s kojih se u svoju kancelariju bila već povukla tajnica.

Kolja je bio samac. Nikola Filipov, za prijatelje Kolja, bio je došao izdaleka, kažu iz nekog malo većeg sela ili za naša shvaćanja omanjeg grada s istoka zemlje. Tko je želio saznati više mogao je čuti i izravno od njega kako mu genealoški korijeni sežu čak do Bugarske, a deblo i muško-ženske grane izrastaju u srpsko-crno-gorsko i bosanskohercegovačko listanje, a sve to u ondašnjoj, done-davnoj državi. Bio je, u svakom pogledu, zanimljiv čovjek.

U razmjerno kratkom vremenu toliko je dobro uhvatio ovdašnji domaći govor da se stjecao dojam kao da je rođeni Primorac.

Neke je ovdje po tome podsjetio na domaćeg – ili, također: udomaćenog – slikara Antonija Corattija koji je znao pripovijedati o

svojem podrijetlu i o tome kako bi trebao, s obzirom na političke mijene, a često nije znao kako, izjasniti se o svojem višenacionalno obojenom rodoslovlju: – *Otac mi je bio Talijan, majka mađarska Židovka, a rodio sam se na – brodu!*

Kao visokokvalificirani metalac stekao je Kolja, prije svega, respekt kolega, a onda, razumljivo, i rukovodećeg osoblja, pa je uskoro postavljen na mjesto poslovođe.

Dobro je i svirao harmoniku. I pjevao.

Svaka svečanost, svako veće okupljanje u firminom restoranu, završavalo bi pjesmom uz Koljinu harmoniku. U neka bolja, doduše ne još tako davna, ali u mnogocemu dobra vremena. Nisu to bili samo sentimentali ni neka bespogovorna ili neobjašnjiva nostalgija za tim prošlim godinama, nego je odjednom sada sve postalo nesigurno.

Za mnoge je Kolja bio pomalo zagonetan. Ponajviše zbog svojeg samačkog načina života, a ušao je već i u pedesetu. O svojim vjerojatnim ljubavima, ili samo o jednoj i možda nesretnoj, nije nikada govorio, a da ih je bilo – ili da je bila – moglo se pretpostavljati i vjerojatno zaključiti s obzirom na njegov pristao izgled, tamnu gustu kosu, široka pleća, stasitost.

Ali ovo, oko načina na koji je živio, sâm, već je postalo uobičajeno mnogima oko njega, pa su pitanja, zašto se ne ženi, ili zašto je ostao neženja, postavljali samo oni koji su u firmi bili novi i mlađi.

– Nemamo, kako se čini, više budućnosti, – rekao je netko na jednom od kriznih sastanaka što su se počeli često održavati tijekom radnih dana. – Imamo samo neizvjesnu nesigurnu i produženu sadašnjost!?

Koliko god ovo, što je spontano rekao ovaj mudrac između mnogih potištenih radnika, bilo zagonetno i nekima nerazumljivo, oslikavalo je trenutak u kojem su se našli cilinički metalci. Zagonetno i nerazumljivo.

Kao da neka nevidljiva ruka odnekud upravlja njihovim životima. I čini ih sve teže podnošljivima.

Malo po malo i skupovi radnika metalske tvrtke prestali su završavati pjesmom uz Koljinu harmoniku. Uskoro, prestali su se i organizirati.

Prestale su i duhovite i vedre dosjetke što ih je u takvom kolektivu s toliko ljudi uvijek bilo, sporadično ali redovito, iz glava i usta pojedinaca koji su se znali našaliti i izmamiti osmijeh na lica svojih kolega i suradnika. Pa i u manje vedrim trenucima, što su upravo bili uslijedili u posljednje vrijeme.

Jednoga jutra javno još uvijek neobznanjeni ali službeno proglašeni prinudni upravitelj, Pave, poručio je zaposlenicima kako od idućeg dana prestaje proizvodnja, ali da će svi i dalje dolaziti na posao. Bit će čišćenja. Kroz sve te silne godine nakupilo se željeznog otpada, a i proizvodni krug dobit će prenamjenu.

Zasad samo čišćenje proizvodnog kruga, firminog dvorišta. Kao, želi se reći, neka budu sretni dok još nije počelo i čišćenje s popisa zaposlenih.

U svakom slučaju: početak kraja, i to za firmu koja je gotovo do jučer bila stabilna, a imala je dobru izglednu budućnost, odjednom sada bio je očit!

Čulo se i to da će strojevi biti prodani a da će ljudi završiti na birou?!

Mnogima potpuno nejasno i neprihvatljivo.

Pomalo, nezadovoljni radnici počeli su postajati stanovita prijetnja vodstvu tvrtke, tom famoznom poslovođstvu. Naravno, ponajviše stoga što bi se – kako se vodstvo firme počelo pribojavati – mogli možda spontano organizirati. U zraku se osjetilo približavanje mogućeg prosvjeda. Kako će to izgledati i protiv koga će se prosvjedovati, možda i štrajkati, nije se moglo još posve razaznati. Štrajk bi

bio i malo deplasiran kada se ionako već danima i tjednima ništa ne radi, ne proizvodi...

Mogli bi, zaista bi mogli prosvjedovati. Protiv, primjerice, poslovne politike vodstva firme koja ih je dovela do ove situacije u kojoj su ostali bez proizvodnje, bez posla. Uvijek je vodstvo firme bilo to koje brine o poslu i nabavlja nove poslove, znatno prije nego se ostvare aktualni projekti na kojima se radi.

Najlakše se bilo opravdati, poslovodstvu, naravno, i to onom na čijem je čelu bio Pave, kako su se izmijenile takozvane objektivne okolnosti i kako je nestalo tržište s kojim se nekada dobro poslovalo.

Radnici iz nekadašnje proizvodnje očistili su svoj krug u kojem se još donedavno odvijala glavnina svih njihovih radova i poslova na otvorenom.

Počelo se šaptati kako bi svi oni uskoro, prije nego završe na birou za nezaposlene, mogli na kolektivni godišnji odmor?!

U životu je često tako, a je li to pravilo ili je neka sretna podudarnost, ali kada se zatvore jedna vrata – otvore se druga!

Prestali su zborovi radnika i organiziranje svečanosti u povodu obljetnice osnutka firme, na kojima bi Kolja znao zasvirati svoju harmoniku, pa su prestale i obveze zaposlenih u toj metalskoj tvrtki – bili su na kolektivnom godišnjem – ali su ljudi počeli zvati Kolju da im djeci daje poduke iz sviranja harmonike. Njemu je to bilo i priznanje i pomalo dobrodošao angažman. Satnicu za to nije nikada odredio ali su mu ljudi plaćali, a među njima bilo je i onih koji su s njim donedavno radili.

Nikola Filipov-Kolja odlazio je u te kuće svojih mladih pulena i davao poduke, što je bilo praktičnije i humanije nego da djeca, od kojih su mnogi bili tek osnovnoškolskog uzrasta, nose poveće i poteške harmonike u kovčezima k njemu kući.

Kolja je tako, malo-pomalo, postao omiljen i u gradu. Nakon što je dotad to bio u firmi, pa nakon što je posao u firmi utihnuo, postao je rado viđen u mnogim obiteljima u gradu. Jedini je davao poduke iz sviranja harmonike.

U firmi, koja je usnula snom neproduktivne i zaključane tvrtke, a u koju su na posao dolazili samo nekolicina rukovodećih ljudi i noćni čuvari, i dalje su se nastavili širiti za ove prve uznemirujući glasi o mogućem i, štoviše, skorom radničkom prosvjedu.

Koliko god se stjecao dojam da su radnici, koji su ostali bez posla i, usto, spali na skromne i ponižavajuće niske mjesečne prihode, kojima se dotad nitko nije ni mogao nadati, pa istodobno ušli u razdoblje letargije, toliko su oni koji su i sada vodili obamrlu tvrtku bivali svakim danom nemirniji. Nisu imali uvida što se točno događa. Taj se uvid teško mogao steći jer su ljudi, živeći svatko od njih na svojoj adresi, bili disperzirani po raznim adresama u gradu pa je i izvor nemira za njih bio neuhvatljiv a raspoloženje zagonetno.

Trebao im je samo jedan, pojedinac, žrtveni jarac!?... Jedan jedini jarac, pa još i osamljenik, kojeg neće biti previše šteta, a bit će drugima dobra opomena?!

Kolja je svoje instrukcije davao u pravilu poslijepodne, kada su kod kuće i roditelji i njihovo dijete, kojemu treba poduka iz sviranja harmonike.

Jednoga dana kasne jeseni, u oblačno predvečerje, kada su svjetla gradske rasvjete bila već upaljena, a sumrak se razlio po gradu i pri-gradskim naseljima, prostruji vijest da je Kolja stradao! Poginuo je u prometnoj nesreći!

U jednom zavoju, nakon izlaska iz gradskog područja i na ulazu u naselje u kojem je stanovao, Kolja je, rečeno je kasnije, izgubio kontrolu nad svojom pomalo već i trofejnom *stojedinicom*, survao se niz

parapet na obalne stijene, okrenuo se na krov i tako prignječen izdahnuo prije nego je došla pomoć.

Pokopan je uz masovni ispraćaj mještana.

Na grobu mu je posljednji pozdrav, naravno uz harmoniku, odsvirao njegov ponajbolji učenik, osmoškolac Jurica.

Tadašnji nacionalni higijeničari, koje bi se možda u to vrijeme moglo brzopleto povezati s tom smrću, brzo bi izgubili na važnosti jer se u genezu zločina moglo lakše proniknuti uzimajući u obzir bojazan, štoviše: strah, u posljednje vrijeme gotovo nevidljivog malobrojnog posloводства metalske tvrtke u nestajanju! Došli su – počevši od puke pretpostavke – do zaključka kako Kolja, krećući se gradom, od kuće do kuće dajući instrukcije, a oni su to držali zlogukim šaranjem po terenu, i to šaranjem harmonikaša, agitira zapravo za skore prosvjede metalaca.

Hoće li ikada izići na vidjelo da je toga dana u sumrak, kada su mobiteli već bili u uporabi, bio dovoljan samo jedan poziv u građevinsku firmu iz koje je, odmah nakon toga, izišao teški utovarivač da bi se ispriječio na cesti kojom se kući vraćao Nikola Filipov, za prijatelje Kolja...

XIII.

Tramontana, vjetar koji puše s planina, s okolnih brda, razlog je što je Henrikovo lice jutros vedrije nego prethodnih dana.

Primorcima je tramontana dobro poznat vjetar jer ga osim vedra neba prati i dobro raspoloženje u većine ljudi. Nešto posve suprotno od ugođaja što ga donese i stvori jugo. Ako nije prejak, vjetar od tramontane dobar je i za jedriličare.

Tramontana puše sa sjevera. Na području Kvanera nazivaju je još i *kvarnarom*. Vjetar kvarnar. Neki će ga olako zamijeniti za buru, ali nije bura a nije niti hladan poput bure. Bura je sjeveroistočnjak.

Bura i tramontana često donesu ponešto, ponekad i koješta, svašta, s planinskog područja što oivičuje Henrikov zavičaj. Iz zaleđa njegova primorskog zavičaja.

Suprotno tome, nasuprot sjevercu, tramontani, je jugo, a uz jugo tu je često, nakon južnog vjetra, zapadnjak i jugozapadni vjetar lebić.

Taj lebić, kada uzburka more, često vrati natrag mnogo od onoga, od svačega, što se u nj bacilo. Dobar dio onoga što su tramontana i bura nanijele. Donijele u more. Pogotovo od onoga što su sve u more bacili – ljudi!

U hotelskoj firmi, dioničkom društvu *Adriana*, jednoj od najvećih na Kvarneru, od jučer su, pak, uzburkani duhovi!

Nešto se događa!?

Malo tko može objasniti zašto je, naprasno, doslovce preko noći, smijenjen dugogodišnji direktor marketinga Roko, a na njegovo mjesto postavljen netko koga u firmi ne poznaje nitko!?

U firmi je dvjesto zaposlenih, a ljeti se u ostvarivanje redovito povoljnog poslovnog postignuća uključuje još 140 sezonskih radnika.

U devet hotela i u dva autokampa ponuđeno je tri tisuće i dvjesto postelja, odnosno smještajnih jedinica.

Iz Sindikata hotelijerstva i turizma Istre i Kvarnera nisu znali odgovoriti odakle je došla inicijativa o smjeni na čelnoj poziciji u marketingu *Adriane* d.d. i koji su tome razlozi. Zapravo, nitko nije niti očekivao da će u strukovnom sindikatu bilo što znati o uzrocima toj promjeni, ali pitanje je njima upućeno jer se ovih dana niotkud nitko o tome nije oglašio niti jednom riječju. Poruke za takve promjene dolaze u pravilu s viših političkih pozicija a one se, ni tada kada se događaju a ni nakon toga, ne propituju. Jer, ni odatle nikada nije bilo niti će biti kakvih objašnjenja. To su, naprosto, aksiomi o kojima nema provjere, pitanja ni potpitanja. To je, jednostavno, tako i tako mora biti!

Ipak, iz *Adriane* su barem pitali. Pitali sindikat. A sindikat je pacificiran još iz vremena ratnih zbivanja, jer – prema iskustvu što se steklo proteklih godina – ako si protiv nečega sličnog, što dolazi odnekud, s visina, odmah si i protiv svega što je esencijalno, programsko, društveno, državno!?

Čovjek, odabran na tim – običnom malom čovjeku – nedohvatljivim visinama, bio je stanoviti *Miro*. Jest da je rodom iz ovih krajeva, ali ga dugo nije bilo ovdje. I rođen je negdje drugdje, tamo negdje gdje mu je otac, general, bio *na službi*.

Došao je i odmah, prvoga dana, smijenio dosadašnju tajnicu marketinga, postavio sebi novog zamjenika, odredio pravila ponašanja, obraćanja, bespogovornog prihvaćanja njegovih odluka, naredio da se svježe oboje njegov ured i dva susjedna u kojima će biti njegovi najbliži suradnici, nova tajnica i zamjenik, koji također dolaze – izvana!

Dolazit će, kako je najavio, sat kasnije od službenog početka radnog vremena, odlaziti sat ranije. Angažiran je kao suradnik nekih političkih institucija, strukovnih agencija i resornog ministarstva, Ministarstva turizma.

Neobjašnjivi su a ne samo nevidljivi, neuhvatljivi, mnogi konci kojima se pomiču neke figure. Kojima se oblikuju nečije sudbine. O karijerama pojedinaca ne treba ni govoriti. Ti su konci ne samo nevidljivi nego su i – neraskidivi!

– Što misliš, tko stoji iza Mira? – upita Kristijan svojeg kolegu u ministarstvu, Rikarda.

– Pojma nemam. Zašto pitaš? – uzvratu mu ovaj.

– Ma, onako, – na to će Kristijan. – Čuo sam da su ga postavili za šefa marketinga u *Adriani*, dolje u Primorju.

– Pa, ima tu neke logike. Otac mu je rodom odande, a bio je i visoki časnik, – nastavi svojom pronicavošću Rikardo.

– Imaš pravo, ali njegov je otac bio – na znam, doduše, precizno – admiral ili general u onoj vojsci, a nikada se nije izjasnio o opravdanosti ili nužnosti ovoga rata što nas je zadesio, – na to će opet Kristijan.

– Ali nikad ne znaš je li konspirativno ipak surađivao s našom stranom, – tolerantno će Rikardo.

– Očito jest, kada se Miro stalno uspinje u svojoj karijeri, – zaključi Kristijan.

– Zato bolje je ne čačkati, jer tko zna što bi se moglo iskopati! – doda Rikardo.

Na ovakvim se premisama, doduše, plitkim i nikada i nigdje utemeljenima, niti na zdravom razumu, a kamoli na čistoći i jasnoći argumenata, već samo na sluganskoj naravi, gradila mnoga ne-

objašnjivo uspješna karijera novovjekih velikih stručnjaka za male rasponse!

A u *Adriani* dojučerašnji redoviti sastanci članova stručnog kolegija ukinuti su jednom jedinom rečenicom novog glavnog menadžera ispisanom na memorandumu i potkrepljenom potpisom i pečatom.

Nije trebalo dugo čekati da se neki procesi u firmi počnu odvijati razmjerno brzo a za nekoga – pogotovo za pojedince – i vrlo efikasno.

Miro je predsjedniku uprave pronašao manu: sklonost piću. Uvjetovao mu je, zapravo ga je ucijenio, kako mora na liječenje jer će ga u protivnom potpuno razotkriti i na taj način kompromitirati u firmi i u gradu.

Od trenutka kada je Ludvik otišao na liječenje od ovisnosti, Miro je ostao sam na čelu tvrtke koja je ušla u svoju posljednju ljetnu sezonu poslovanja, a da to nitko osim njega još nije mogao znati?!

Kako to uvijek biva, novi šef stekao je i nekolicinu sebi sklonih ljudi koji su bili zaduženi za obavljanje nekih malih prljavih poslova. Primjerice, čelniku ogranka strukovnog sindikata, za kojeg je Miro tek bio naslutio da bi se mogao suprotstaviti očito na obzoru vidljivoj strahovladi novog glavnog menadžera, namjestio je da mu se u automobilu pronađe vrećica kokaina. Bilo je to dovoljno da ovaj nesuđeni radnički tribun izgubi svaku vjerodostojnost, a Mirova bojazan od eventualnih radničkih prosvjeda posve splasne.

Usporedno s potpunim preuzimanjem tvrtke, Miro je počeo pripreme za prodaju *Adriane*. Zajedno s nekolicinom ljudi bliskih politici i nekim strankama koje su odlučivale o gospodarskim tokovima u državi, te jednim tajkunom koji je niknuo iz vrta ratnog profiterstva. Većina njih rekreativno je vikendom s Mirom igrala – rukomet!

Nezadovoljstvo u *Adriani* bivalo je sve očitije. Plaće radnicima, i to najvećoj većini koja je neposredno ostvarivala glavninu prihoda, bile

su na istoj razini radilo se dobro i kvalitetno, jako uspješno ili osrednje dobro.

Pregovori o prodaji glavnine dionica tvrtke a usporedno s time i preuzimanje *Adriane* od strane dotad posve nepoznatog novog vlasnika postali su vidljivi i izdaleka a pogotovo zaposlenicima koji su tu firmu umnogome doživljavali kao barem djelomice svojom. Mnogi su, zapravo najveća većina zaposlenih, u tom hotelskom dioničkom društvu proveli mnoge godine rada i stekli iskustvo što je bilo dragocjeno i za njih i za tvrtku, dobar dio njih bio je već i pred mirovinom, a više od polovice zaduženo često i pozamašnim kreditima za gradnju, dogradnju ili obnavljanje vlastitih obiteljskih kuća.

Iz takvog okruženja i, pogotovo, iz takvog raspoloženja što je bivalo sve bliže ne samo neraspoloženju nego i radničkom buntu mogao bi izroniti i netko poput vođe mogućeg štrajka, pomisli Miro. Nije mu bilo teško, dakako, putem nekolicine bliskih suradnika, saznati da bi u obzir za zamjenu, umjesto kompromitiranog vođe sindikata, mogao doći mladi i buntovni Siniša.

Od tog trenutka Miro je počeo – uza sve, a pogotovo usporedno s pripremama za prodaju firme kojoj je na čelu – smišljati i kako neutralizirati moguću prijetnju mladog i očito nadobudnog sljedbenika nekadašnjeg lidera radnika u Poljskoj, kojega su ovdje u firmi, pomalo podrugljivo ali i sa simpatijama zvali i *malim Walesom*, pa i, štoviše, kako tu moguću opasnost prevenirati ili, još bolje, potpuno i na vrijeme ukloniti!

A Siniša je upravo razmišljao: – *Kad bi ga kojom srećom mogli i opozvati, što je u ovim okolnostima čista utopija, ili da ga u trenucima potpunog radničkog bijesa bacimo u more, nama koji znamo ovo podneblje i klimu, ali i klimu u društvu, jugo i lebić vratili bi nam naš gnjus opet natrag! Gnjus koji smo sami stvorili, ili dopustili da nam se nataloži, – zaključio Siniša, zvani mali Walesa.*

Bilo je vrijeme marende.

Mnogi su toga ljetnog dana samo nakratko predahnuli uz porciju prženih liganja ili srdela, neki su pojeli sendvič jer za dulju marendu nisu zbog posla i mnogobrojnih turista na kasnom doručku imali vremena, a neki su – poput Siniše i još nekolicine – bili pozvani na kraći radni sastanak kod direktora marketinga Mira.

Bilo je to nešto što se usred ljetne turističke sezone moglo očekivati i mirne duše nazvati operativnim dogovorom.

Vijest se strelovito proširila, prvo firmom, a onda i cijelim gradom: umro je Siniša, zvani *mali Walesa*!

Pozlilo mu je na sastanku kod direktora marketinga, Mira, a sve se dogodilo i odvijalo tako brzo da ni hitna liječnička intervencija, niti najbrža reakcija ekipe hitne medicinske pomoći nije mogla biti od koristi: Siniša je preminuo na putu do bolnice!

XIV.

Godine zaista lete. Ne prolaze nego huje, prolete! Pogotovo kada se osvrneš s nekog malo većeg vremenskog, datumskog odmaka.

– *Nikada više neću biti tako mlad kao što sam danas*, – šalio se u sebi Henrik razmišljajući o fenomenu percepcije protjecanja vremena, citirajući nečiju dosjetku što ju je bio upamtio. Fenomen protjecanja tog neumitnog a zapravo nemilosrdnog vremena.

Kažu neki znanstvenici kako u nekim drugim okolnostima, znatno dalje od uvjeta što postoje ovdje, vezano uz naš planet, ne postoji ovakav fenomen, ovakav protok vremena, – razmišljao je o tome. Kažu, također, da postoji takozvano psihološko vrijeme, pa onda subjektivno vrijeme, što je navodno netočno jer ne postoji poseban osjetni organ za utvrđivanje i uvid u protok vremena. Doživljaj o kraćim ili duljim razdobljima ovisi o pojedincu, a ako ovaj ima – opet će znanstvenici – povišenu tjelesnu temperaturu, ili je u stanju šoka, osjet protoka vremena je različit ili se čak posve gubi! Osim toga, na osjet i doživljaj protoka vremena utječe i očekivanje. Kada očekujemo neki povoljan ishod nečega, onda nam se čini kako vrijeme nikako da se pomakne, je li? – mislio je Henrik.

Također, postoji mišljenje da starijim ljudima vrijeme protječe brže nego mladima. Objašnjenje bi se moglo pronaći u području psihologije, ili logike, pa čak i neke primijenjene matematike? – mislio je dalje Henrik. – Naime, djetetu od pet godina jedna je godina petina života, dotadašnjeg života, a osamdesetogodišnjaku ta ista godina je osamdeseti dio života. Naravno da je osamdeseti dio te iste cjeline znatno manji od njezine jedne petine!...

– Znači, meni je godina već od nedavno znatno manja od jedne pedesetine u odnosu na cjelinu, na godine što ih imam, – zaključio u sebi Henrik.

Sve su mu se ove misli počele rojiti s nekim određenim povodom, čega je postao svjestan od rana jutra...

Zita i on slave danas dvadeset i petu obljetnicu vjenčanja, zajedničkog života, braka. Srebrni pir, kako se to rado i lijepo kaže u narodu.

Sjećanja su prava sreća, premda to ne mora uvijek biti tako. Sjećanja na početke, na upoznavanje, na prvi posjet njezinim roditeljima. Na riblji jelovnik toga dana. Na limunovu pitu! Otad je ta slastica postala njihov neizbježni simbol dobrog deserta.

To Henrikovo svojedobno otkriće, na prvom susretu i upoznavanju s njezinim roditeljima na ručku, nisu htjeli spravljati prečesto, ali su ga redovito povremeno zajednički pripremali, i to samo u nekom iznimnom povodu. Da se sačuva dignitet tog simbola, tog kolača, Henriku najomiljenijeg deserta!

No, najveće radosti vezuju im se, naravno, uz dolazak na svijet prvo Marina. Zita je nakon prvog poroda prestala raditi, a onda je došao i drugi sin... Vinko.

– Hoće li doći na ručak obojica? – upita Zitu odmah nakon ustajanja.

– Obećali su, – odgovori mu. – Nadam se da hoće. Nisu bili otkad smo proslavili Marinovu diplomu.

– Onda ćemo složiti pitu, – odmah će na to Henrik.

Bio je to znak da je sve na svojem mjestu.

A priprema limunove pite bila je uglavnom jednostavna: četiri jaja, odvajanje bjelanjaka od žutanjaka, priprema tijesta za podlogu a onda mućenje žumanjaka pa bjelanjaka, odvojeno, naravno, jer se glavni sastojak, žuta krema, u koju se doda još i sok od limuna priprema neovisno o svemu drugome...

Dio tog posla, oko pripreme sastojaka za pitu, bio je Henrikov i on je u tome svaki put uživao. *Lemon pie* vraćala ga je u dane mladosti i taj kolač imao je posve određeno značenje, jaku simboliku, snagu svojevrsnog vremenskog stroja, vremeplova: *lemon pie* kao *time mashine*!

Njegovo je bilo da na pari, u većoj zdjeli s vodom u kojoj je bila još jedna, manja, radi dobivanja dvostrukoga dna, priprema kremu za taj kolač. Zita je pripremala tijesto za podlogu kremi, također značajan dio, sastojak tom kolaču.

U trenutku kada su bili zamalo zgotovili za Henrika kultnu limunovu pitu, zazvoni telefon. Javi se Zita.

– Za tebe..., – kaže mu i pruži slušalicu.

– Tko je, – upita ju on tiho.

– Ne znam. Pitao je odmah za tebe.

Bio je to Damjan, inspektor za klasični i gospodarski kriminal.

– Što hoće, – upita ga Zita.

– Želi doći. Htio bi porazgovarati. Ili, predlaže, da ja dođem k njemu, – reče joj Henrik.

– Neka dođe, kad je tako prvo predložio, – suglasi se Zita. – A kada bi došao?

– Rekao sam mu, ako si mogla razabrati, da može doći i odmah ako mu odgovara.

Damjan je bio čovjek u šezdesetima. Nekoliko godina stariji od Henrika. Zapravo, obojica su načeli šesto desetljeće, s tim da je Damjan djelovao stariji nego što jest, i to ponajviše zbog proćelave glave, manje zbog osrednje visine ali stoga opet najviše zbog malo

prignuta držanja, vjerojatno zbog sve izraženijeg sindroma Bechterew, *Bechterova sindroma*. Međutim njegov siguran nastup ostavljao je dojam osobe koja u svakom trenutku zna što hoće, Ali, i što neće, naravno. To je ono što razlikuje *ličnost* od *osobe*.

Zbog toga se godine, kada je riječ o Damjanu, čine drugačijima i kao da ih ima manje, nego što bi to išlo uz nekoga sasvim drugačijeg – i po staturi, i prema fizionomiji. – Sve je relativno, moj Alberte, – reklo bi se i u ovom primjeru.

Čim je prišao željeznim dvorišnim vratima, a Zita ga je vidjela s prozora prije nego što je pozvonio, otvori mu daljinskim upravljačem ulazna vrata.

Kada je ušao u dnevni boravak, pruži ruku prvo Ziti.

– Dobar dan, gospodo. Oprostite što sam se zapravo sâm dao pozvati, ali zahvalan sam vam već dosad za susretljivost i gostoprimstvo.

Zita nije dospjela reći ni riječ a već su se pozdravili Damjan i Henrik.

– Dobar dan i vama, gospodine Henrik! Reklo bi se: Henriče, je li? – obrati se kućedomaćinu. Znao je Damjan, očito, kako stvoriti ugođaj neposrednosti.

– Može, može. Sve može, – uzvratila Henrik, prihvaćajući ove nijanse oko oslovljavanja.

– A gdje vam je parnjak, gospodine? – nastavi Henrik.

– Na koga mislite? – odgovori i odmah će na to: – Aha, mislite na...

– Na Kuzmu, mislim, je li? Uvijek su Kuzma i Damjan išli zajedno, – pojasni Henrik svoju dosjetku.

– Imate pravo, gospodine. I, imate također pravo šaliti se, naravno. Ali sâm sam došao. Sam sam se i rodio, ha? Imam pomoćnika.

Imam, naravno. Ali neke razgovore i kontakte radije obavim sam, – nadoveže se Damjan.

Zita je shvatila da inspektor Damjan želi s Henrikom porazgovarati nasamo, pa je – provjerivši vrijeme kada je stavila pitu u pećnicu – otišla u drugu sobu...

Damjan sjedne za stol sučelice Henriku i prije nego što ga ovaj dospje ponuditi.

Očito je da nije trenutak za neke rituale profinjenosti.

Gost je djelovao hladno profesionalan, a domaćin se trudio prikriti znatiželju. Što je neposredan povod inspektorovu dolasku? – pitao se u sebi.

– Znaš, Henriče..., – zausti Damjan.

– Možete me zvati Riki. Svi me tako zovu. I kod kuće, i na poslu, – uskoči mu u riječ Henrik.

– Dobro, dobro, onda. Riki, znaš onaj tvoj prijatelj. Prijatelj i vršnjak, onaj tvoj Vojmir...

– Imate pravo. I vršnjak mi je i prijatelj... Doduše, bio mi je prijatelj. Nekada. Dugo se nismo vidjeli, – doda na ovo inspektorovo Riki.

– Ima on toga! – reče istom bojom u glasu, hladno i odlučno. – Ima, bogami! Ima putra, majke mi!

Henrik odšuti koji trenutak, a Damjan nastavi.

– Pitam se samo, znaš li ti što o njemu? Kažeš, niste se dugo vidjeli...

– Bogami, nismo! – odgovori Riki.

– Znam da niste. Moram ti reći da ga pratimo već odavna. Ne znam ni sam kako sam naišao na njega, ali ponekad se zaista vrijedi pouzdati u intuiciju, ali neću sad o tome, – nastavi inspektor.

Riki ga je sada gledao netremice, iščekujući njegov nastavak.

– Tebe sam povezao samo nakratko i to samo zbog jednog jedinog poziva upućenog tebi, koji smo izlistali jednoga jutra. Upućen je bio s Vojmirova mobilnog uređaja. Nisi se tada javio a prema ostalim pojedinostima uvjerio sam se da niste bili u kontaktu. Štoviše, da nemaš ni njegov broj telefona.

Riki se prisjeti da je to bilo onog jutra kada je bio u šetnji. Znači, pratili su me već tada, – zaključio. Možda ne baš tada, ali su se kasnije uključili. Tko zna što je povod da je Vojmir postao praćena osoba. Dosad je možda bio – štićena osoba?! – pomisli i upita se Riki.

– Točno. Zvao me netko kada sam bio ujutro sâm u šetnji. Nisam se javio jer nisam ni imao njegov broj telefona. Možda bih se i javio da sam znao da je on, – iskreno će Riki.

– Ništa, ništa. Nisi pogriješio, ali ovo što ćeš čuti nek` ostane među nama. Zasad, – rekne Damjan i nastavi. – Ne očekujem od tebe nikakvu suradnju i, nemoj slučajno pomisliti, nikakvo tvoje sudjelovanje u ovome što radimo, a slučaj se zove, jednostavno: *Slučaj Vojmir Martušić*, – rekne Damjan gledajući u Henrika.

Ovaj je samo šutio i gledao iščekujući što će uslijediti. Zaista nije mogao ni malo ravnopravno čak niti sudjelovati u ovom razgovoru koji se postupno pretvarao u inspektorov monolog.

– Prvo je krenuo s razaranjem jedne banke. Privatne banke, koja doduše nije imala blagoslov politike, ali ju je ovaj tvoj, ... – na ovo Damjanovo, *ovaj tvoj*, Riki pogleda malo bolje u Damjana i pokaže se da je ovaj samo malo ironizirao te zamjenice kao retoričke figure, pa nastavi, bez obzira na moguće Rikijeve upadice: ... – očito planirao uništiti. Dakako, uz nečiji blagoslov. Posljedice su više-

struke, osim one materijalne za vlasnika banke, pa one za njegovu obitelj i one izravne za mnogobrojne komitente i štediše. Vlasnik je završio u zatvoru a njegova se žena ubila.

Damjan je malo zastao, kao da treba tek kraći predah prije nastavka monologa.

– Slijedila je drvna industrija, – nastavi Damjan, a u glasu mu se osjeti kao da želi naglasiti tu stanovitu zakonomjernost, malignu zakonomjernost pojedinca, što će se tek pokazati u slučaju na kojemu očito radi već neko vrijeme. – Zapravo, nevjerovatno je što će sve uslijediti! Naime, drvna industrija, ta firma što je bila treća u bivšoj državi, a izvori sirovine, obližnje šume, bile su kao stvorene da se dugoročno opstane i ostane na vrhu... Ali, ne! Nekome je bilo stalo da sve to razjuri, – sada je Damjan bio već gnjevan.

– Da, zaista je nevjerovatno kako se fama usidri, kako s vremenom postane dio stvarnosti a onda i sve čvršći temelj za nečije nedodirljivo napredovanje, za stalnu i neprekinutu uzlaznu krivulju karijere, a bez ikakva opravdanja a kamoli eventualne provjere o čemu je, ili, još jasnije: o kome je riječ, – bio je sve rezolutniji inspektor za klasični i gospodarski kriminal.

Henriku zapravo i nije bilo jasno što su pravi razlozi da inspektor razgovara upravo i baš s njim?! Ali, ovaj kao da je naslutio Henrirove misli, pa nastavi upravo o tome.

– Ne poznajem nikoga tko mu je bio bliži u ranijim godinama, u djetinjstvu, dječastvu i u razdoblju monaštva, pa me je zanimalo – zapravo, odlučio sam! – pretresti malo ovo što znam o njemu. Više pred tobom nego s tobom.

– Nisam siguran da ću vam u tome biti od nekakve koristi, – doda na ovo inspektorovo Henrik.

– Ne očekujem od tebe nikakve procjene, niti ocjene, o svemu što ću ti reći, a pogotovo, ni eventualne suglasnosti, razumiješ? Samo

želim naglas izreći ono što znam i što mislim o tom, tvom jaranu, je li? Testiram sam svoje dojmove i, naravno, spoznaje, – rekne na ovo Henrikovo Damjan i nastavi kao da maločas nije ni čuo ovoga preko puta, s druge strane stola.

– Smrt onoga radnika u Drvnoj industriji, Faruka, bila je posljedica stanja do kojega je dovelo Vojmirovo angažiranje na rasturanju te firme, ali za to ga izravno ne možeš kriviti. Tek posredno dovoditi u vezu. Ovaj, tvoj, ... – izgovori opet ovu zamjenicu Damjan, ali ovaj put ni ne pogleda u Henrika, gledao je prema prozoru kao da traži nove formulacije za nešto što je u njegovu poslu zapravo gruba rutina, ... – imao je prešutnu potporu da u ovim prvim, odabranim firmama provodi zadatke na očitom programu destrukcije jedne po jedne, s distance, može se treći. Imao je svoje ljude u firmama. Tek će kasnije i fizički, poput vrhunskog i beskrupuloznog destruktivca, ući u hotelijersku tvrtku, ono dioničko društvo.

Ali, prije toga, sredio je firmu metalaca, a s Koljom, onim njihovim dobrim duhom i harmonikašem iz hobija, prvi put je i izravno okrvavio ruke. Iduća njegova, izravna, žrtva bio je sindikalist Siniša. Recept je bio već ranije provjeren, i to na raznim, pogotovo višim razinama. Očito je ovaj, Miro, kako se tamo predstavljao – a potpisivao se na nekoliko rijetkih ali značajnih dokumenata punim, pravim imenom i prezimenom, ali ga nisu još poznavali ni prepoznavali – znao za slučaj admirala Šimića u Generalštabu ondašnje Armije. Šimić je malo zakasnio na sastanak a kada je dobio kavu i srknuo prvi gutljaj, pozlilo mu je i do bolnice je umro. Budala uči na svom iskustvo, a pametan na tuđem! Ovaj, pak, pametan, pa makar u duši bio i vrhunski zločinac, učio je također na tuđem iskustvu! Tako je i Vojmir znao da obdukcije ne smije biti, kao ni u onim prethodnim mnogo razvikanim smrtima, za koje je čuo. Primjerice, za smrt admirala Šimića ili, još ranije, generala Bubnja. Nije riječ ni o kakvom imitatoru, nego samo o negativcu, Vojmiru Martušiću, totalnom destruktivcu, koji uči na tuđem iskustvu ali isključivo u svoju opaku korist.

Na ruku mu je u ovom primjeru, u ovom slučaju smrti sindikalista Siniše, išlo i to da mu je mati umrla koju godinu ranije, pa se bez kremiranja Sinišinih ostataka nije ni mogao obaviti klasičan pokop. Svaki mogući dokaz što bi eventualno, u slučaju ekshumacije, mogao kompromitirati Vojmira, idejnog tvorca i ovog zločina, otišao je u prah i pepeo...

Henrik je bio blijed. Samo blijed. Bez ikakvih drugih vidljivih reakcija.

– A, kad spominjem korist, onda nastavljam dalje i s tim u vezi, – prekine kratku stanku Damjan i nastavi istim tonom ali i kontroliranim intenzitetom gnjeva u glasu. – Nije on to radio ni sam a niti iz nekih altruističkih, a pogotovo ne iz humanitarnih razloga, – malo se i naruga sada inspektor. – Imao je dobro zaleđe. A to zaleđe vuče korijenje još iz vremena aktivnog službovanja njegova oca. Mnogi, znatno mlađi od generala Martušića, kada bi bili iskreni, potvrdili bi da je taj čovjek bio u redu. Na mjestu, reklo bi se. One spekulacije, je li mogao odlučnije postupiti i izjasniti se o opravdanosti agresije ili, pak, nasuprot tome, našeg obrambenoga rata, samo su mazanje očiju. Stari Martušić bio je zaista bolestan i u godinama, a konspirativno je i iz pozadine, odavde, surađivao na što sigurnijem prelasku dvojice svojih mlađih kolega, također generala, već na početku rata, iz one armije u našu vojsku. Znaš, uvijek je bilo normalnih ljudi i na onoj, drugoj strani, koji su pomagali našima. I jedan je njihov vaterpolist bio vrlo kooperativan kada se nastojalo prebaciti našeg zrakoplovca, teško ranjenog u agresorskom obaranju njegova aviona, a koji je bio na liječenju u Kamenici...

Digao je ruku na sebe, stari Martušić, tek kada je saznao da ima karcinom koji je inoperabilan, – naglasi Damjan i nastavi. – A kada je riječ o koristi, o sigurnosti, o fami i fantazijama uz jedno jedino ime, onda se stvari raspetljavaju jako jednostavno: ovo sve je moglo biti ostvareno a Vojmir siguran samo zato što je dobar broj ljudi iz ranije partije prešao u novoosnovane domaće političke stranke. A

najveći broj pogotovo u jednu! Oni, prvi, imali su novi barjak a ovi odavde, novopečeni, nisu znali koliko su oni prvi jaki. Provjeravati ih bilo je deplasirano, jer je fama uvijek jača i magla gušća od nekih novih argumenata i spoznaja za koje – prepoznati ih i doći do njih – nije bilo vremena. Uostalom, koja bi svrha bila doći do prave istine. Lakše je bilo održavati prikriveni status quo i graditi novi imidž za stare lisce.

S ove pozicije, s koje to sada gledam, pomalo je i smiješno kako su se prvi – oni koji su samo promijenili košulje – ustručavali pred ovima drugima bilo što propitivati o statusu i o osnovanosti Vojmirove reputacije, a ovi drugi zazirali su od toga i pred njima iz istih razloga to činili sa svoje pozicije novovjekih moćnika. U nekakvom zrakopraznom prostoru, nečega što je suprotno paradoksu, vegetirala je moć Vojmira Martušića. Jer, paradoks je istina okrenuta naglavce, da bi postala atraktivnija i upečatljivija, jer to se s istinom može – okrenuti je naglavce – budući da ima i glavu i noge. Laž nema glavu; ima samo noge!... I to, kratke noge!

I još o Vojmiru i novcu!

U jednu riječ: pratili smo tijek novca Vojmira Martušića. To nam je reklo sve. Pa još i više!

Prvo je – nakon što je kuću i sve ostale nekretnine upisao na ženu i kćerku – pokušao oprati i taj prljavi, a u nekim primjerima – vidjelo se bjelodano – i krvavi novac u bankarskom sustavu Finske, ali mu nije uspjelo. Zna se, kada nečiji prljavi novac prođe kroz finsko bankarstvo tada je neprijeporno i besprijeckorno opran i posve čist. No, Finci su svojim kanalima lako došli do spoznaje o kome je i o čemu je riječ. Jednostavno – i tiho – odbili su ga! Morao je tražiti dalje i – znaš li što je bilo dalje? Vojmirov novac završio je na Malti! I danas je tamo, – poentira Damjan i jezikom tijela, sporim pokretom ruku da će se osloniti na stol i pomalo ustati, najavi kraj razgovora.

No, kada se već uspravio, ostane tako stojeći i, gledajući opet prema velikom prozoru Henrikove dnevne sobe, nastavi tiho.

– I, znaš, još ono – ima tome već i koja godina, a još je i trajao rat – kada je umrla, zapravo, onako nesretno skončala, ona maloljetnica iz Slavonije. Znaš, ono samoubojstvo mlade prognanice. Nadam se da si bio tada čuo? – reče Damjan nakon što je već ustao od stola. – I to je njegovo maslo.

Henrik ga je i dalje samo nijemo gledao, bez obzira na to što je Damjan gledao prema prozoru.

– Zamisli što je smislio! – nastavi Damjan. – Preko neke svoje veze bio je došao do bijelog bolničkog mantila. Poznao je i čovjeka koji je u to vrijeme vodio jedno odmaralište što je tada bilo prenamijenjeno za smještaj prognanika. Preko njega je pustio glas da se sve žene trebaju javiti na ginekološki pregled... Kao: to je uobičajena praksa – higijensko-zdravstvena prevencija – i za taj besplatni pregled pobrinut će se domaćini, vlasnici objekata u kojem su ovi nesretni ljudi bili zbrinuti. Možeš samo zamisliti, ovoga tvoga, tvog prijatelja, je li? Primaio je iza paravana jednu po jednu ženu, a među njima bila je i ova gotovo još uvijek djevojčica koja još nije imala nikakvo iskustvo, pa niti iskustvo takvog pregleda... Mati joj je rekla da treba poći, kad je tako rečeno. Ona nije tad mogla poći s kćerkom, a u tome nije vidjela ništa loše...

Očito je bio i grub?! Vrlo lako moguće? Vjerojatno? Tko zna? Koliko se može, prema onome što sada znamo o njemu, pa onda i za to razdoblje složiti njegov psihološki profil, sve je to moguće povezati s njegovom narcisoidnom, pa onda iznad svega posesivnom ličnošću. No, kad govorimo o maloj, toj nesretnoj djevojci, djevojčici još zapravo, nju je to jako potreslo, pogodilo. Psihički uzdrimalo... Danima se nakon toga uvukla u se, u neko stanje depresije... A onda je došla do materinih tableta za spavanje...

Uslijedila je kratka stanka. U sobi tajac.

– A, znaš li, čovječe, što je u svemu ovome najgore? – najzad se izravno obrati svojem domaćinu, a ovaj ga samo pogleda malo usredotočenije nego dosad i pokaže kako očekuje i odgovor od onoga tko je upravo postavio pitanje.

– Nizašto neće odgovarati. Ne može mu se ništa dokazati. Još bi mi se moglo pripisati konfabuliranje i konstrukcije ni iz čega, – reče inspektor istim tonom ali ipak i napokon s malo uočljivije gorčine u glasu.

Čuje se zvono.

Na dvorišnim vratima su Marino i Vinko.

Zita je čula zvono u drugoj sobi i ušla u boravak da bi kod prozora otvorila daljinskim upravljanjem dvorišna vrata.

Henrik je šutio kao zaliven.

Damjan je krenuo prema vratima dnevnog boravka. Prošao je pored gitare štio je bila naslonjena na bočnu stijenu regala...

Kad su ga Zita i Henrik ispratili do ulaznih vrata kuće, Marino i Vinko već su bili nasred dvorišta, koračajući prema svojim... Prema roditeljima, Ziti i Henriku.

Kada je već bio na ulici Damjan se prvi put upita je li baš sve ovo trebao reći Henriku.

– Svejedno, – zaključio. Osjećao se dobro.

Henrik te noći nije mogao zaspati!...

XV.

Henrik je tek danas čuo što se dogodilo s Duškom?!

Stariji kolega, koji mu je bio dobar učitelj i mentor kada je stažirao prve godine u njegovu odvjetničkom uredu, već je nekoliko godina u Domu za starije osobe na Kantridi. Izgubili su kontakt, nakon što je umrla Duškova supruga, a onda i zbog Henrikove prezaposlenosti ali pomalo i zbog njegova nemara. Kasnije je Henriku bilo teško barem nazvati, a malo se i bojao, jer nikad se ne zna što bi mogao čuti o čovjeku i je li uopće još živ!

Kada se ipak usudio nazvati dobio je na vezu njegovateljicu od koje je saznao da je Duško tamo, kod njih, i to već pune tri godine, a da mu ona može i prenijeti poruku da je zvao. Henrik joj zahvali i najavi posjet.

Susret je bio samo naizgled ugodan, ali očito nužan; za Henrika dojmljiv, za Duška dirljiv!

– Kako si, Riki? – upita visoki, koštunjavi i potpuno sijedi gospodin koji je stajao nasred sobe, očito očekujući posjetitelja, a pogled mu je bio usmjeren, nekamo, preko Henrikova ramena, a zapravo – nikamo!

Henrik odmah shvati: Duško je slijep!

– Drago mi je da vas vidim, – odgovori Henrik i malo se ugrize za donju usnu, shvativši s kim i kako razgovara, te da je to mogao reći i drugačije. Rukovanje što je uslijedilo bilo je zapravo Henrikovo primanje domaćinove uprazno pružene ruke. Duško drugom, lijevom rukom opipa Henrikovo lice u visini jagodica i produži prema kosi... Dodir po Henrikovoj kosi bio je takav kao da ga želi pomilovati i, usput, provjeriti je li možda već počeo ćelavjeti.

– Rado bih ti rekao isto, da mi je drago što te vidim, ali, Riki, dragi, ostao sam bez vida, – reče Duško i potvrdi Henrikov prvi dojam o čovjeku koji mu je mnogo značio na početku pravničke karijere. Bio mu je prvi nadređeni, prvi šef, prvi mentor. A ovo, valjda se to tako kaže – *ostao sam bez vida* – zaključi Henrik i počeo smišljati kako nastaviti razgovor.

Duško mu je ispočetka, kada je počeo sa stažiranjem, neko vrijeme bio pomalo i uzorom. Henrik je, razumljivo, onako svjež sa studija, želio biti dobar pravnik. Nije gajio neke ambicije o samostalnoj odvjetničkoj praksi i vlastitoj kancelariji, već prije o kvalitetnom pravničkom poslu u nekoj jakoj, velikoj firmi, a usto, i o podučavanju mladih, čak i radu na fakultetu, barem na mjestu asistenta.

Visoki i koštunjavi, tada tek malo prosijedi Duško, bio mu je uzorom i zbog te visine i vitkosti, njemu, Henriku, bivšem sportašu koji je s promjenom aktivnosti i odustajanjem od aktivnog bavljenja rukometom bio nakupio višak kilograma. Sada stoji ovdje, nasred sobe, s čovjekom koji se nastoji snaći u vlastitu prostoru od petnaestak četvornih metara. Duško mu ponudi da sjedne.

Pokazao mu je rukom, jasno, samo otprilike, a Henrik je shvatio da je to prijedlog da sjedne. Duško je napipao vjerojatno najčešće svoju stolicu na strani stola što mu je bila bliža.

– Što je bilo, što se dogodilo, Duško? – upita Henrik još dok su sjedali za omanji stol na kojem je bio tetrapak sa sokom od višanja i dvije čaše.

– Ma, imao sam od najranije mladosti problema s vidom, s desnim okom, ali o tome nisam nikome ništa govorio. Navikao sam se na taj hendikep i naučio služiti se dobro jednim zdravim, lijevim okom. I čitao sam, i pisao, vozio... bez problema. Ali, otkad mi je umrla Rozi, nedugo nakon toga, valjda zbog stresa, što li? – počeo sam gubiti vid i na drugo oko. To je iz dana u dan bivalo sve lošije. Dobivao sam i injekcije, direktno u oko, ali nije pomoglo!

– Nije dobro, vjerujem vam, – izgovori Henrik tiho, tek toliko da pokaže razumijevanje, suosjećanje, iako to ljudi u pravilu ne vole, ali očekuju.

– Nije lako. Nastojim se naviknuti, ali teško uspijevam. Znaš da sam, povremeno, uvijek rado nešto napisao i objavio. Štoga iz struke a ponekad i nešto iz hobija, iz gušta, kako bi se reklo.

– Znam, kako ne? Sjećam se. Dobro se sjećam, – doda na ovo Duškovo njegov nekadašnji pulen i prisjeti se kako je Duško osim stručnih tekstova u pravničkoj periodici povremeno objavljivao i kraće priče, pa i poneku pjesmu. Bio je zanimljiv čovjek s višesmjernim interesima i sklonostima, afinitetima. Posebice za pisanje. U struci, kao pravnik, bio je iskusni znalac u najboljoj životnoj dobi, kada ga je Henrik upoznao. Sada je Henrik otprilike u godinama u kojima je bio Duško kada su se upoznali...

– A imao sam dobrih zamisli. Moglo bi se reći i dobrih ideja, vjeruj! Ali, otkako sam ostao bez vida, ne mogu ništa, – reče Duško istom bojom glasa kao što je govorio dosad, a Henrik iz toga zaključi kako se i ovakav, ovaj hendikepirani starac nastoji othrvati zdvajanju i nastoji izbjeći da mu se u glasu osjeti kako se žali, kako je nesretan, a sve je ovo posrijedi – i zdvajanje i žal – i to je bilo očito, pomisli Henrik.

Mislila nakratko odluta do sličnih ljudi u ovakvim situacijama i do spoznaja o njima kako su im u ovakvim stanjima drugi čitali, ili bi oni – ako su bili ljudi od pera – znali drugima diktirati svoje zamisli, svoje tekstove.

– Oprosti, Riki, nisam ti ponudio! Na stolu je sok. Natoči i sebi i meni. Meni samo pola čaše. Pio sam već, a i manje je izgleda da se polijem ako mi je napunjena čaša samo dopola.

Henrik napuni obje čaše do pola tamnocrvenim sokom. Usput je mislio kako je ovo strašan hendikep, i to za čovjeka koji je rado pisao, a pisao je čitav radni vijek, pa onda to nastavio i u mirovini.

Biti slijep! Usporedi to s amputacijom noge bivšem nogometašu, koji je zbog dijabetesa i cirkulacijskih smetnji zaradio gangrenu pa je takav radikalni kirurški zahvat postao neizbježan.

Pogleda opet u Duškovo lice i njegov prazan pogled.

– Možda biste mogli nekome diktirati ono što ste naumili napisati, – izgovori nešto od ovoga o čemu je razmišljao.

– Kći mi je kupila diktafon... Ali, ne mogu se naviknuti. Znaš, sinko, drugačije je sjesti za pisači stroj, nekada za pisači stroj, a danas za računalo. Misli drugačije teku...

Henrik nije nalazio prave riječi kojima bi se mogao bolje uključiti u ovaj razgovor, uglavnom u Duškov monolog. Njegov domaćin je bio rječitiiji.

– Imaš svu kosu, – nastavi Duško. – Jesi li prosijed? Kod mene je snijeg od kose već nekoliko godina. Ulazim u devedesetu...

Henrik brzo izračuna. Pa, da – zaključi – točno je. Otkad je stažirao pa do sada – prošlo je to, čini se, začas. Zaista, godine lete, – pomisli. – *Kako slijep čovjek vidi svijet oko sebe?* – upita se u sebi Henrik. Kada bi se to moglo, Duško bi sada vidio kako ga ovaj gleda i kako mu se, zapravo, divi. Divi se njegovoj mirnoći, odmjerivosti, sabranosti. Vidio bi kako mu Henrik želi nešto reći, ali ne nalazi prave riječi ni smjer kojim bi ovaj razgovor trebalo nastaviti.

– Ali, znaš li što mi se događa? – opet prvi zausti i upita Henrika Duško.

– Recite! Što?

– U posljednje vrijeme kao da se pomalo kompenzira moj potpuni gubitak vida!?

Sada Henrik, uvjeren da je u pravu i da ga dojam ne vara, zaključi kako ovakvi ljudi, vjerojatno iz posve razumljivih psiholoških raz-

loga, ne žele naglas reći i priznati da su – slijepi! Spominju tek – gubitak vida!

Henrik ne rekne ništa a Duško nastavi započetom misao.

– Ne znam, zapravo, što se događa, ali kao da dobivam ono, ono nešto... Znaš, ono... ono što na Dalekom Istoku nazivaju trećim okom!

– Kako to mislite? – sada će pomalo iznenađen Henrik, a ta mu se zatečenost osjetila u glasu, kad mu ju već Duško ne može i vidjeti na licu.

– Pa, ne mogu ti o tome baš uvjerljivo. Ne znam kako to objasniti, – nastavi Duško. – Znaš da smo mi, mi obojica, pa i naši kolege, nastojali uvijek govoriti konkretno i korektno, argumentirano. Ali, ovo je nešto što je meni sasvim novo. S tim sam se počeo suočavati nakon što se svojedobno, prije koju godinu, počeo nazirati moj sadašnji hendikep s vidom, razumiješ? Čovjek se okreće k sebi, svojoj nutрини. Kako da to objasnim? Ni sebi još nisam sve u vezi s tim dospio a kamoli uspio potanko objasniti. Sve to pomalo postaje područje introspekcije. To možeš razumjeti, nadam se?

No, da previše ne okolišam, Riki, reći ću ti poantu, kako bi se reklo. Ispočetka, događalo mi se da sam se bojao za sebe, da će mi se nešto ružno dogoditi. Najkraće, u nekim teškim trenucima da ću možda dići i ruku na sebe. Kad tamo, osvane novi dan i saznam, čuje se, da se naš zajednički znanac i kolega, Miha, ustrijelio sačmaricom. Htio je, čini se, da se stekne dojam kako mu se to dogodilo slučajno, kada je čistio svoje lovačko oružje, ali uzalud, u to nitko nije povjerovao, kao što nitko nije prihvatio ni one tvrdnje Hemingwayevih prijatelja kako se on zapravo nehotice ustrijelio dok je čistio svoj karabin. Lovcima se to ne događa, je li?

Onda sanjam, sanjam ili snatrim u polusnu, i prenem se uspaničen kako sam bio za volanom, vozeći prekomjernom brzinom, i da sam se sudario s onim zidom što se onako nezgodno, okomito svojim

čelom diže uz magistralu kod Šmrike. Ujutro slušam radio i objavljuju kako je Jagoda, naša nekadašnja administratorica u firmi u kojoj sam neko vrijeme uhodavao pravnu službu, poginula prethodne noći u svojem *peugeotu* kada joj neki pijani mladac oduzeo prednost i zaslijepio je dugim svjetlima na križanju s kružnim tokom, na Škurinjama u Rijeci. Udarila je frontalno u čelo nekog zida uz cestu... To su samo neki primjeri što mi u ovom trenutku padaju na pamet.

Međutim, u posljednje vrijeme događa se nešto drugo i drugačije, na neki način suprotno ovome što se događalo ispočetka. Kako ti upravo rekoh, dok sam se brinuo za sebe, nesreće su se događale drugima, meni poznatim ljudima. Sada, otkako sam se pomalo i namjerno ali spontano počeo bojati za druge, nesreće su se počele vezivati uz mene i moj život. Nakon što mi je umrla moja Rozi, eto, kod mene ovo s očima...

Henrik je šutio.

– I sada, ono najbitnije, dragi Riki, a ti mi nemoj reći da fantaziram, – kaže Duško i stavi Henriku desnu ruku na njegovo lijevo rame i pronađe ga bez puno traženja. Prema izvoru zvuka, u ovom primjeru Henrikova glasa, to mu očito nije bilo teško.

Henrik je i dalje šutio, samo se malo promeškolji na stolici, tek toliko da njegov domaćin čuje i zaključiti kako je tu i da ga pažljivo sluša.

– Znaš, dan prije nego što ćeš nazvati a njegovateljica Jasmina prenijeti poruku da ćeš me posjetiti intenzivno sam mislio na tebe. Ne mogu ti objasniti kako su moje misli krenule u tom smjeru, prema tebi, ali mnogo toga ne umijemo i ne možemo objasniti. Neki to nazivaju slučajnošću, drugi intuicijom, treći dobrim ili lošim slutnjama... Neću se oslanjati ni na koju od ovih mogućnosti u objašnjenju ali moram ti reći da mi se čini kako bi trebao kloniti se nekih ljudi, jednoga pogotovo. Neću ti reći tko je taj, a siguran sam da se ove slutnje neće i ovaj put odraziti negativno po mene, jer

siguran sam da u ovakvom stanju u koje sam dospio i u dobi u kojoj se nalazim nemam neprijatelja koji bi mogli biti opasni po mene i moj život. Zapravo, znam, dobro znam i svjestan sam toga da nemam više nikakve budućnosti, već samo produženu sadašnjost, razumiješ? A ti, prihvati onu staru i provjerenu koju baš i nije uvijek tako lako ispoštovati, kako je dobro prijatelje držati blizu, a neprijatelje – još bliže!

Henrik nije mogao reći na ovo ništa nego zahvaliti svojem domaćinu na upozorenju i dobrim željama. Još su razmijenili nekoliko rečenica, od kojih su neke bile kurtoazne, a onda su se pozdravili.

Henrik pomisli na odlasku hoće li se ikada više susresti s tim čovjekom. Potiho mu se divio. Nekad, dok je bio mladi pravnik, osim divljenja bilo je tu i pritajene zavisti. Sada ovog potonjeg, da bi mu u bilo čemu mogao zavidjeti, nije moglo biti nikako.

Pitao se jedino tko bi – njemu, Henriku – mogao biti taj neprijatelj?!

Subotnje predvečerje bilo je obojeno bojama za koje bi netko, da je taj prizor vidio pretočen u akvarel ili gvaš, mogao reći da je izmišljen, da to ne postoji u naravi. A što bi tek dao netko da ovu sliku može doživjeti zajedno s Henrikom.

I Henrik bi učinio možda i neko čudo, ni sam ne zna što sve, da ovo predvečerje upravo sada može zajedno s njim vidjeti i Duško.

Jer, što vrijedi ljepota kada joj se nema tko diviti! – pomisli Henrik i s ključem u ruci pođe prema svojoj vremesnoj *bondi*.

XVI.

U ovom vrelom srpanjskom danu, u kojem je sve drugačije nego što je to primjerice zimi – jer vedro je i toplo, a i subota je – Henrik je k tome još i na godišnjem odmoru u svojem Vincu. Ali njegovo je raspoloženje sasvim drugačije. Suprotno raspoloženju mnogih koje susreće i koji su u ovim trenucima oko njega i u njegovu mjestu, što ga upravo u ovo doba godine stubokom izmijene mnogobrojni turisti.

Zimi, kada navrati sa Zitom, mjesto je pusto. Nema nikoga, a na malom trgu tek poneki prolaznik. I pokoji golub. Na moru, navrh rive i oko svjetionika, u to zimsko doba, tek poneki galeb...

Ljeti sve živne. Oboji se bojama za koje bi se u kasnu jesen i zimi moglo reći da su se negdje zagubile. Možda potonu u dubinu i modrinu Velebitskoga kanala...

Zita je kod kuće, u njegovoj rodnoj kući što ju je, malo-pomalo, uz kreditna zaduženja, uspio obnoviti. Bilo bi mu drago da su to mogli dočekati i vidjeti roditelji...

Dok Zita spravlja ručak, on će prošetati rivom. Sinovi će, kako su obećali, doći odmah poslije podneva, kad ura s crkve svete Katarine odbije dvanaest puta. U posljednje vrijeme rijetko su svi četvero za stolom. Danas će i stoga biti izniman dan.

More je mirno a njegova modrina i odsjaj neba na površini čine sliku za koju bi mnogi rekli, kada bi bila u akvarelu, što bi bilo najprimjerenije ovom motivu i sadržaju, da je plod fikcije. A zaista je stvarna. Stvarna scena u Henrikovu danu.

Raspoloženje mu je oprečno onome što bi svatko mogao očekivati, pogotovo nakon nedavnog susreta s Damjanom.

Razmišljanja, a posebice razmišljanja s ovakvim povodom, često ga rastuže. Ovaj put pogotovo, kada je riječ o njegovu vršnjaku i nekadašnjem prijatelju iz djetinjstva.

Tu paradoksalnu narav čovjeka, razmišlja Henrik, često oblikuju pokatkad nepojmljiva hrabrost ali i neshvatljive sile zla! Sreća i zlo, koji često idu zajedno kao opreke koje se istodobno i isključuju i nadopunjuju!? Također istodobno, i sreća i zlo, kategorije su izvan područja dohvata razuma.

Mnogo je toga izvan dohvata ljudskoga razuma a neke činjenice, pojave i događaji, o čemu je Henrik upravo doznao, dakako, ponajviše upravo za njega, itekako su izvan svakog i svačijeg zdravog razuma!

Što je to u čovjeku, a što u ljudima, što je objašnjivo kao ljudsko ili, pak, neljudsko, a opet je svojstveno samo manjem broju pojedinaca?

Zajedno su odrastali, zajedno prošli sva razdoblja sazrijevanja, a ni roditelji im nisu bili mnogo drugačiji od drugih, s tim da je netko, jedan od dvojice očeva otišao, stjecajem različitih okolnosti, u jednu profesiju, a drugi ostao tamo gdje su im njihovi preci bili desetljećima. U zanatima vezanim uz zemlju i more, zemljoradnju i ribarstvo. Moreplovstvo.

Upravo stoga što neke pojedince znamo dobro, ili to samo mislimo, mislimo da ih poznajemo, teže je razumjeti što se to dogodilo i u kojem trenutku se počelo događati?!

Danas su njih dvojica, Henrik i Vojmir, svatko na svojem brijegu. Naizgled, za mnoge, Henrik je na brežuljku, a Vojmir na vrh svojega brijega. I gleda poda se svisoka, na sve!

XVII.

– Hoćemo li zajedno pogledati finale Svjetskog prvenstva? – čuo je Henrik Vojmirov glas u mobitelu, nakon što je osvijetlio zaslon i uključio vezu. Broj mu dosad nije bio poznat. Ionako već odavno nisu bili ni u kakvom kontaktu.

– Otkad tako važne utakmice gledaš u društvu? – uzvрати mu Riki, znajući da i Vojmir, kao i on – obojica nekadašnji suigrači u znatno nižem rangu natjecanja – važnije rukometne utakmice poprati najradije nasamo.

– Nije važno, – odgovori mu na ovo Vojmir. – Usput, nešto bih ti predložio. Nadam se da će te zanimati, – nadoda i prekine vezu. Očekivao je da će se Henrik odazvati pozivu. Tako je i bilo.

Zita je ostala u boravku čitajući nekog starog nobelovca, ali uskoro će poći spavati. Henrik je dobro znao njezin bioritam.

Do ulaza u Vojmirovu kuću tek poneki automobil u prolazu. Dobar vila-rajon, pomislio je već dosad često Henrik. On je gotovo slučajno odabrao ovu četvrt, a za Vojmira još nije siguran što je bio glavni povod. Možda baš to što je ovo miran predio i da još zasad nema buke gušćega prometa.

Na velikom tv-ekranu u Vojmirovu dnevnom boravku još su išle reklame. Uvodna emisija s nekolicinom bivših reprezentativaca i sportskih novinara vjerojatno je bila završena. Sad će uskoro izravni prijenos, čuju se himne...

Vojmir ponudi Henriku piće. On je, kao domaćin, već pokazao da preferira dobar škotski viski tako da je već dopola ispražnjenu bocu *Grant'sa* sa sredine stola pomaknuo prema sebi, a njemu je ostavio na izbor, otvarajući bife u velikom regalu.

– Ne znam što bih, – odgovori mu Henrik. – Već sam popio čaj. Ne bi mi išlo ništa jače, a niti vino. Hvala ti, – rekne Riki.

– Na volju ti je, – doda na ovo njegovo Vojmir.

Sjeli su u duboke naslonjače pomalo postrance jedan drugome, uza stol, da bi bolje vidjeli zaslon televizora.

– Gdje su tvoji. S kim živiš? – upita ga Henrik.

– Razveli smo se. Meri i ja. Kći, Mirta, je s njom. Ali, nadam se da je to samo privremeno. Bit će opet sve u redu, – doda i intonacijom pokaže da je to zasad u ovoj prigodi zaključena tema.

Kockice što ih je bio još onda kod Henrika u posjetu prosuo preda nj Damjan slagale su se pomalo u sve jasniju sliku. Pustio je Vojmiru da nastavi razgovor.

– Nego, znaš li najnoviju vijest?! – uslijedilo je opet od Vojmira. Henrik je i dalje šutio kao zaliven. Bili su, očito, to Vojmirovi trenuci. – Dolazim u tvoju firmu, – nastavi dominantnom intonacijom samouvjerenosti i bahatosti u glasu.

Henrik je i dalje bio bez riječi. Probljedio je.

– Na koje mjesto? – upita, nakon što se malo pribrao.

– Za glavnog menadžera, – odrješito će Vojmir.

– Kako? Pa, to je sada Mirko. Mirni Mirko, *Miran*, kako ga zovemo, – začuđeno će Henrik.

– Nema veze. Njega ćemo spremiti u mirovinu. Prvo, malo za savjetnika, u drugi plan, a onda među upokojence, umirovljenike. Ionako mu je već uskoro i vrijeme, – bez krzmanja a kamoli dvoumljenja nastavljao je Vojmir, pokazujući time i svoju dobru obaviještenost o stanju u tvrtki.

– I, koji je razlog da si mene zvao na razgovor? I spominješ mi nekakav prijedlog?...

- Pa, jednostavno: mogli bismo učiniti čuda. Mi dvojica. Zajedno,
- govorio je i dalje samouvjereno Vojmir.
- Kako to misliš? – opet će Henrik.
- Jednostavno: ja, glavni menadžer, a ti glavni pravnik. Postavit ću te za šefa svih pravnih odjela u *Daliboru Tangoru*, razumiješ?

Henrik je ušutio.

Napokon se odvaži progovoriti. Nije to bilo moguće više odgađati.

- Jesi li možda upravo radi toga i došao u moje susjedstvo? – upita Vojmira.

– Pa, da ti kažem, već kad pitaš: da, upravo sam radi toga došao ovamo. Kupio sam ovu kuću samo s jednim ciljem, da ti budem u susjedstvu i da dobro surađujemo. Platilo sam i malo veću, zapravo puno višu cijenu, ali nadam se da će mi se isplatiti, je li? – zvučao je samouvjereno.

Henrik osjeti što također nikada dosad nije osjetio. Odjednom mu navre krv u obraze. Osjeti i da mu se znoje ruke, čelo. Očito mu je puls bio ubrzan. Osjeti također da mora izgovoriti nekoliko riječi, rečenica, i to bez odgode i bez sustezanja.

– Hoćeš li i ovu firmu upropastiti? Kao i dosadašnje!? Gdje god si bio ostavio si pustoš! – govorio je Henrik ovo tek malo povišenim glasom jer se svom snagom nastojao kontrolirati, ali tko ga je poznao vidio bi da je potpuno izvan sebe.

– Znači, nećeš, – rekne mu na ovo njegovo Vojmir.

– Pa, valjda ti je jasno da neću. Nisam tvoje društvo, čovječe, shvati to već jednom!

– E, pa kad je tako i kad ćeš tako, onda ćeš vidjeti koliko si pogriješio, – nastavljao je Vojmir.

Henrik je šutio i tupo gledao pored stola u televizor ali nije ni primijetio da je utakmica već odavno počela, da su neki pogoci već bili uslijedili, kako to već biva u rukometu...

– Uništiti ću te, Riki! Upamti to! – rekne mu Vojmir, u tim trenucima također sustežući se da ne bude preglasan, premda su bili sami u ovoj ogromnoj kući u kojoj je Vojmir, očito, zbog svoje naravi i zaslužio živjeti sam samcat.

Sam sa svojim dosadašnjim postignućima, rezultatima svoje nezažaljive, destruktivne i beskrupulozne naravi, sa svojim očito nemjerljivo malignim minulim radom i nesagledivim učincima toga rada za koji bi bilo najbolje da je, prije svega i prije svih drugih koji to nisu zavrijedili, on minuo i – preminuo!, – prostruji misao Henrikovom sivom korom. – *Kakav Veliki Gatsby, samo s posve drugačijim povodima i motivima, došao mu u susjedstvo!*

Henrik je i dalje tupo gledao preda se. Lagano ustane, okrene se od stola, od televizora, ujedno i od Vojmira, pa bez ijedne riječi krene prema izlazu iz boravka, iz kuće...

Hodao je polako. Kao ošamućen.

Je li koji razgovor ikad igdje bio kraći, a s posljedicama, većima i duljima, dalekosežnijima, što će tek uslijediti?!?

Henrik nije znao kako je došao do kuće, premda mu je trebalo samo preći ulicu. Nije znao ni kako je ušao u sobu...

Nije mogao zaspati.

Ujutro Zita ga je našla kako sjedi uz rub kreveta i tupo gleda preda se!...

XVIII.

Riki je bio, prema svemu sudeći, potpuno izgubljen! U vremenu i prostoru! – bio je prvi dojam koji bi stekao svatko tko bi do Zite navratio idućih dana, pa onda i idućih mjeseci.

Ona se ispočetka teško snalazila u toj novoj ulozi. Bila mu je i pomoćnica, i higijeničarka, i priučena medicinska sestra, bolničarka u kući i što li sve već?! A on je samo sjedio i vodenastim očima bezizražajno gledao preda se.

Dobra okolnost – a Ziti i znatna pomoć i olakšanje u svemu tome – bilo je što je Henrik uskoro počeo pomalo surađivati, pa bi uz pomoć i njeno pridržavanje pod pazuhom i oko struka pomalo otišao u zahod i kupaonicu. Kupanje u kadi bilo je malo kompliciranije i teže za nju jer je imala posla, zapravo, s velikom bebom...

Sve je bilo reducirano, baš sve, kao i kretanje što je bilo svedeno na minimum, pa tako i jelo. Jeo je malo i samo uz suradnju i na nutkanje supruge.

Uskoro je naočigled i smršavio.

Jednom kada su, jedne nedjelje, oko Uskrsa, Ziti došli sinovi, Marino i Vinko, kao i svaki put dotad pokušali su potaknuti oca na bilo kakvu komunikaciju, ali nije išlo. Štoviše, bilo je nejasno – čak i liječnicima na prethodnim susretima s njima, kada su ga svi troje, Zita, Marino i Vinko pratili na preglede – o čemu je riječ?! Je li depresija? Je li demencija? Je li *Alzheimer*?

Jednoga dana kada su tako nastojali s ocem stupiti u kontakt i ostvariti bilo kakvu komunikaciju, Marino se dosjeti da mu pred očima i pred tim tupim pogledom uključi televizor. Pokušaj se pokazao opravdanim!...

Henrik isprva nije reagirao na slike s ekrana, niti na govor novinara što je išao uz neku reportažu, ali kada mu je uključio teletekst, Henrik, na iznenađenje svojih, prvi put usmjeri pogled u nešto određeno, a uz to, kako se činilo, i malo pozornosti prema tim slovima na ekranu.

Otađ je po cijele dane sjedio pred televizorom i gledao u teletekst.

Ispočetka mu je Zita morala mijenjati prikaz vijesti na stranicama teleteksta...

XIX.

Miljenko, mlađi Damjanov kolega, najavio je Ziti u kratkom telefonskom pozivu dolazak svojega nadređenog.

– *Čuli smo za neke nove momente kod vas, gospođo, pa bi šef rado malo došao i porazgovarao s vama*, – bilo je sve što je u najavi Damjanova dolaska rekao njegov mladi suradnik.

Zima je bila neuobičajeno topla. Ne pamte se takve temperature zraka otkad su počela sustavna meteorološka praćenja.

Grad je bio oblijepljen plakatima pred dolazak Svetog Oca. Do toga dana, za mnoge vjernike a i za sav ostali puk značajnog događaja, još je desetak mjeseci, ali pripreme su već počele. Raspored događaja i tijekom boravka određen je potanko, do svake pojedinosti.

Papa će boraviti ovdje tri dana, od petka do nedjelje. U nedjelju je njegov tradicionalni *urbi et orbi*, te kasnije poslijepodnevna molitva za, kako se očekuje, milijun posjetitelja na hipodromu koje je mjesto za taj događaj posebno priređeno i uređeno, zajedno s pristupnim cestama i opremljeno kemijskim zahodima.

To je i povod što će ove godine završna utakmica Europskog rukometnog prvenstva biti odigrana u ponedjeljak. Prvi put je učinjena takva iznimka u kalendaru te velike sportske priredbe, ali – eto! – s razlogom.

Damjan će pokušati u susretu sa Zitom doći do saznanja o Henrikovu stanju.

Nakon gotovo jednog punog sata razgovora, a nije to bio ni malo ugodan razgovor ni za koga od njih dvoje, Damjan se morao pomiriti sa zaključkom da bi ovo s Henrikom moglo biti nešto odakle više neće biti povratka na dobro.

Ne samo za Henrika, kojemu je najgore a koji, nažalost, kako izgleda toga nije a možda i nikada više neće biti svjestan, nego i za njegovu suprugu, Zitu, koja je osuđena da brine o svojem čovjeku a da ne vidi nikakav napredak u tom njegovu novonastalom zdravstvenom stanju. To novonastalo već pomalo postaje rutina, ali rutina u kojoj je mnogo njenih emocija, istodobno i mnogo brige a usto i velika neizvjesnost. Do kad će to biti tako? Postoje li izgledi da se stanje poboljša?

Pitanja bez odgovora!

– Potpuno vas razumijem, gospođo, – reče joj Damjan. – I ne znam što da vam još kažem. Nije vam lako i neće vam biti lako, zaključujem iz ovog vašeg što ste mi rekli. Može biti, bojim se, još i teže, a ne mogu reći ni kome je od vas dvoje teže, kad se sve sagleda, ovako, s mojeg gledišta, recimo tako, sa strane, – zaključi svoj posjet inspektor Damjan.

Kada je krenuo prema vratima dnevnog boravka u čijoj je dubini, tamo negdje ispred televizora sjedio Henrik i odsutnim pogledom gledao u zaslon ispunjen vijestima s teleteksta, Damjan u prolazu, nekako u visini regala, zamijeti – navrh tog velikog primjerka sobnog namještaja – gitaru. Bila je u svojem zelenom platnenom kovčegu...

Tijekom idućih mjeseci Zitu su još po jednom posjetili i Damjan i njegov mladi pomoćnik, Miljenko.

Henrikovo stanje nije se mijenjalo...

Obojica su, svatko na svoj način, među sobom, izražavali svoje divljenje Ziti, ženi koja je, to je bilo očito, u svojem krhkom tijelu pronalazila iznimnu energiju, strpljenje nekakve novovjeke i neobične Penelope: gleda u svojeg čovjeka – za kojega svejedno ne zna i ne može dokučiti kojim to prostranstvima tumara – i čeka kada će joj se vratiti?!

A on po cijele dane i dobar dio svake noći bulji u teletekst, za koji je nakon toliko vremena, toliko mjeseci, ipak naučio kako promijeniti stranicu i vidjeti novu vijest na zaslonu...

Za Zitu ta spoznaja, to svojevrsno otkriće u obitelji Melnićevih, bio je pravi događaj, novost ravna čudu!

A da je tek mogla čuti kako je prošle noći, nakon gotovo pune godine Henrik s regala uzeo gitaru i, tiho, sasvim tiho, počeo prebirati po davno ugođenim žicama...

TREĆI DIO

Epilog

Damjan je listao bilješkama i svojim natuknicama, tko zna koji već put, uspoređujući sve to s podacima što su bili navedeni u izvještaju ekipe za očevid, napravljenom na mjestu gdje je Vojmir pronađen mrtav. Ili, kako bi se to još moglo reći: na mjestu smrti menadžera Vojmira Martušića. U izvještaju s nadnevkom: ponedjeljak, 20. siječnja...

Odjednom se prene, ustajući od stola kao ofuren kipućom vodom.

– Damjane, budalo! Damjane, pizda ti materina! Budaletino, Damjane! Gdje ti je bila pamet?!? – govorio je, zapravo psikao bijesno, susprežući u sebi neki potmuli grleni glas, hodajući uokrug po svojoj radnoj sobi.

– Koliko si puta već dosad u to gledao, Damjane, kretenčino?! – nastavljao je još više ljutit. Ljutit na sebe.

Kao što ponekad čovjek ne primjećuje neke očite pojedinosti pa je onda neobjašnjivo slijep na mnoge razvidne činjenice, slijep na svoj vlastiti rukopis i greške u njemu, pa pokatkad i gluh na prejaki šum u neposrednoj blizini jer ga nije ni očekivao, tako se dogodilo i s Damjanovim bezbrojnim prelistavanjem i pregledavanjem pojedinosti s očevida nakon umorstva, kako je to stajalo u izvještaju, menadžera Vojmira. Umorstva pod upitnikom...?!

Ili, pak, a i to se događa, da počinitelj ostavi neki znak da bi ga se kad-tad pronašlo?! Ili, možda i to, da sebi olakša dušu... Ako ga se nikada ne pronađe?!?

Odluči da mora otići još jednom na mjesto gdje je Vojmir pronađen mrtav...

Nešto još mora provjeriti. Da bude siguran. Miran neće biti, ali siguran želi biti! Zapravo, više je – ovdje i sada – bila riječ o instinktu iskusnog istražitelja, inspektora Damjana.

Instinkt ili intuicija, sve mu to dođe na isto, je li?

» » »

Kada se vratio, idućega dana poslijepodne, bio je siguran. Miran nije bio, ali siguran jest.

Raspoloženje što ga je držalo dan prije opet se vratilo, i to u istom intenzitetu.

– Pa, to se dogodilo trećeg ponedjeljka u siječnju! Damjane, idiote! Riki te vuče za nos! Cijelo vrijeme vuče te za čunku, matere ti! Damjane, budaletino jedna! – govorio je i dalje sebi u bradu inspektor Damjan Viljević.

Stvari su se odjednom počele slagati u sliku što je još malo prije bila sva od izlomljenih stakalaca, poput pogleda kroz kaleidoskop.

– Treći ponedjeljak u siječnju drži se za najdepresivniji dan u godini, – ponavljao je Damjan, sada već tko zna koji put. – Kamo sam gledao? Što sam mislio, milu mu majku! – nije prestajao inspektor za klasični i gospodarski kriminal.

» » »

Ulica je bila blokirana za sav automobilski i pješački promet.

– Od kada je to, – pitali su neki od prolaznika koji nisu mogli proći svojim uobičajenim smjerovima.

– Od jutros, – rekne netko od onih koji su stajali i čekali da saznaju štogod više.

– Od jutros, kada je poštar zvonio, kažu, a onda je ušao, ... – odgovara netko tko je znao malo više.

– Samo kad nije opet nekakva bomba, iz bilo kojeg rata, – rekne glas iz mnoštva. – Jučer su vozili neku bombu pa je sve bilo u zastoju pola dana, a i ljude su evakuirali...

Zita, nasreću, nije jutros išla automobilom na glavnu gradsku tržnicu. Da je kojim slučajem otišla, bila bi sada zastala u prometu. Opskrbila se na obližnjoj, manjoj, kvartovskoj. Stoga je sada ovaj neočekivani zastoj mogla lako zaobići kao pješakinja, zaobilazeći nekoliko susjednih zgrada.

Jutro je bilo vedro i tiho. Bez daška vjetra. Ulice – kolnik i pločnici – bili su još vlažni. Tko bi rekao da se od jučerašnje i noćasne kiše, kiše što je pala nakon poduljeg sušnog razdoblja, tako brzo slika novoga dana može promijeniti bez jačih zapuha vjetra?! Možda je noćas i bilo vjetra, tko zna? – ali se to lako prespava ako se dogodi u neko gluho doba noći?...

Kada je Zita ušla u dnevni boravak s rukama punim namirnica u dvjema platnenim vrećicama, Riki je sjedio za stolom i u krilu držao gitaru. Prebirao je prstima desne ruke po žicama i premještao lijevu ruku na vratu instrumenta tražeći odgovarajuće akorde.

– *Adio Mare! Adio Maaa-aare!... Adioooo, moja lipa Mare...*, – potiho, ali razgovjetno, razlijevalo se dnevnim boravkom...

Zita je ostala na vratima ukočena. U idućem trenutku ispustila je odjednom obje vrećice pune namirnica. Pale su na pod gotovo istodobno. Nije ju bilo briga je li se moglo što razbiti.

– Riki, sunce moje! Tebi je bolje! Ti si dobro?! Je li da si dobro, mužu moj dobri?! – govorila je drhtavim glasom i usporenim koracima približavala se stolu za kojim je postrance, s gitarom u krilu sjedio Henrik-Riki Melnić, sin oca Petra i majke Jelene, te unuk već poodavna također pokojnog Vladimira-Vlatka Melnića.

Riki mirno podigne glavu i pogleda u blijedu suprugu. Zaustavi dah i, istodobno, refren jedne od najpoznatijih pjesama Dubrov-

čanina Vlahe Paljetka, progovarajući mirnim glasom: – Zitice, idemo složiti limunovu pitu.

Zita još koji tren nije mogla doći do riječi. Nije znala što reći a, prije svega, ni kako razmišljati. Jedino što joj je u tom trenutku palo na pamet bilo je ono što je već davno bila čula od svojih roditelja kako je nekada ona opaka pošast, španjolska gripa, zloglasna *španjolka*, bila došla, i to doista niotkud, poput svih sličnih pošasti, pomorila milijune ljudi, a onda – jednako tako iznenada – i nestala!

U ovom primjeru bila je riječ o čudnoj i neobjašnjivoj pojavi ove dugotrajne zdravstvene tegobe u njezina Rikija pa, eto, sada, i o njegovu iznenadnom, zapravo, čudesnom oporavku. Valjda i potpuno, premda također neobjašnjivom oporavku, nada se Zita. – *Čuda se događaju, ako se u njih vjeruje*, – pomisli ona, a zaista se nadala i vjerovala da će se Riki *vratiti*. Prvo k sebi a onda i k njoj, mislila je u ovim trenucima.

Nastojala se pribitati što brže. Ipak, to će – to navikavanje na nove okolnosti – potrajati neko vrijeme...

Kao da im je počeo novi život. Nova etapa, njihovo novo vrijeme.

Sinovi su nazvali odmah, čim su od majke saznali da im se otac oporavio. Vratio.

Zita se navikavala na mužev povratak. Henrik, njezin Riki, još je uvijek bio malo usporen, ali – bio je tu, prisutan!

Sinovi, Marino i Vinko, bili su dva dana ali su otišli, svatko u svoj grad. Moraju. Obveze zovu. Roditelji, pogotovo otac, opet su dobro. Zajedno su. Nije više sve samo na majci...

Prvi tjedan prošao je u prepričavanju nekih malih i pomalo, nebitnih pojedinosti iz vremena kada su svi bili na okupu i kada je Henrik bio dobro. I sada je dobro, opet dobro, ali kao da je mnogo toga novo. Ili je poznato otprije ali na nov način.

Henrik, Zitin Riki, opet je poželio limunovu pitu... *Lemon meringue pie*.

Kako mu ne bi udovoljila, mislila je Zita, pa godinu i više bila je bez muža. Bez svojega čovjeka! Sinovi bez oca. Koliko god su zbog posla i životnih planova, svojih obveza, živjeli drugdje, ali – kad su dolazili, najčešće vikendom – otac im je bio kao dio sobnog pokućstva?!...

A onda su jedno vrijeme i prestali dolaziti...

Godina, puna godina, trebala je Henriku da se odvaži provesti onu odluku, odluku da mora zaštititi obitelj. Ženu, sinove... Za njega, osobno, nije mu bilo važno kako će i što će biti kasnije!...

Kada je izvadila iz hladnjaka dva limuna i četiri jaja, a Riki se počeo pripremati da će uključiti mikser, kroz prostor odjekne zvonce s dvorišnih željeznih rešetkastih vrata.

Zita se trgne i upita poluglasno: – Tko bi to mogao biti?

Pogleda kroz prozor a na ulazu u dvorište stajao je inspektor Damjan. Riki je i dalje mirno pripremao mikser...

– Inspektor je, Riki, dušo, – okrene se prema Henriku.

– Pusti ga. Neka dođe, – odgovori Riki smireno. Doimao se poput čovjeka kojemu je odjednom zbog nečega laknulo.

Zita dodirne gumb ispod prozorske klupčice i ulazna metalna vrata automatski se otključaju.

Trebala je proći nepuna minuta da se Damjan stvori na ulazu u prostrani Zitin i Rikijev dnevni boravak s kuhinjom i blagovao-nicom.

Damjan je stajao na vratima.

– Izvolite, – rekne Zita.

– Izvoli, uđi! Sjedni, – na ovo Zitino doda Riki. Doduše, nije se mogao sjetiti jesu li uopće, i kada, bili prešli na *ti*, ali u ovim trenucima znatno važnije misli rojile su mu se glavom. Nastojao je ostati miran.

– I hoću, – odgovori inspektor. Inspektor za klasični i gospodarski kriminal. Riki ostavi pripreme za kolač i sjedne za stol, na isto mjesto gdje je prije koju minutu, kad se Zita vratila s tržnice, svirao gitaru i pjevušio.

Damjan sjedne za stol sučelice Rikiju.

– Što ćete popiti, gospodine Damjane? – upita ga Zita.

– Rakiju. Da, može rakija, gospođo Zita!... Molim vas rakiju... dok se kava skuha, – odgovori Damjan.

Henrik naglo ustane od stola i pođe prema prozoru...

– Jesi li možda čuo opet ulazna vrata, zvono, Riki? – upita ga Zita. Henrik ne odgovori, ali kad je sjeo za stol pogleda s blagim smiješkom u oči Damjana i rekne:

– Gledam je li možda s tobom došao i tvoj parnjak, – smješkao se i dalje Henrik.

– Zajebavaš, Riki, ha? Misliš opet na Kuzmu, – odgovori mu na ovu šalu Damjan i promotri sobu, dnevni boravak, kao da nije više htio nastavljati u šaljivom tonu što ga je nakratko bio potaknuo Riki. Gitara je bila oslonjena na ormar, uspravljena, malo iza Rikija.

Henrik se doimao sabran, miran. Pripravan na svaki – i svakakav – nastavak ovog susreta. Zapravo, očekivanog susreta! Očekivano, da će se jednom dogoditi, a to je očito bilo upravo sada.

Razgovor što je uslijedio bio je opušten i u njemu je sudjelovalo ispočetka svo troje. Kasnije, kada su svo troje za stolom dobili kavu, pa ju onda i popili i kada se Zita odmaknula da bi nastavila sprav-

ljati Rikijevu omiljenu limunovu pitu, Riki i Damjan nastavili su razgovor o naizgled običnim, svakodnevnim temama, pa onda i o onome što više i nije bilo u središtu njihove pa možda više ni bilo čije pozornosti, o nedavnom Europskom prvenstvu u rukometu što se uvijek održava svake druge godine u siječnju, a Svjetsko prvenstvo također svake druge i, opet, u siječnju. Eh, taj siječanj!?

Kada je ustajao od stola Damjan ugleda gitaru. Očekivao je takvo nešto. Stakalca su mu se posložila. Zapravo, ono posljednje što mu je nedostajalo...

– Otkada sviraš gitaru, Riki? – upita.

– Pa, ... još od srednjoškolske dobi, – odgovori spremno. – Zašto pitate?

– Je li Vojmir svirao nešto slično? Gitaru, tamburu? – nastavi Damjan.

– Koliko znam, nije! Ne, sigurno nije, – odgovori Riki.

Damjan je šutio i stajao nasred sobe. Posegne rukom u unutarnji džep sakoa... Među prstima nalazilo mu se nešto malešno, sitno...

Kratkim pokretom ruke izbacila Damjan između prstiju to, nešto malešno, sitno...

Na stol pred Henrika padne trzalica za gitaru. Trzalica crvene boje. Riki nije trebao čitati ona sitna slova što su bila utisnuta na sredini trzalice – DUNLOP NYLON MAXGRIP – jer je dobro upamtio, i to do dandanas, kada ju je i gdje kupio. U *Melodici*. I to najbolju. Najbolju trzalicu za akustičnu gitaru.

Damjan ju je našao kada je onda, posljednji put, sâm bio otišao na mjesto dotad još neobjašnjene smrti Vojmira Martušića. Pokraj fotelje, u debelom crvenom čupavom tepihu, ležala je, skrivena u dlakavom tepihu, malena i nemilosrdna optužnica za očigotog počinitelja zločina...

Za Damjana, napokon, nepobitni dokaz. Također, dokaz da savršeni zločin zaista ne postoji!...

Kolerik i temperamentni prgavac iz školskih dana, nekada Rikijev prijatelj, ali kontroverzni prijatelj koji nikada nije bio i blizak prijatelj, koliko je njemu bio blizak Henrik-Riki, volio je crvenu boju. Vozio je i crveni sportski *chevrolet corvette*... U koji više nikad neće sjesti!...

Ni nakon toga otkrića, pronalaska tog malešnog detalja, Damjan nije izmijenio onaj upitnik nakon oznake: UMORSTVO (?). Prekrižio je tankom crtom flomastera tu riječ i pokraj nje dopisao: SMRT U SNU.

I – nije nikome ništa slagao...

Čuo je i on kako je Drago bio otišao, i to otišao zauvijek, također u snu!

Henriku su se pred očima vrtjele slike iz one kišne noći.

Znao je da Vojmir rado prati televizijske prijenose utakmica, i to, u pravilu, sâm. Henrik je to znao i razumio ga jer je i on bio takav. – *Najbolje uživam u te-ve prijenosu nekog sportskog događaja kada ga pratim sâm. Ono, u društvu, uz piće, pa čakula, komentari – ne ide mi to*, – često je znao govoriti Henrik.

Zita je bila umorna i zaspala nešto ranije nego što to inače običava. Kišna je večer, ulica pusta.

Slijedio je tihi ulazak u Vojmirovu kuću. Kućetinu, zapravo. Odjeven u kućni ogrtač, obuven u kućne papuče, u kojima je ionako bio po cijele dane, hodao je kao hipnotiziran. Ovo je odlučio još prije punih godinu dana. Toliko mu je trebalo,oliko vremena, da se u njemu – u čovjeku koji nikada dosad nije otrgnuo cvijet, a drugi bi još rekli: ni zgazio mrava – sve posloži pa da provede tu odluku...

Dotad nije – čak ni u ratu, dok je bio mobiliziran – mogao zamisliti da bi nekoga lišio života. Da bi mogao – ili morao – nekoga ubiti! Sada je optika bila posve drugačija?! Trebalo mu je vremena da se na to pripremi. Nova vizura na zločin: obrambena! Samoobrambena! Ubiti u ratu – nikako! A sada, u miru – itekako! Štoviše, bez krzma-nja, samo s odgodom. Trenutak je tu! Došao je! Sazrio!

Gnjev i ogorčenost ispunjavali su njegov um, grudi, krvotok, tako da nije ni bio svjestan svojeg koračanja, kao da ga neka dosad nepoznata sila tjera, vuče, nosi!?...

Sva vrata otključana. Otključana, a neka i otvorena. Da nisu bila otključana, Riki nije o tome doduše ni razmišljao, ali valjda bi bio zvao?!... Kako bi sve, u tom primjeru, izgledalo u nastavku, tko zna?...

On, Vojmir Martušić, u fotelji zavaljen gotovo do ležećeg položaja, a na ekranu televizora prijenos rukometne utakmice središnjeg turnirskog programa rukometnog Eura. Henrik se pomalo približi i nadnese nad fotelju... Na stoliću, pokraj fotelje s usnulim Vojmirom, dopola ispražnjena boca burbona. Vojmir je, očito, već do povratka kući negdje uzeo dobru dozu anestetika u obliku kvalitetnih oštih pića...

Slijedio je nastavak Rikijeva tihog, uistinu nečujnog primicanja s leđa debelim čupavim tepihom, i hvatanje Vojmirove glave, pokri-vanje dlanom njegovih usta i čvrstog zatvaranje nosa. U kratkom žrtvinom batrganju, s čime se Riki neočekivano kratko i lako nosio, pa time onda i lako njime ovladao, vidio se Vojmirov kraj.

Ali, pri jednom saginjanju zajedno s umirućim Vojmirom, da ga s poda i s tepiha vrati u fotelju, ispala je Henriku iz džepića gornjeg dijela pidžame – trzalica...

Sve je začas utihnulo. Tko bi, svojedobno, u ono srednjoškolsko doba bio predvidio ovakav kraj jednog uglavnom jednosmjernog

prijateljstva. Prijateljstva što ga je Henrik tada gajio i nudio već u najranijem dječastvu, mladosti obijesnom i razmaženom Vojmiru. Naprasni kraj naprasitog prgavca, odgovornog za nekoliko tuđih osobnih i obiteljskih nesreća i nekoliko neobjašnjenih smrti...

Nakon što mu je Damjan dobacio nasred stola najmanji ali i najbitniji, pa onda ujedno i nepobitan dokaz o tome što se dogodilo, i to o onome što je učinio one večeri, Riki je bio spreman suočiti se sa stvarnošću. Tek tada bi mu posve laknulo, činilo mu se.

Ali Damjan se samo okrene i krene prema izlazu.

– Ako mu je za ovo trebalo punih godinu dana, – pomisli Damjan, – da se nakani i da učini što je naumio, onda je već unaprijed sebe osudio na barem jednogodišnji zatvor. A to što je očito pripravan za to i odgovarati, očito je svjestan i svih ostalih posljedica. To što je očito svjestan činjenice da bi se ovo okarakteriziralo i kao da je sve učinio s predumišljajem, podrazumijeva ujedno i uvjetnu presudu, a nosit će je sa sobom dok je živ, je li? – nastavljao je u sebi viši inspektor za klasični i gospodarski kriminalitet.

Istodobno, kada pravosuđe zakaže, a ovo nije jedini takav pa niti rijedak primjer, onda bi se poneki izdvojen slučaj mogao označiti i – *pravednim ubojstvom*.

– *Ako se uopće neko ubojstvo, ili umorstvo, može nazvati pravednim? Bolje je možda reći da je neko umorstvo bilo – opravdano, – zaključio Damjan i u svojoj glavi arhivira 'slučaj Vojmirove smrti u snu'!*

Najdepresivniji dan u godini je trećeg ponedjeljka u – siječnju, – pomisli Damjan dok se nakon kave – nakon rakije i kave, pa onda i razgovora o koječemu, a barem dvojica od njih troje, znali su da su ponešto i namjerno zaobišli – rastajao od svojih domaćina, rukujući se prvo sa Zitom a potom i s Henrikom-Rikijem Melničem.

Napolju, kada je kročio u dvorište ove kuće na rubu grada, u zraku osjećao se preuranjeni dah proljeća. Bio je, doduše, tek konac veljače. A, uza sve to – bio je i ponedjeljak. Običan ponedjeljak potkraj veljače, mjeseca što će ove godine još imati i dan više. Prijestupna je godina...

– Veljača je pri kraju. Dani su već dulji i to se primjećuje, pogotovo ujutro i predvečer, – pomisli Damjan, dok je za sobom zatvarao željezna dvorišna vrata obiteljske kuće Henrika i Zite.

Zaista, veljača je pokatkad znatno ugodniji mjesec od onog, mnogima predugog, prvog u godini, pravog zimskog, premda ponekad i uzbudljivog siječnja. Uzbudljivog, redovito i ponajviše za ljubitelje rukometa.

A za ljubitelje novih vrsta uzbuđenja, željnih nečeg posve novog, izdaleka valjala se nova pošast: tiskani i elektronički mediji javljaju o novom i dosad nepoznatom virusu koji dolazi iz Kine i nezaustavljivo širi se svijetom. Nadjenuli su mu i ime: *koronavirus!*? Je li ono netko, svojedobno, prorokovao kako će jednom žuta rasa zavladati svijetom?! Ako to i ne bude baš žuta rasa, možda bude *žuti virus!*

Damjanu su se odjednom smjerovi interesa posve okrenuli. S naslovnica svježih tiskovina vrištali su naslovi o opasnom i još nedovoljno poznatom virusu, o rizičnim starijim skupinama ljudi koji bi se trebali posebno pomno čuvati, a upravo u takve već pomalo ubraja se i Damjan.

– *Ovaj naš planet, Zemlja, opet nas upozorava, – misli Damjan, hodajući prema parkiralištu – da malo razmislimo što joj radimo! Kad mi, ljudi, nismo dovoljno bistri i oštromni pa da čovječanstvo pomogne samo sebi, planet se mora sam braniti! Eto, Zemlja se očito čisti svakih stotinjak godina: godine 1720. bila je kuga, stotinu godina kasnije, 1820., kolera, 1920. španjolska gripa, a ovo sada, evo!?... – poluglasno će sebi u bradu inspektor otvarajući vrata svojeg trofejnog golfa.*

A Henrik? Nakon što je kao stuporozni depresivac proveo punu godinu na relaciji od nekoliko koraka iz dnevnog boravka do spavaće sobe, prema svemu sudeći, izgleda da će od danas, zajedno sa Zitom – preventivno i dragovoljno – morati danima, pa i tjednima, a možda i mjesecima, zbog ove prijeteće *koronizacije* cijele Europe i svijeta biti, opet, u kućnoj karanteni!?!...

Bilješka o piscu

Franjo Deranja rođen je 18. kolovoza 1947. u Novom Vinodolskom. Osnovnu školu pohađao je u rodnom gradu, a Građevinsku tehničku (GTŠ) i Pedagoški fakultet završio u Rijeci. Od 1968. godine je u novinarstvu (od 1975. profesionalno, u HRT-HR-Radio Rijeci). Član je Hrvatskog novinarskog društva (HND) i Društva hrvatskih književnika-Ogranak Rijeka (DHK). Dobitnik je Crikveničkog sunca, godišnje Nagrade Jadranskih književnih susreta (2020.).

Živi u Novom Vinodolskom i piše (novinarstvo, beletristiku, publicistiku).

Dosad je objavio: *Odrastanje* (2006.), *Pup stolisnika* i *Dioba naranče* (2007.), *Jedine dvije trećine* (2008.), *Sreće nema drugdje* (2009.), *Simultanka malog Mojsija* (2010.), *Izbriši onu poruku, molim te!* (2012.), *Salonski pilko* (2013.), *Krici s Atlantide* (2014.), *Slučaj admirala Petra Šimića – Strogo povjerljivo* (2015.), *Ponoćni carpaccio* (2016.), *Bubadestruktor* (2017.) sve u nakladi **Glose** d.o.o. Rijeka, a *Tunin poučak* (2018.), *Snoviđenja u nesanici* (2019.) i *Smrt u Kroaciji i druge pripovijesti* (2020.) u nakladi **Naklade Kvarner**.

Sadržaj

Uvod	5
Prvi dio	7
I.	9
II.	17
III.	23
IV.	28
V.	31
VI.	35
VII.	43
Drugi dio	47
VIII.	49
IX.	53
X.	57
XI.	62
XII.	71
XIII.	79
XIV.	85
XV.	97
XVI.	104
XVII.	106
XVIII.	110
XIX.	112
Treći dio	115
Epilog	117
Bilješka o piscu	129

Tiskanje ove knjige svojom su potporom omogućili:

Grad Novi Vinodolski

Gradska knjižnica Crikvenica

Vinodolska općina Bribir

Mikić Grupa Vantačići, Malinska-Omišalj (Krk)

EKO-MURVICA d. o. o. Crikvenica

KTD Vodovod Žrnovnica d. o. o. Novi Vinodolski

GKTD Ivanj Novi Vinodolski

Izgradnja d. o. o. Crikvenica

Turistička zajednica Grada Novog Vinodolskog

na čemu im autor srdačno zahvaljuje!

